FÈLIX FIGUERAS

ALCALDE D'OLESA AFUSELLAT PEL FRANQUISME

GUILLEM FIGUERAS

FÈLIX FIGUERAS

ALCALDE D'OLESA AFUSELLAT PEL FRANQUISME

FÈLIX FIGUERAS

ALCALDE D'OLESA AFUSELLAT PEL FRANQUISME

GUILLEM FIGUERAS

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

OLESA DE MONTSERRAT, FEBRER DE 2015

«...De nosaltres depèn que el pas del temps
no malmeti els senyals que hi ha escrits a les pedres»

Miquel Martí i Pol

FUNDACIÓ JOSEP IRLA
historia@irla.cat

COORDINACIÓ EDITORIAL
JOSEP VALL

SUPORT DOCUMENTAL
ARNAU ALBERT
JOAN ALMACELLAS

FONTS D'IL·LUSTRACIÓ

AHMO	Arxiu Històric Municipal d'Olesa de Montserrat
AMG	Archivo Militar de Guadalajara
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya, Sant Cugat del Vallès
CMA	Cementiri Municipal d'Abrera
CRG	Carles Roca i Gotzens, Olesa de Montserrat
FFB	Família Figueras-Bartés, Olesa de Montserrat
FJI	Fundació Josep Irla, Barcelona

DISSENY ORIGINAL
JORDI VINYETS

IMPRESSIÓ
GRAMAGRAF SCCL

ISBN
978-84-606-5695-1

DIPÒSIT LEGAL
B-4493-2015

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de la xarxa telemàtica o d'internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Figueras, Guillem, 1996-

Fèlix Figueras.
Alcalde d'Olesa afusellat pel franquisme
Bibliografia
ISBN 978846065695
I. Fundació Josep Irla II. Títol
1. Figueras, Fèlix, 1894-1939 2. Alcaldes – Catalunya – Olesa de Montserrat – Biografia 3. Persecucions polítiques – Catalunya – Olesa de Montserrat – Història – S. XX
929Figueras, Fèlix
323.281(460.23 Ll Olesa de Montserrat)"19"

Sumari

Presentació, Josep Huguet 11

FÈLIX FIGUERAS.
ALCALDE D'OLESA AFUSELLAT PEL FRANQUISME
Guillem Figueras

Introducció 13

1 **Context geogràfic i històric** 15
1.1 Situació geogràfica i urbana d'Olesa 15
1.2 Olesa al segle XIX 15
1.3 Olesa, un poble que s'expandeix. 1900-1936 19
1.4 Al tombant del segle XIX: breu context històric 21

2 **Biografia de Fèlix Figueras i Aragay** 23
2.1 L'entorn familiar i professional 23
2.2 Política 29
2.2.1 L'inici de l'activitat política: els anys de la Restauració i de la Dictadura de Primo de Rivera 29
2.2.2 L'arribada de la República: el bienni reformista 31
2.2.3 Projectes i actuacions urbanístiques 35
2.2.4 El Mercat Municipal i l'Hotel Gori 35
2.2.5 El bienni negre. La República de dretes 39
2.2.6 Les segones eleccions municipals de la República 41
2.2.7 El Sis d'Octubre i la destitució dels ajuntaments democràtics 43
2.2.8 El triomf del Front d'Esquerres 45
2.3 La sublevació militar i la Guerra Civil 45
2.3.1 Fèlix Figueras deixa l'alcaldia 49

3 El franquisme 55
3.1 La repressió política 55
3.1.1 La detenció de Fèlix Figueras i el judici de les vídues 57
3.1.2 Els interrogants oberts entorn dels afusellaments del febrer de 1939 63
3.2 Les conseqüències de la repressió 69
3.3 La repressió i la coacció econòmica 75
3.4 La violència i l'apropiació de béns 77

4 La memòria històrica 85

5 Reflexions finals i conclusions 89

Fons consultats 93

Bibliografia 95

PREMI IRLA DE RECERCA HISTÒRICA AL BATXILLERAT

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

Presentació

JOSEP HUGUET
PRESIDENT DE LA FUNDACIÓ JOSEP IRLA

Aquest treball de Guillem Figueras —tutoritzat per Blanca Mampel, de l'INS El Castell, d'Esparreguera— va rebre el novell Premi Irla de Recerca Històrica al Batxillerat 2014, que per segon any consecutiu va convocar la Fundació Josep Irla.

El Premi Irla de Recerca Històrica al Batxillerat, nascut el 2013, és obert als treballs de recerca sobre la memòria històrica contemporània als Països Catalans, tant de l'època republicana (1931-1939), com de l'antifranquisme i l'exili (1939-1975) com de la transició (1975-1980).

El treball, presentat amb el títol *Fèlix Figueras i Aragay, alcalde represaliat de la Segona República a Olesa de Montserrat,* fou premiat d'entre una dotzena per un Jurat format per: Agustí Alcoberro, professor d'Història Moderna a la UB; Josep Bargalló, vicepresident de la Fundació Josep Irla; Josep Català, exprofessor d'ensenyament secundari; Clàudia Pujol, directora de la revista d'història *Sàpiens;* i Joan Maria Serra, exprofessor d'ensenyament secundari.

Cal dir que la qualitat del treball l'ha fet mereixedor també de l'obtenció de tres premis més: el Premi Baldiri Reixach; el Premi de Recerca Vila d'Olesa per a estudiants; i dins dels premis EduRecerca del Baix Llobregat, el Premi Centre d'Estudis Comarcals.

Per a la Fundació Josep Irla és una gran satisfacció contribuïr a difondre la figura d'un dels alcaldes d'Esquerra Republicana de Catalunya, afusellats pel franquisme. Ja el 2007 editarem *El franquisme contra Esquerra,* una obra de Josep Maria Solé i Sabaté i Oriol Dueñas que donava a conèixer una primera llista de més de cinquanta alcaldes d'ERC afusellats pel règim franquista.

Des d'aquella contribució de la Fundació Josep Irla han estat diverses les iniciatives per recuperar la figura de diversos alcaldes afusellats pel franquisme: Frederic Xifré de Badalona, Domènec Puigredon de Cervera, Ricard Farré de l'Espluga de Francolí, Josep Abril de Mataró, Lluís Mon de Santa Coloma de Farners, Lluís Solà de Santa Coloma de Queralt...

Benvinguda ara la biografia de Fèlix Figueras, una persona compromesa amb el seu temps i la seva gent que mereix el record i l'homenatge de tots nosaltres.

Olesa de Montserrat, 1935
Fèlix Figueras,
als quaranta anys.
FFB

Introducció

GUILLEM FIGUERAS

Aquest treball de recerca pretén explicar la història del meu besavi patern, Fèlix Figueras i Aragay, que va viure del 1894 al 1939, i que va ser alcalde d'Olesa de Montserrat entre 1931 i 1936.

La seva vida, i sobretot la seva mort, van estar totalment marcades per les circumstàncies històriques que li van tocar viure i patir. Com tants milers de persones que van creure i lluitar per la Segona República, va patir la violència dels qui s'hi van oposar.

Aquest treball vol resseguir, explicar i deixar constància de la brutalitat de la repressió franquista i de la vida d'una persona en el marc d'un context històric tràgic com va ser la Guerra Civil.

El meu interès per explicar la vida de l'avi i conèixer de prop aquesta part de la nostra història ve de lluny i arrenca de les vivències transmeses per la meva família i que són les que em van motivar a plantejar aquest treball de recerca, recollint tota la informació oral i escrita transmesa per la meva família.

En aquest sentit, he pogut disposar de tota la documentació que al llarg dels anys ha anat recopilant el meu pare i que ha estat fonamental per poder desenvolupar el treball.

També m'ha estat molt valuosa la informació i documentació aportada pel senyor Carles Roca i Gotzens, l'arxiu vivent més important sobre el període de la Segona República, la Guerra Civil i la postguerra que hi ha a Olesa de Montserrat. De formació autodidacta, ha realitzat una interessant i molt important recerca, gràcies a la qual, avui podem conèixer i constatar totes les víctimes que va provocar la Guerra Civil i el franquisme a Olesa.

Per realitzar aquest treball de recerca també he consultat l'Arxiu Històric Municipal d'Olesa de Montserrat, l'Arxiu de la Passió d'Olesa i l'Arxiu de la Comunitat Minera Olesana, així com diferents fonts bibliogràfiques.

Amb aquest treball vull contribuir a la recuperació de la memòria històrica de les persones que, com el meu besavi, van lluitar per la democràcia i que la transició democràtica espanyola va condemnar a l'oblit.

Circa 1900

Mapa d'Olesa reproduït a la *Geografia General de Catalunya* (1914) de Francesc Carreras Candi.

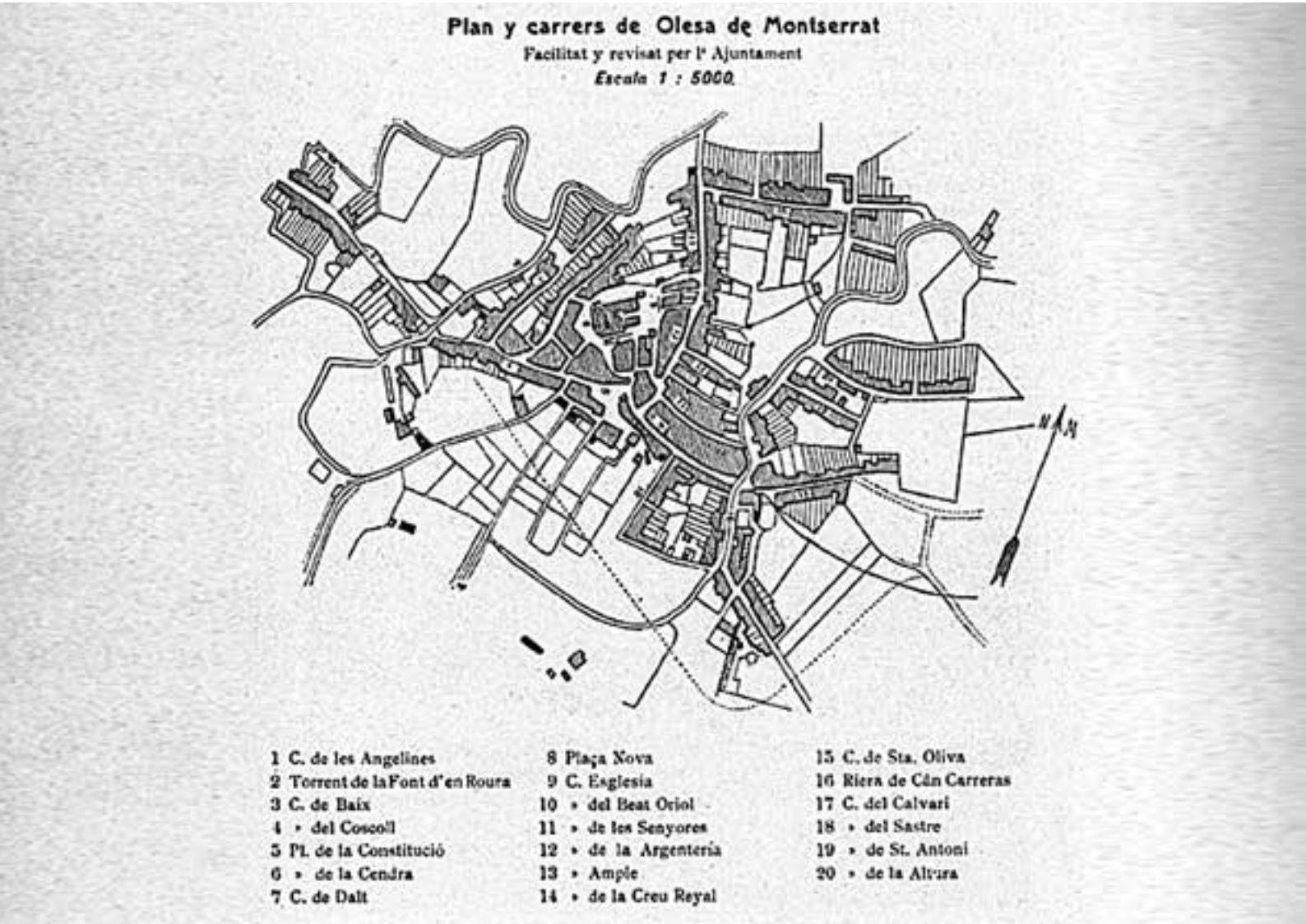

Context geogràfic i històric

1

1.1 Situació geogràfica i urbana d'Olesa

Olesa de Montserrat és un municipi situat al nord de la comarca del Baix Llobregat, a uns 40 km de Barcelona i a 19 km del monestir de Montserrat.

El poble es va configurar al voltant del castell i de l'església. Al mapa de la població del segle XIX es veu clarament la configuració típicament medieval que es va anar eixamplant al llarg dels següents segles.

Fins a principis del segle XX, Olesa va créixer dins dels límits traçats en el mapa anterior i fins el 1932 no s'aprovà l'Eixample que marcà una nova configuració de la vila. Cap als anys 1950 i amb l'augment de la immigració s'edificaren els barris de Sant Bernat, el 1954, i el Poble Sec, el 1956, al marge del pla urbanístic local. En els últims 30 anys s'han construït nous barris residencials com les Planes, el Collet de Sant Joan o els Closos. Actualment la població és de 23.742 habitants.[1]

1.2 Olesa al segle XIX

A principis del segle XIX Olesa de Montserrat era un poble dedicat majoritàriament a l'agricultura, però disposava també d'un important sector industrial tèxtil. Un 57% de la població treballadora s'ocupava en l'agricultura, un 23% en la manufactura tèxtil i un 20% en altres ocupacions (bàsicament artesans i botiguers). El gremi de paraires també era important.[2]

Fins el 1836, la vila d'Olesa va pertànyer a la jurisdicció feudal del monestir de Montserrat.

L'evolució econòmica de la vila es pot contrastar per l'evolució demogràfica. A la Taula 1 podem apreciar un descens important de la població provocat per la Guerra Civil. Comparant les dades del 1936 amb les del 1940 veurem que hi ha 942 persones menys a causa de la Guerra Civil i la repressió.

1 Instituto Nacional de Estadística, 2013.

2 COBOS, Josep Maria. *Olesa al segle XIX,* p. 105.

Olesa de Montserrat, 1912

Barca que creuava el riu Llobregat comunicant Olesa de Montserrat amb la carretera que anava cap a Esparreguera.

AHMO - ARXIU FOTOGRÀFIC

El cens de 1787 ens mostra una població de 2.454 habitants (Taula 1 i Gràfica 1). Al següent cens, del 1830, hi veiem una població de 2.395 habitants. Aquest descens de població es va produir, probablement, com a conseqüència de la invasió de les tropes napoleòniques i la Guerra del Francès (1808-1814), que va provocar una crisi econòmica al país. Entre 1830 i 1860 l'augment de població és d'un 32% (de 2.395 a 3.179 habitants).

Si prenem les dades entre 1830 i 1857 l'augment encara és major, d'un 40%, resultat del creixement econòmic de principis del segle XIX.

Pel que fa a les comunicacions, el 1838 passava per Olesa el camí de carro Barcelona-Manresa, i el riu Llobregat havia de traspassar-se amb «la barca d'Olesa».

L'única via permanent, sense obstacles, era la que portava a l'estació del Nord que *«no era més que una carretera secundària, estreta, força accidentada i plena de revolts: realment, molt poca cosa».*[3]

El 1858, quan es va posar en servei la línia de ferrocarril Barcelona-Sabadell-Terrassa,[4] la indústria tèxtil d'Olesa patí una davallada davant la competència de les poblacions de Sabadell i Terrassa, afavorides per una millor connexió, sobretot amb el port de Barcelona. Potser per això, entre 1857 i 1877 la població davallà un 20'5%.

A més a més, al segle XIX, la població d'Olesa seguia dins dels paràmetres demogràfics de l'Antic Règim, oscil·lant davant qualsevol inclemència.

Olesa era un poble preindustrial amb totes les característiques socials, econòmiques i culturals pròpies de l'Antic Règim. Arrelat a costums i tradicions on la vida religiosa era el centre de referència. Les festes més importants eren la de la Patrona del poble, Santa Oliva, el 10 de juny, el romiatge a Sant Salvador de les Espases, el primer diumenge de setembre, la Festa Major per Sant Joan, el 24 de juny, i la Fira de Sant Bernat, patró de la població, el 20 d'agost.

Olesa era un cas atípic en el conjunt agrícola del Baix Llobregat perquè el 1860 el conreu de l'olivera representava un 1,3% de la superfície a tota la comarca, mentre que a Olesa gairebé la meitat de la superfície agrícola es destinava a l'olivera, principalment a la varietat anomenada palomar o olesana. D'aquesta manera, la vila era un centre especialitzat en la producció i comercialització d'oli on també era important el gremi de traginers, ja que era el mitjà per comercialitzar el producte i per importar a la vila els aliments que no es produïen en el municipi.[5]

Al 1856 el poble d'Olesa havia arribat a ser el màxim productor d'oli amb 12 trulls i al darrer terç del segle s'inicià la instal·lació del vapor.

El fet que la vila tingués una resclosa, rec i aigua pròpia va afavorir la in-

TAULA 1
Cens de població d'Olesa de Montserrat. 1718-1990.

Anys	Població
1718	923
1750	1.000 *
1787	2.454
1830	2.395 **
1857	3.448
1860	3.179
1877	2.742
1887	3.235
1897	3.603
1900	3.554
1910	3.781
1920	4.003
1930	5.621
1936	6.728 ***
1940	5.786
1950	6.102
1960	7.717
1970	10.092
1981	13.788
1990	14.864

Font: INE. Fondo documental. Censos de Población. (Població de fet).
* Població estimada.
** FONT: COBOS, Josep Maria. *Olesa al segle XIX.*
*** FONT: Gran Geografia Comarcal de Catalunya.

3 COBOS, Josep Maria. *Op.cit.,* p. 206.

4 Companyia del ferrocarril de Saragossa a Barcelona, societat creada al 1852 per Manuel Girona.

5 COBOS, Josep Maria. *Op.cit.,* p. 59-60.

Olesa de Montserrat, 15 de març de 1916

Vista general de la població.

L. ROISIN / AHMO - ARXIU FOTOGRÀFIC

GRÀFICA 1
Evolució de la població d'Olesa de Montserrat. 1717-1960.

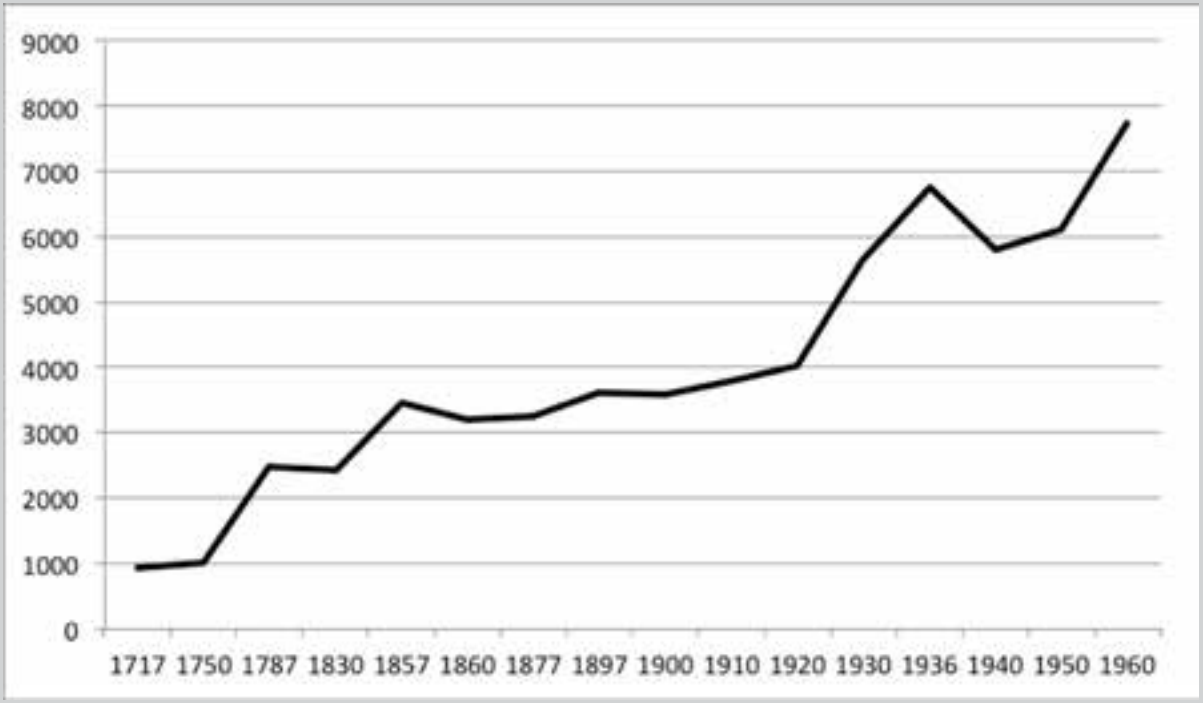

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Taula 1.

dustrialització del ram de l'aigua a la vila i per tant el seu desenvolupament.

Al mateix temps, a Olesa, després de la recessió industrial de 1858, cap al darrer terç del segle, es comença a instal·lar el vapor, en el tèxtil i la filatura.

El 1880 hi havia 32 fàbriques de teixits, 4 de filatura i 6 de tints, la majoria d'elles eren petits tallers d'estructura familiar.

A finals del segle XIX la vila va millorar notablement les infraestructures de comunicació. Així, el 1888, es finalitzà la Carretera de tercer ordre, Viladecavalls – La Puda.[6]

1.3 Olesa, un poble que s'expandeix. 1900-1936

A començaments del segle XX Olesa segueix ampliant les seves vies de comunicació:

• El 1915 es produeix l'enllaç de la carretera de Terrassa amb la nacional Madrid – La Jonquera, amb un pont sobre el riu Llobregat.

• El 1921 es construeix la línia del ferrocarril Martorell – Manresa.[7]

• El 1931 s'aprova la construcció de la carretera veïnal Olesa – Martorell. L'inici de les obres començà el 1927.

La millora de les infraestructures va anar seguida d'un augment d'un 40,4% de la població entre 1920 i

6 COBOS, Josep Maria. *Op.cit.,* p. 214.

7 COBOS, Josep Maria. *Op.cit.,* p. 137.

Olesa de Montserrat, 1922

Vista de l'estació de ferrocarril d'Olesa-Vila, poc després de ser inaugurada.

OLIVER / AHMO - ARXIU FOTOGRÀFIC

TAULA 2
Població autòctona i immigrada a Olesa. 1910.

Població total	
3.833	100%
Nascuts a Olesa	
2.713	70,8%
Nascuts fora d'Olesa	
1.120	29,2%

Font: COBOS, Josep Maria. *Olesa al segle XIX,* p. 34.

1930 (de 4.003 a 5.621 habitants). Un creixement tan ràpid de població va tenir conseqüències a nivell social i econòmic. Més població volia dir més demanda de vivenda, d'escoles, de serveis sanitaris... El sistema polític de la Restauració no era capaç d'atendre les necessitats bàsiques de la població. Només a nivell municipal, els diferents consistoris mostren repetidament la preocupació per dotar al poble dels serveis mínims necessaris. Un cas evident era el de l'hospital, una infraestructura totalment necessària per a una població tan nombrosa i només aconseguida gràcies a l'esforç de donatius particulars i la dedicació d'un patronat presidit per l'alcalde del municipi.

El creixement de la població durant els primers anys del segle XX es va deure bàsicament a la immigració, tal com es pot veure a la taula 2.

Aquest creixement va provocar la transformació del poble, majoritàriament agrícola, en un important centre industrial tèxtil, gràcies a la força de l'aigua de les rescloses, de propietat municipal. Són anys de gran creixement econòmic però de distribució molt desigual de la riquesa, fet que augmentà la fragmentació social entre els propietaris de les fàbriques i els treballadors assalariats.

Entre 1918 i 1919 es creà a Olesa el Sindicat Unificat de Treballadors, afiliat a la CNT, fruit de les inquietuds de la classe obrera. Per altra banda, per garantir l'ordre públic es va situar a Olesa un destacament permanent de la Guàrdia Civil format, tal com era habitual, per un sergent i 10 guàrdies, amb jurisdicció conjunta a Monistrol de Montserrat i Abrera.

1.4 Al tombant del segle XIX: breu context històric

Fèlix Figueras i Aragay va néixer el 1894. Aquell mateix any nasqué Joan Salvat-Papasseit, i es fundà al País Basc el primer *batzoki.*

El 1894, la Corona d'Espanya es trobava en mans de la Reina Maria Cristina d'Àustria que exercí com a regent fins que el seu fill Alfons XIII, nascut el 1886, inicià el seu regnat el 1902.

La regència de Maria Cristina estigué marcada per una sèrie de conflictes de tipus social, polític i econòmic que afectaren tots els àmbits de la societat espanyola.

Per altra banda, la rígida organització política i territorial de l'estat de la Restauració no garantia la participació democràtica.

> *«Com sabem, durant la Restauració, sempre el partit en el govern guanyava les eleccions que ell havia convocat. Les de 1876, 1879, 1884, 1891, 1896 i 1899 es van fer sota el signe conservador, i les restants, les de 1881, 1886, 1893 i 1898 sota la fèrula del Partit Liberal.»*[8]

El 1876 es va aprovar la nova Constitució monàrquica de la Restauració que va establir un sistema de sufragi censatari i la tolerància de culte,[9] impedint així la participació de la majoria de la població en la vida política. Durant la Restauració, les eleccions es realitzaven sota el control dels cacics, que exercien una gran pressió sobre la població, sobretot en les zones rurals.

8 TERMES, Josep. «De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil, 1868-1939», a: VILAR, Pierre. *Història de Catalunya.* Vol. VI, p. 62.

9 TERMES, Josep. *Op. cit.,* p. 59.

Olesa de Montserrat, 1917
Fèlix Figueras,
als vint-i-dos anys.
FFB

Biografia de Fèlix Figueras i Aragay

2

2.1 L'entorn familiar i professional

Fèlix Figueras i Aragay va néixer a Olesa de Montserrat el 16 de desembre de 1894. Va ser executat sense condemna, juntament amb onze persones més a Abrera el 19 de febrer de 1939, amb quaranta-quatre anys.

Va ser el tercer fill de Josep Figueras i Ubach i Teresa Aragay i Tort, originària de Terrassa. El seu pare es dedicava al comerç i tenia una cansaladeria que, encara avui, segueix l'activitat al Mercat Municipal amb el nom de Cal Janxic. La seva família, inicialment pagesos dedicats al conreu, va prosperar amb el comerç i passà a formar part de la petita burgesia, sorgida arran del creixement econòmic d'Olesa de finals del segle XIX.

Fèlix Figueras va estudiar a l'escola i després va fer teòrica de teixits, mentre treballava de jornaler i aprenent en una fàbrica de la vila.[10] Es casà amb Amèlia Camats i Mora el 16 d'octubre de 1916. Els pares de l'Amèlia eren originaris de Montmagastre, població d'Artesa de Segre, i s'havien traslladat a Olesa per a treballar al tèxtil. Eren una família humil i ella, abans de casar-se, havia treballat a la colònia de Can Sedó, a Esparreguera. Després de casada no va treballar més fora de casa. Van tenir cinc fills: Rosa (1917-1929), Teresa (1920-2005), Joan (1926-1929), Joan (1930) i Salvador (1934). El 1929 la Rosa i el Joan van morir per una epidèmia de febre tifoide, per això el quart fill, nascut l'any següent, el 1930, tornarà a dir-se Joan.

Eren una família de classe mitjana, disposaven de minyona, i per Nadal i Festa Major, de cuinera. Tenien mobles de qualitat de tipus colonial, llençols de puntes, coberteria de plata... Molts d'aquestes objectes de valor foren requisats pels franquistes el 1939. Tenien una gramola, que donaren a l'ermita de Sant Salvador quan es compraren una ràdio. Els fills van estudiar fins a grans, encara que amb el parèntesis de la Guerra Civil.

Amb l'ajut del seu pare, Fèlix Figueras instal·là un comerç de queviures i cansaladeria al carrer de l'Església, on va llogar un local, destinant la planta baixa a botiga, i la part de dalt, a vivenda.

10 Informació oral de Teresa Figueras i Camats.

Olesa de Montserrat, 1910

Vista general del carrer Alfons Sala. A mà esquerra el Teatre del Círcol, en construcció, i la Fonda La Catalana de Ca l'Oriol. A mà dreta la casa del Garbat amb el cafè de Cal Poses als baixos i el local de Cal Pi, famós cafè que esdevindria seu de la Lliga Catalana.

AHMO - ARXIU FOTOGRÀFIC

TAULA 3
Relació de vehicles de Transports Generals d'Olesa. 1927-1967

Any adquisició	Any baixa	Núm. GC	Tipus	Marca	Potència	Seients
1927	1930	B-18.069	A	Ford	17	5
1927	1928	B-1.718	B	Hispano Suiza	30	20
1927	1927	B-2.662	B	Selden	18	12
1927	1936	B-13.628*	B	Ford	18	10
1927	1932	B-6.140	C	R. Berliet	23	5 tones
1927	1932	B-8.902	C	R. Berliet	23	4 tones
1928	1936	B-31.517*	A	Chevrolet	16	
1929	1953	B-7.798**	B	Hispano Suiza	30	20
1929	1935	B-33.788	B	Rochet Surcider	15	22
1930	1933	B-43.066	A	Ford	17	4
1933	1946	B-53.636**	A	Ford	17	7
1934	1936	B-54.755*	B	GMC	22	26
1935	1965	B-63.768**	B	GMC	22	25/33
1939	1940	B-44.220	A	Citroen	11	5
1940	1941	B-20.412	B	Erskime	17	5
1951	1965	B-36.871	B	Studebaker	25	25
1957		B-130.717	Moto	Vespa		
1967		B-332.064	Cotxe	Seat 600		
1967		B-174.470	Autobus	Renault		30
1967		M-252.793	Autobus	Henschel		29
1967		Z-36.528	Autobus	Perkins		29
1967		B-260.962	Autobus	Pegaso		37
1967		B-288.346	Autobus	Pegaso		39

Font: AHMO. Lligalls 155, 417. Padrón de los automóviles. Patente Nacional de Automóviles.
*Vehiles requisats el 1936. **Els que tenien el 1939

El 1926, Fèlix Figueras, va comprar un terreny a la nova zona de l'Eixample —va pagar-ne 25.000 pessetes— on, entre 1929 i 1930, s'hi va fer una casa de 214m^2 amb planta baixa i primer pis.

La casa tenia cinc habitacions, bany amb banyera i aigua corrent, a la primera planta i una biblioteca, la cuina, el menjador i l'eixida, a la planta baixa.

El 1930 va traslladar el comerç de queviures i cansaladeria als baixos de la nova casa, al carrer Alfons Sala. La vivenda la va llogar al director de la Indústria tèxtil El Molí.

Quan el 1933 va deixar el comerç de cansaladeria, va llogar el local, on s'instal·là el Bar Catalunya, anomenat també Cal Miquelet.

Aquell mateix any va comprar la companyia Transports Generals d'Olesa (TGO), situada al carrer Anselm Clavé, en uns locals arrendats a la propietat de l'Hotel Gori on es traslladà a viure amb la seva família.

TGO s'havia constituït com a societat anònima a Barcelona, el 15 de maig de 1922 amb un capital social de 200.000 pessetes representat per 400 accions amb un valor nominal de 500 pessetes. Els fundadors varen ser Joaquim Vilà i Marqués i Bruno Blanes i Blanes.

Inicialment, TGO tenia la concessió de la línia de transport de passatgers Olesa-Estació del Nord. També feia el transport de viatgers entre l'Hotel Gori i el Balneari de la Puda.

Olesa de Montserrat, 30 d'abril de 1922

Festa de la benedicció de la bandera del Somatent local. D'esquerra a dreta: Salvador Casas, alcalde; Alfons Sala, comte d'Egara i diputat del districte al Congrés; Maria Margarit i el seu espós Artur Batallé, padrins de la bandera; Marià Alsuria, abanderat; Fèlix Figueras, primer tinent d'alcalde; i mossèn Pere Moncunill.

OLIVER / AHMO - ARXIU FOTOGRÀFIC

A l'Arxiu Històric Municipal d'Olesa, en el registre «Patente Nacional de Automóbiles» es troba la relació dels vehicles que TGO va adquirir al llarg del temps.

A la taula 4 —que està copiada literalment del Padró, per això apareixen asteriscos— podem veure l'evolució dels diferents tipus de vehicles a Olesa de Montserrat. En els vehicles tipus B, òmnibus o autocars, hi apareixen dos dades, la dada entre parèntesi correspon als autocars de TGO. Entre 1927 i 1936 hi ha un augment de tots els vehicles.

A partir de 1936 el nombre de vehicles comença a davallar notablement, fins i tot algun tipus de vehicle desapareix totalment el 1941 (vehicles D, motos).

Fins el 1957 no es recupera el nivell o el nombre de vehicles del 1936. Aquestes oscil·lacions en el nombre de vehicles es vincularien a la situació econòmica del moment.

Quan Fèlix Figueras i Aragay va comprar l'empresa, aquesta tenia tres cotxes: «la carraca» —un cotxe que portava seients a dalt del sostre—, un Chevrolet i un Hispano. Després va comprar un Ford de quatre places i dos GMC.

A principis de 1936 va sol·licitar una concessió de la línia de transport de passatgers d'Olesa a Barcelona, que es va interrompre durant la guerra i que es va tornar a recuperar el maig de 1940.

Fèlix Figueras era una persona que coneixia a tothom i era conegut per tothom. Tot i que les seves ideas polítiques eren d'esquerres, tenia amistat amb gent d'ideologia conservadora. Per exemple, el terreny que va comprar el 1926 li va vendre un amic seu, el metge Emili Blanxart, que era de la Lliga; la casa, la va construir una altra amistat, Josep Vilà «Benet de la Fleca», que era republicà federal; la instal·lació de la llum la va fer Leandre Gassó, que era carlí.

Va ser una persona molt afeccionada a la lectura. Disposava d'una important biblioteca particular amb nombroses publicacions en català. El 1929 apareix en el llistat de subscriptors de la col·lecció Bernat Metge; també a la de Els Nostres Clàssics de l'editorial Barcino. També podíem trobar a la seva biblioteca: *Història Nacional de Catalunya* d'Antoni Rovira i Virgili, *Geografia General de Catalunya* de Francesc Carreras Candi, *la Bíblia de Montserrat,* llibres polítics, de naturisme...

TAULA 4
Olesa de Montserrat. Vehicles a motor. 1927-1967

Any	A	B	C	D	E
	Cotxe	Omnibus	Camions	Motos	Tractor
1927	11	3 (3)	16	6	
1928	14	3 (3)	21	6	
1929	17	4 (3)	25	8	
1930	19	4 (3)	25	9	
1931	17	4 (3)	21	7	
1932	19	4 (3)	23	6	
1933	23	4 (4)	12	7	
1934	21	3 (3)	18	6	
1935	30	7 (4)	18	8	
1936	24	4 (2)	18	8	
1938	7	1 (1)	11	1	
1939	5	2 (2)	5	1	
1940	3	3 (3)	5	1	
1941	4	3 (3)	5		
1942	5	2 (2)	6		
1943	5	2 (2)	6		
1944	5	3 (2)	5		
1945	5	2 (1)	4	2	
1946	8	4 (2)	4	2	
1947	7	4 (2)	4	2	
1948	6	3 (2)	6	1	
1949	7	3 (2)	10	2	
1950	6	3 (2)	11		
1951	8	4 (3)	14	7	
1952	9	4 (3)	14	10	
1953	12	6 (3)	15	15	
1954	17	5 (2)	16	15	
1955	20	5 (2)	21	36	
1956	20	5 (2)	22	58	
1957	23	2	17	96	
1958	33	2	23	96	
1959	31	2	19	142	
1960	29	2	19	148	
1961	50	2	22	182	
1962	62	2	27	209	2
1963	62	2	28	208	2
1964	65	3 (2)	30	221	3
1965	75	3 (2)	29	249	3
1966	distintius				
1967	335	20	75	220	

Font: AHMO. Padró Vehicles de motor. 1956-1970.
Censo de vehículos de motor y bicicletas.

Olesa de Montserrat, 1 de setembre de 1923

Acció de El Círculo Sociedad Constructora, a nom de Fèlix Figueras.

FFB

EL CÍRCULO

SOCIEDAD CONSTRUCTORA

CAPITAL SOCIAL 50,000 PESETAS :: EN 500 ACCIONES DE CIEN PESETAS UNA

UNA ACCION — **Número** 205

TÍTULO de UNA ACCIÓN de valor nominal de CIEN PESETAS que la Sociedad reconoce a D. Félix Figueras Aragay o a quien su derecho tenga, como solo poseedor de este Título, de conformidad con lo dispuesto en la escritura social. La sola posesión prueba la conformidad del poseedor con la escritura social y acuerdos de la Sociedad.

Olesa de Montserrat, 1 de septiembre 1923

El Presidente, Arturo Gotor

El Secretario, Salvador Fontanet

2.2 Política

2.2.1 L'inici de l'activitat política: els anys de la Restauració i de la Dictadura de Primo de Rivera

A Olesa de Montserrat, com en altres llocs de Catalunya, des de finals del segle XIX, existia una oposició al règim monàrquic, conservador i caciquista, articulat pel catalanisme i el republicanisme. La forma que prendrà aquesta oposició serà majoritàriament la creació de centres, associacions, ateneus i societats recreatives-culturals que mantindran una activitat lúdica, formativa i reivindicativa, al mateix temps que donaran suport als candidats republicans i/o d'esquerres.

A Olesa de Montserrat, el 1902, existia un important entramat associatiu: el Círcol Cultural i Recreatiu, l'Ateneu Republicà i la Societat l'Harmonia.

El Círcol Cultural i Recreatiu agrupava monàrquics alfonsins i republicans federals; l'Ateneu Republicà i la Societat l'Harmonia eren associacions republicanes. Les tres agrupaven treballadors de les diferents indústries de la vila i de la colònia Sedó.

També hi ha constància de l'existència d'un col·lectiu simpatitzant del «Partit Socialista», i el 1902 trobem un col·lectiu d'obrers adherit al Sindicat d'Art Fabril, un dels primers intents de creació d'un sindicalisme reivindicatiu a Catalunya.

Els principals grups polítics conservadors a Olesa durant el règim de la Restauració van ser els tradicionalistes, o carlins, i els salistes. Els carlins eren un grup amb una vida associativa molt intensa. Els salistes, anomenats així pel nom del seu líder indiscutible Alfons Sala seran la representació genuïna de la monarquia borbònica i ell mateix —que ostentava el títol nobiliari de comte d'Egara— era el màxim exponent del caciquisme, al districte electoral de Terrassa, al qual pertanyia Olesa. El salisme estarà representat pel partit Unión Monárquica Nacional, i més tard Unión Patriótica.

El 1907 es va crear Agrupació Autonomista, presidida per Pere Gual, que donava suport a Solidaritat Catalana.

Aquest mateix any, el 29 de desembre de 1907,[11] un membre del Partit Federal Català —Josep Canals Bou— accedí a l'alcaldia trencant-se així la continuïtat dels alcaldes conservadors.

També existia Fraternitat Republicana, presidida per Joan Tost Pavía —alcalde d'Olesa de 1910 a 1914— que donava suport al Partido Republicano Radical (PRR). El novembre de 1910, fou nomenat alcalde com a representant del PRR, partit que va tenir el govern municipal fins el 1923.

En el PRR cal diferenciar la direcció estatal, encapçalada per Alejandro Lerroux i les diferents organitzacions municipals. De fet, molt sovint, a cada municipi, el PRR actuava de manera gairebé autònoma respecte a les directrius de la direcció. A Olesa aquest fet es va donar molt sovint. És per això, que els trets que caracteritzen el PRR de Lerroux —espanyolisme demagògic i anticatalanista; extremisme verbal i ideològicament confús— no es poden traslladar mecànicament a l'àmbit municipal.

En diversos municipis del Baix Llobregat el PRR mantindrà el govern municipal quan els resultats del a nivell provincial i/o estatal siguin cada cop pitjors.

De fet, a molts llocs, el PRR serà el «pal de paller» dels grups republicans i esquerrans, l'únic capaç d'enfrontar-se, per organització i militants, als partits conservadors i monàrquics.

En les diferents eleccions municipals que entre 1910 i 1923 es van celebrar a Olesa de Montserrat, els grups republicans van aconseguir mantenir la majoria i, fins i tot, el 1920 els onze consellers municipals serien tots republicans.

Paral·lelament a aquesta activitat política, l'activitat de les associacions com Fraternitat Republicana o Círcol Cultural i Recreatiu es mantenia permanentment. De fet, el triomf continuat dels representats republicans a les eleccions municipals no s'explica sense el permanent recolzament social dels sectors vinculats a les associacions populars.

Fèlix Figueras, de molt jove, va començar a freqüentar el Círcol on es reunien persones de tendència liberal, republicana federal i conservadors monàrquics.

11 AHMO. Lligall 186.

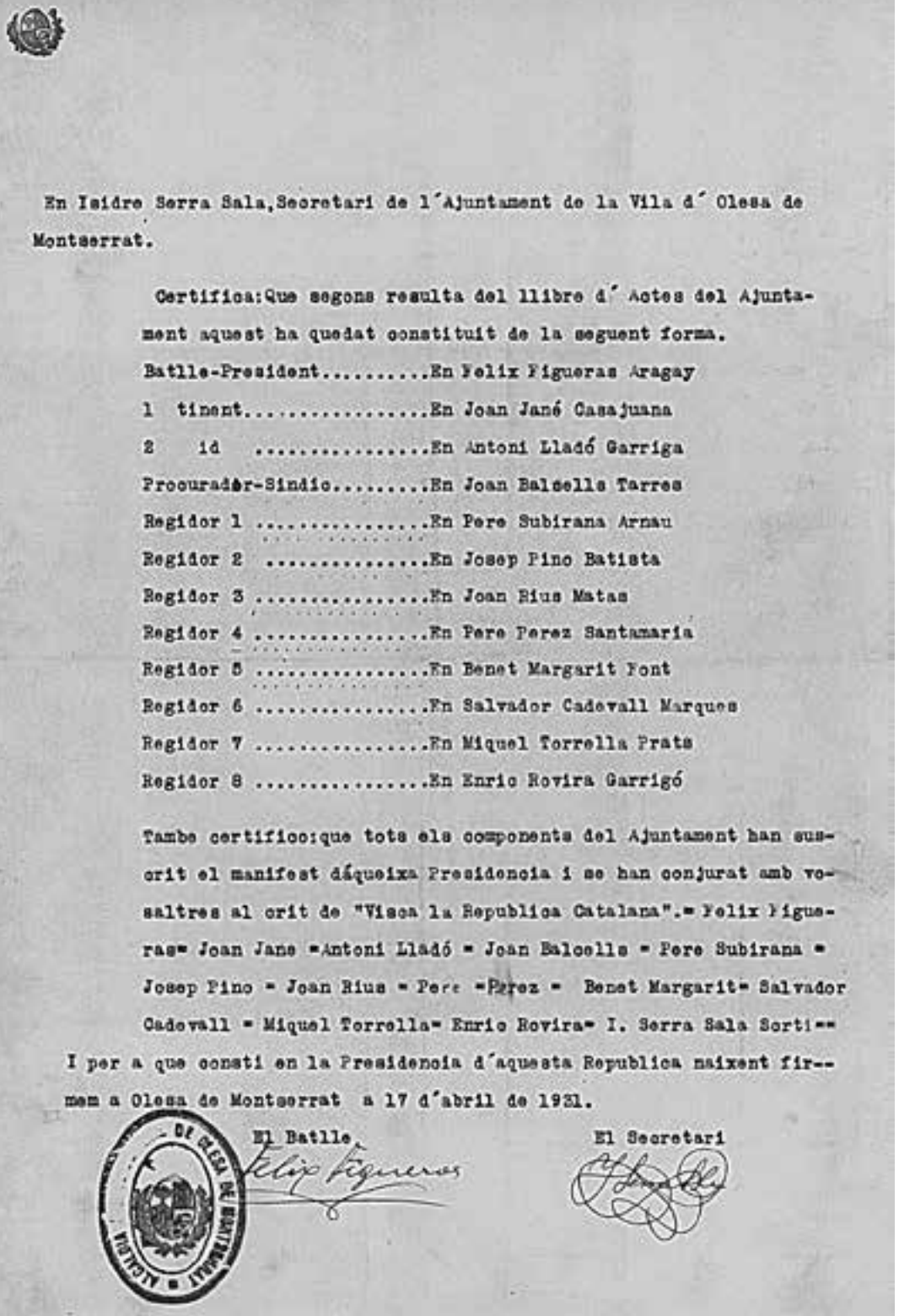

En Isidre Serra Sala, Secretari de l´Ajuntament de la Vila d´ Olesa de Montserrat.

Certifica: Que segons resulta del llibre d´ Actes del Ajuntament aquest ha quedat constituit de la seguent forma.

Batlle-President.....En Felix Figueras Aragay
1 tinent.....En Joan Jané Casajuana
2 id .....En Antoni Lladó Garriga
Procurador-Sindic.....En Joan Balcells Tarres
Regidor 1 .....En Pere Subirana Arnau
Regidor 2 .....En Josep Pino Batista
Regidor 3 .....En Joan Rius Matas
Regidor 4 .....En Pere Perez Santamaria
Regidor 5 .....En Benet Margarit Font
Regidor 6 .....En Salvador Cadevall Marques
Regidor 7 .....En Miquel Torrella Prats
Regidor 8 .....En Enric Rovira Garrigó

Tambe certifico: que tots els components del Ajuntament han suscrit el manifest dáqueixa Presidencia i se han conjurat amb vosaltres al crit de "Visca la Republica Catalana".= Felix Figueras= Joan Jane =Antoni Lladó = Joan Balcells = Pere Subirana = Josep Pino = Joan Rius = Pere =Perez = Benet Margarit= Salvador Cadevall = Miquel Torrella= Enric Rovira= I. Serra Sala Sorti=

I per a que consti en la Presidencia d´aquesta Republica naixent firmem a Olesa de Montserrat a 17 d´abril de 1931.

El Batlle

El Secretari

Olesa de Montserrat, 17 d'abril de 1931
Certificat de l'ajuntament amb la nova composició del ple fruit de les eleccions municipals del 12 d'abril.
ANC-FONS PRESIDENT MACIÀ

El 1884 es va constituir la societat Circulo Sociedad Constructora amb l'objectiu de construir un edifici en el xamfrà del carrer Alfons Sala i Anselm Clavé destinat a l'associació Círcol Cultural i Recreatiu. Es tractava d'una associació cultural, lúdica i política. Tenia massa coral, esbart dansaire i companyia de teatre.[12]

El 1901, la companyia de teatre del Círcol va oferir al públic la primera representació de «la Passió d'Olesa», al teatre del seu local social, construït pocs anys abans, encara que restava inacabat.

La sala del teatre es va construir entre 1923 i 1924. Va ser realitzada per tres mestres d'obres d'Olesa, Josep Vilà «Cal Benet de la Fleca», Pere Roca i Marcet «Peret perruquer» i Artur Gotzens «Mestre fangueix». Es va prendre com a model, el Teatre Tívoli de Barcelona, amb una capacitat per a 1.000 butaques. La primera fase de la construcció es va fer de manera desinteressada, treballant els associats els dies de festa dirigits pels mestres d'obres. L'entitat pagava el material als constructors i l'esmorzar i/o el dinar als voluntaris. El 1922 els monàrquics marxen del Círcol i dos anys després inauguren el Teatre Olesa, conegut popularment com a «Salistes» per ser seguidors d'Alfons Sala.

El 1923 es va fer una reimpressió de les accions per donar entrada als membres de Fraternitat Republicana. Després d'aquest fet l'entitat canvià el nom per Centre Cultural Recreatiu Obrer. Aleshores, es convertí en el centre republicà i progressista de la vila, acollint la majoria de persones d'aquestes tendències polítiques.

El desembre de 1925, l'associació va sol·licitar un crèdit al Banco Hipotecario de España per import de 52.000 pessetes, al 5,5% anual, durant 25 anys, a comptar des de l'1 de gener de 1926. La devolució seria *«en anualidades de 4.164 pesetas 26 céntimos, divididas en semestres de 2.082 pesetas 13 céntimos».* El crèdit acabava l'1 de gener de 1951, i la taxació de la finca es va fer en 104.000 pessetes.

El 1931, amb l'arribada de la República, es substitueix el nom de Círcol Cultural Recreatiu Obrer per Círcol Federal Democràtic Obrer.

12 GARCIA I DOMÈNECH, M. *Breu resum d'història i tradició d'Olesa.* Fascicle, (any desco*negut),* p. 84.

TAULA 5
Càrrecs municipals de Fèlix Figueras

Inici	Final	Càrrec	Partit
1-4-1920	25-9-1923	Regidor	PRDF
1-4-1922	25-9-1923	Tnt. alcalde	PRDF
26-2-1930		Regidor	PRDF
14-4-1931	15-10-1934	Alcalde	ERC
17-2-1936	16-10-1936	Alcalde	ERC

Font: AHMO. Elaboració pròpia.

En Fèlix Figueras ben aviat participà en l'activitat política (ho podem observar a la taula 5). L'1 d'abril de 1920, amb vint-i-sis anys, entrà a l'ajuntament ocupant el càrrec de regidor i vocal de la Comissió d'Hisenda per part del Partit Republicà Democràtic Federal en coalició amb el PRR.[13] Dos anys després, l'1 d'abril de 1922, ocupà el càrrec de primer tinent d'alcalde.

Després del cop d'estat de Miguel Primo de Rivera, el 2 d'octubre de 1923, es va veure obligat a deixar el càrrec de regidor davant la renovació de l'Ajuntament que va realitzar el *«teniente Coronel de la Caja de Reclutas de Tarrasa»* i la destitució de tots els regidors no monàrquics.

El 1925 exercí el càrrec de secretari a la Comunitat Minera Olesana,[14] societat cooperativa que gestiona els servei d'aigua a Olesa.

2.2.2 L'arribada de la República: el bienni reformista

La caiguda del dictador Primo de Rivera i la constitució del nou govern del general Dámaso Berenguer va suposar la tornada al sistema constitucional anterior i el 26 de febrer de 1930 es formaven els nous consistoris. Fèlix Figueras vas ser regidor de l'oposició republicana a l'Ajuntament governat pels liberals monàrquics.

13 AHMO. Lligall 186.

14 Arxiu de la Comunitat Minera Olesana. Llibre d'Actes. Anys 1925-1928.

Olesa de Montserrat, 25 de juny de 1931
El conseller de Cultura, Ventura Gassol sortint del Parc Municipal per inaugurar els nous noms de carrer de la vila amb motiu de la proclamació de la República. A la seva esquerra el primer tinent d'alcalde Joan Jané.
AHMO - ARXIU FOTOGRÀFIC

TAULA 6
Càrrecs de l'entitat El Círcol

Anys	President	Secretari
1884	Joan Puig i Llagostera	Josep Canals
1892	Joan Dalmases i Badiellas	Ramir Llongueras i Boada
1900	Joan Dalmases i Badiellas	Narcís Llongueras
1901	Joan Dalmases i Badiellas	Joan Ubach / Miguel Bas
1903	Joan Dalmases i Badiellas	Ramir Llongueras i Boada
1912	Salvador Ubach i Badiellas	Ramir Llongueras i Boada
1922	Artur Gotzens i Valls	Joan Fontanet
1923	Artur Gotzens i Valls	Salvador Fontanet
1925	Pere Roca i Marcet	Salvador Llongueras
1928	Josep Vila i Subirana	Salvador Llongueras
1931	Jaume Santpera i Roure	Josep Mestres
1946	Joan Dalmases i Carreras	Josep Viñas i Matas
1968	Gaietà Dalmases i Montserrat	Josep Viñas i Matas

FONT: Elaboració pròpia.

Del 17 al 19 de març de 1931 se celebrà la Conferència d'Esquerres Catalanes on es fundà ERC. El 12 d'abril es van realitzar les primeres eleccions municipals després de 7 anys de dictadura. A les principals ciutats de l'Estat, més alliberades de les xarxes del caciquisme, guanyaren els partits republicans i d'esquerres. A Catalunya guanyà ERC. El dia 14 es proclamà la República a diferents ciutats de l'Estat espanyol, entre d'altres a Barcelona, on també es proclamà *«la República Catalana com Estat integrant de la Federació ibèrica».*

A Olesa, les eleccions municipals també van suposar el triomf d'Esquerra Republicana. Els republicans van aconseguir 8 regidors dels 12 regidors que hi havia a l'Ajuntament. Les forces dretanes, monàrquics i tradicionalistes, que integraven una mateixa candidatura, Defensa Ciutadana, van quedar en minoria.

Per unanimitat, es nomenà batlle Fèlix Figueras i Aragay i primer tinent d'alcalde Joan Jané i Casajoana. tot i que en Joan Pino i Bautista i Joan Jané i Casajoana havien obtingut més vots en el sistema de llistes obertes que es presentaven.[15]

En Sessió extraordinària, Ramon Matas i Navarro va fer entrega de l'alcaldia i de la quantitat de 20.234,49 pessetes[16] al nou ajuntament republicà. Tot seguit es posà a la façana de la Casa de la Vila la bandera republicana, *«que fou aplaudida frenèticament pel nombrós públic que hi havia davant de l'edifici».*[17]

El triomf republicà va ser acollit amb un esclat d'alegria per part de la població treballadora olesana. La victòria la van celebrar amb mobilitzacions. Les indústries locals es van paralitzar pràcticament durant la tarda del 14 i tot el 15 d'abril perquè els treballadors i treballadores no van anar a la fàbrica.[18]

Com a mostra dels nous temps, les actes de l'Ajuntament es comencen a redactar en català. Joan Baptista Izquierdo i Andreu va ser des de l'agost de 1931 el nou secretari de l'Ajuntament republicà.

15 AHMO. Actes municipals 1931-1932.

16 AHMO. Actes municipals 1931-1932.

17 AHMO. Actes municipals 1931-1932.

18 *«L'associació de fabricants d'Olesa informa a l'Ajuntament que abonarà al seu personal els jornals de la festa que es celebrà la tarda del dimarts 14 i dimecres 15 en honor de la República».* AHMO. Actes municipals 1931-1932.

Olesa de Montserrat, 1932

Autocar de TGO, a la cruïlla dels carrers Lluís Puigjaner i Anselm Clavé.

FFB

Una de les primeres mesures que va prendre l'ajuntament democràtic, com en molts altres pobles de Catalunya, va ser el canvi de noms dels carrers. Alguns d'aquests van ser:

- Carrer García Hernández, enlloc de carrer dels Horts
- Carrer Fermí Galan, enlloc de carrer Alfons Sala
- Carrer Capità Sancho, enlloc de carrer Creu Reial
- Plaça de la República, enlloc de Plaça de la Constitució.

Al desembre de 1931, l'ajuntament va cedir l'antic local de les Escoles Municipals a l'associació de fabricants d'Olesa per tal d'instal·lar-hi l'escola municipal d'Arts i Oficis.[19] Al mateix temps, els concedia una subvenció de 2.000 ptes.

L'establiment d'un estat laic, propi d'un règim democràtic, suposà tot un seguit de canvis. Un d'ells, va ser la secularització dels cementiris, els quals passaren d'estar sota la jurisdicció religiosa a la jurisdicció civil. Aquest fet comportava la desaparició dels murs que dividien el cementiri en dues parts, una per a les persones catòliques i, l'altra, per a la resta. A partir d'ara, qualsevol persona, fos de la religió que fos, podia ser enterrada al mateix recinte.

A Olesa, l'ajuntament també va secularitzar el cementiri que va passar a ser propietat municipal, provocant aquest traspàs un cert enfrontament amb els regidors de l'oposició.[20]

2.2.3. Projectes i actuacions urbanístiques

El primer consistori republicà va governar tres anys i sis mesos, entre l'abril de 1931 i el gener de 1934. En aquest període va portar a terme tot un seguit de projectes i actuacions que encara avui són patrimoni de la vila d'Olesa:[21]

- 29 de desembre de 1931. Proposta i acord de construcció del Mercat Municipal i explanació de la Plaça Catalunya. Arquitecte: Jeroni Martorell; Pressupost: 90.555,02 pessetes. L'obra va ser adjudicada al contractista Pere Roca per un pressupost inferior de 84.309 pessetes.
- 4 de febrer de 1932. Proposta i acord per demanar una Oficina de Correus.
- 3 de març de 1932. Proposta de continuar les obres de construcció de la carretera de Monistrol a Montserrat i la millora de la de Viladecavalls.
- 10 de maig de 1932. Aprovació de la modificació i ampliació de l'Eixample.
- 19 de maig de 1932. Municipalització del Cementiri.
- 9 de juny de 1932. Proposta i acord per posar l'Hospital en condicions. L'obra no es va poder acabar per l'inici de la guerra.
- 7 de juliol de 1932. Proposta i acord per a la creació d'una Biblioteca Pública Municipal.
- 1 de setembre de 1932. Inauguració del Mercat Municipal.
- 8 de setembre de 1932. Proposta i acord de construcció de la càmera frigorífica al Mercat Municipal.
- 1 d'octubre de 1932. Construcció i habilitació d'un espai al Cementiri Municipal per a les autòpsies legals, compra del material mèdic adient i escomesa d'aigua per als serveis mèdics.
- 5 de gener de 1933. Millores i urbanització de la plaça de Catalunya.
- 4 de febrer de 1933. Liquidació definitiva del cost de construcció de la plaça del Mercat.
- 27 de juliol de 1933. Proposta i acord de compra de l'Hotel Gori.
- 5 de novembre de 1933. Inauguració del nou Ajuntament i del Parc Municipal.
- 3 de setembre de 1935. Obertura de la Biblioteca Popular.

2.2.4 El Mercat Municipal i l'Hotel Gori

Les dues actuacions més importants a nivell urbanístic de l'ajuntament d'ERC van ser l'edificació del Mercat Municipal i la compra de l'Hotel Gori.

19 Carta d'agraïment a l'alcalde de l'Associació fabricants. AHMO. Correspondència municipal, 1-12-1931.

20 *«Prohibir la intervenció del Sr rector, que per tolerancia i abusivament ha vingut administrant-lo d'alguns anys a aquesta part».* AHMO. Actes municipals 1931-1932.

21 AHMO. Lligalls 187 i 188.

Olesa de Montserrat, 1932

Interior del Mercat Municipal durant la seva construcció.

AHMO - ARXIU FOTOGRÀFIC

El Mercat Municipal es va construir a la nova zona de l'Eixample. Segons Carles Roca:

«L'any 1932 el Pare va aconseguir la licitació de l'Ajuntament d'Olesa per fer el nou Mercat Municipal. Va presentar un pressupost per sota del que havia fixat el projecte de l'arquitecte municipal.

Degut a la malfiança i les pressions dels contractistes que van perdre la licitació el Pare va haver d'avalar i signar, davant notari, que es feia responsable de qualsevol problema que pogués haver-hi a la construcció.

L'obra es va convertir en una gran expectació per a tots els ciutadans d'Olesa. El Pare havia comprat a l'Exposició Internacional del 1929, una formigonera automàtica de gran capacitat, que funcionava amb gasolina. Va fer tot el formigó per omplir els fonaments del que seria més tard el Mercat Municipal: amb una setmana van acabar la feina que abans s'hagués fet —a mà— en cinc o sis setmanes.»[22]

L'Hotel Gori es va comprar el juliol de 1933.[23] Aquesta finca ja feia temps que diferents ajuntaments volien adquirir-la, però l'import que els propietaris, els germans Casals, en demanaven era molt superior a les possibilitats econòmiques de que disposava el consistori. L'ajuntament d'ERC va tornar a intentar-ho. Va ser el regidor Joan Pino qui va trobar la manera de comprar-lo sense tenir tot el capital. Durant les converses mantingudes amb els propietaris, els germans Casals, se'ls va preguntar què farien amb els diners de la venda i la resposta va ser que els posarien en un banc a termini per cobrar-ne els interessos. La proposta de l'Ajuntament va ser de pagar-los aquest mateix import durant la resta de la seva vida. Acceptada aquesta proposta, l'Hotel Gori passà a disposició de la Vila d'Olesa:

«[...] *mitjançant d'una quantitat, en principi convinguda de 25.000 ptes anuals per durant la vida dels referits germans Casals, quedant després del seu traspàs de propietat de l'Ajuntament l'immoble de referència i per consegüent extingit tota classe de pagament per tal concepte, qual finca podria destinar-se la part edificada a Casa de la Vila, dependències municipals i habitacions de Mestres Nacionals de la població, i la part rústega a Parc Municipal.»*[24]

L'hotel va ser reformat per convertir-se en el nou edifici de la casa de la vila, que fins ara es trobava en unes dependències annexes a l'església i al castell d'Olesa. Amb aquesta adquisició es guanyava un espai públic important ja que els jardins passarien a ser Parc Municipal, tal com explicà Fèlix Figueras:

«[...] *a part de resultar una operació financera avantatjosa quedaria resolt el problema que implicava per a l'ajuntament el no posseir un edifici com cal, amollat a les necessitats i importància de la població amb destí a Casa consistorial i a l'ensems esplèndid jardí i parc per a l'esbarjo del veïnat.»*[25]

La cessió comportava també altres dependències situades dins de la finca, com els anomenats xalets grans i petits, els magatzems, casa de l'hoteler, l'aigua de diferents mines i tot el mobiliari.[26]

El 5 de novembre de 1933 es va realitzar l'acte d'inauguració del nou edifici, en un acte festiu on tota la població hi va participar.

Les transformacions urbanístiques realitzades pel primer Ajuntament republicà i la millora dels serveis van revertir en la població olesana, que el 1930 comptava ja amb 5.621 habitants i era un poble amb una notable activitat industrial relacionada amb el sector tèxtil.

El Sindicat Unió de Treballadors (SUT) afiliat a la Confederació Nacional del Treball (CNT) era l'organització que controlava l'activitat sindical olesana — el març del 1933 comptava amb 1.300 afiliats.[27] Al llarg de la República el SUT va arribar a diferents acords amb la patronal, representada per l'Associació de Fa-

22 ROCA, Carles. *Biografia de Pere Roca i Marcet i Records de Carles Roca i Gotzens.* p. 12.

23 AHMO. Actes municipals 1932

24 AHMO. Actes municipals 1932.

25 AHMO. Actes municipals 1932-1933.

26 AHMO. Actes municipals 1932-1933.

27 Informació extreta del Ple Regional de Sindicats Únics celebrat a Barcelona del 5 al 13 de març de 1933.

Olesa de Montserrat, 25 de juny de 1932
Partit de futbol del CD Olesa celebrat al camp del Molí, amb motiu de la Festa Major.
Amb barret de palla a la mà, l'alcalde Fèlix Figueras i a la seva esquerra,
el segon tinent d'alcalde Antoni Lladó i el regidor Pere Subirana.
FFB

bricants, per millorar les condicions dels treballadors i treballadores, regulant la jornada laboral o el salari mínim.[28]

La recessió econòmica que vivia el país però, va suposar un fre a les millores laborals aconseguides pels obrers. Els estralls de la crisi econòmica mundial del 1929 es van començar a sentir amb força al llarg de la República provocant el tancament de fàbriques, l'acomiadament de molts obrers, i una lentitud en la implantació de les reformes socials anunciades per la República. Aquestes circumstàncies van provocar un sentiment de desengany entre la classe obrera, que veia com s'endarrerien les promeses de la República de millorar la seva situació i d'acabar amb a les tensions socials.

L'augment del nombre de persones desocupades entre 1931 i 1936 derivà en un ambient de crispació i malestar social que es va reflectir en un increment de la conflictivitat social i el nombre de vagues.

El 1933, la crisi econòmica s'aprofundí a Espanya i es generalitzà a tots els sectors de l'economia catalana, *«la lluita laboral prengué unes dimensions més grans. L'agudització de la crisi endurí la resistència patronal, les vagues es feren més llargues i reaparegué la violència en el marc desfavorable per als obrers de l'increment de la desocupació».*[29]

Olesa no restà al marge d'aquesta situació. Els dies 10 i 11 de juliol de 1933, els treballadors i treballadores van protagonitzar una vaga de dos dies com a protesta i en solidaritat amb els obrers de l'empresa Montané Font. J. que havien estat acomiadats davant el tancament de l'empresa i el trasllat de la maquinària a una nova fàbrica que els propietaris tenien en una altra població. Aquest tancament va deixar sense feina a més d'un centenar de persones.

Durant la vaga es van produir diversos incidents i enfrontaments entre els piquets i les forces d'ordre públic. El primer dia es detingueren set homes i dues dones. Això va provocar l'organització d'una manifestació formada bàsicament per dones que, després de recórrer els carrers, va demanar a l'alcalde Fèlix Figueras la posada en llibertat de tots els detinguts. Com a resultats de les gestions realitzades per l'alcalde, a l'endemà al matí totes les persones van ser posades en llibertat.

Al segon dia de vaga, cinquanta guàrdies d'assalt, que havien arribat a la població durant la matinada,[30] efectuaren diferents càrregues contra els piquets i realitzaren registres a la població. Juntament amb la Guàrdia civil prengueren «militarment la població». Sobre el nombre de persones que secundaren la vaga, *La Vanguardia,* en una notícia publicada el dia 12, a l'endemà de la vaga, diu que l'alcalde *«participó ayer al governador que trabajaba el 60% de los obreros, confiando hoy lo harán todos»,* i en una notícia apareguda el 20 de juliol al mateix diari es parla de que només un 35% dels treballadors anaren a treballar el segon dia: «[...] *en vista de la citación de ánimos que existia, muchos de ellos no comparecieron al Trabajo».*[31]

El dia 13 finalitzà la vaga i la vila va tornar a la normalitat. Tal com es recull en el ple celebrat aquest mateix dia, la intervenció de l'alcalde, Fèlix Figueras, va ser decisiva de cara a resoldre aquest conflicte.[32]

2.2.5 El bienni negre. La República de dretes

El president de la República, Niceto Alcalá Zamora convocà, davant la crisi de govern, eleccions generals al novembre del 1933, les quals suposaren el triomf de les forces de dreta. A Olesa, per contra, guanyaren els partits republicans.[33] Aquestes van ser les primeres eleccions on les dones pogueren votar.

28 AHMO. Correspondència municipal, doc. 41-42.

29 BALCELLS, Albert (coord.). *Història dels Països Catalans. De 1714 a 1975.*

30 *«Con motivo de un conflicto de carácter social existente en Olesa de Montserrat, anoche salieron para esta población una sección de guardias de Asalto, como medida de precaución para asegurar el mantenimiento del orden». La Vanguardia,* 11 de juliol de 1933.

31 *La Vanguardia,* 20 de juliol de 1933.

32 *«S'informa a l'Ajuntament de les mesures que va prendre en la darrera vaga dels dies 10 i 11 de juliol i es felicita a l'alcalde per resoldre-la sense violència remarcable.»* AHMO. Actes municipals 1932-1933.

33 Els resultats foren: ERC, 1.146 vots, Defensa Ciutadana, 1.140; Coalició d'Esquerres, 31; PRR, 11; PCC, 3. Votà un 65,7% del cens electoral. *La Vanguardia,* 21 de novembre de 1933, p. 21.

Olesa de Montserrat,
5 de novembre de 1933
Sortida de les autoritats
des de l'antic ajuntament,
al castell d'Olesa,
per dirigir-se
al nou ajuntament,
habilitat a l'antic Hotel Gori.
D'esquerra a dreta:
el segon tinent d'alcalde,
Antoni Lladó; l'alcalde
Fèlix Figueras; i el primer
tinent d'alcalde Joan Jané,
acompanyat del seu fill
Frederic.
AHMO - ARXIU FOTOGRÀFIC

Alejandro Lerroux va ser nomenat cap d'un govern compost només pels radicals però amb el suports dels monàrquics i de la CEDA.

El desembre va ser un mes d'una forta conflictivitat. Els anarquistes feren una crida a la insurrecció obrera provocant això una forta onada de violència i atemptats a tot el país.

A Olesa, el 9 de desembre, també es visqueren uns fets violents provocats per l'enfrontament entre un grup de persones i la Guàrdia Civil:

> *«A Olesa de Montserrat: la guàrdia civil és tirotejada: Un mort i diversos ferits.*
>
> *A primeres hores de la matinada, a Olesa de Montserrat, una parella de la guàrdia civil que havia sortit a protegir una línia d'alta tensió, s'ha trobat, als afores de la població, amb un grup d'individus als quals, per considerar-los sospitosos, ha cridat l'alto. L'esmentat grup ha contestat disparant les seves pistoles contra els guàrdies, que han resultat ferits lleument. En repellir l'agressió ha resultat mort per arma de foc un dels agressors i d'altres, ferits, per bé que no podem precisar encara el nombre d'aquests darrers.*
>
> *Després del tiroteig ha sortit de la caserna un sergent i alguns números més de la guàrdia civil, per tal de fer un reconeixement i protegir els guàrdies ferits. En travessar la plaça de la població, en un dels edificis de la qual hi ha instal·lat el local del Sindicat Unic, la força pública ha estat objecte d'una nova agressió. Els guàrdies han contestat a trets els que se'ls "adreçava" des d'una de les finestres de l'esmentat local.*
>
> *Dominada la situació, la força pública entrà al Sindicat i es trobà les habitacions del conserge, dos individus estirats a terra i greument ferits per arma de foc, que se suposa ho han estat durant el tiroteig sostingut amb la guàrdia civil. Sembla que han estat practicades algunes detencions i la situació apareix completament dominada.»*[34]

Resultat directe d'aquests successos va ser el tancament del local social del SUT, a l'igual que va passar en altres poblacions que patiren atemptats, on els locals dels sindicats i ateneus foren també clausurats. Davant l'expansió de la violència es decretà l'Estat d'alarma. El governador general de Catalunya, Joan Selves, va fer públic un ban on declarava la suspensió dels drets i garanties constitucionals, en aplicació del decret del Govern de la República.[35] L'alcaldia també va publicar un ban prohibint la formació de grups als carrers i als establiments des de les cinc de la tarda fins a les vuit del matí.[36]

Mentre, per contrarestar els atacs rebuts per les forces d'ordre públic a tot l'Estat durant els darrers mesos es va obrir una subscripció per recollir diners.

A Olesa, el 28 de desembre de 1933, un grup de persones sol·licità a l'Ajuntament que contribuís econòmicament a aquesta iniciativa.[37]

2.2.6 Les segones eleccions municipals de la República

El gener de 1934 es van fer les segones eleccions municipals de la República. A Olesa, a aquesta convocatòria, s'amplià el nombre de persones electes que passà a ser de setze regidors, en comptes dels catorze que formaven el consistori anterior.[38]

El resultat de les eleccions va ser de 1.446 vots per la candidatura d'ERC encapçalada per Fèlix Figueras i que incloïa un dirigent local de la Unió de Rabassaires, i 1.054 vots per Defensa Ciutadana —coalició liderada pel dirigent tradicionalista local, Artur Font, i que

34 *La Humanitat,* 9 desembre de 1933. També es pot veure una noticia detallada dels fets a *La Vanguardia* del 12 desembre.

35 *«Faig avinent: que per decret del Govern de la República ha estat declarat a tota Espanya l'estat d'alarma [...] i suspesos, per tant, els drets i garanties [...]. Barcelona 9 desembre 1933».* Col·lecció de Fullets Bonsoms (Biblioteca de Catalunya) F.Bon. 18.355.

36 *La Vanguardia,* 13 de desembre de 1933.

37 *«L'alcaldia s'entrevistarà amb els signats per a que de comú acord puguin contribuir entitats i persones puguin fer-ho sense excepció d'estaments i tendències.»* AHMO. Actes municipals 1933-1934.

38 *La Vanguardia.* 21 d'octubre de 1933.

Olesa de Montserrat, 5 de novembre de 1933

Les autoritats es dirigeixen al nou ajuntament a l'antic Hotel Gori, el dia de la seva inauguració.

CRG

comptava amb el suport de la Lliga.[39] El nou consistori estaria format per 11 regidors d'ERC i 5 de Defensa Ciutadana:

«Per ERC: Fèlix Figueras Aragay, Jaume Alavedra Llongueras, Joan Jané Casajoana, Miquel Matas Estebanell, Martí Montadas Molins, Ramon Ribó March, Eduard Boada Oliver, Amadeu Lladó Oliva, Pere Subirana Arnau, Joan Casellas Barrufet i Joan Espanya Vilet.

Per part de Defensa Ciutadana: Ramon Costa Feliu, Josep Duran Carreres, Artur Font Pujabet, Benet Margarit Vilalta i Ignasi Ubach Casanovas.»

Fèlix Figueras, tornà a ocupar el càrrec d'alcalde. Joan Jané, Martí Muntada i Ramon Ribó foren elegits alcalde segon, tercer i quart, respectivament.[40]

Tot i els pocs mesos què governà, el consistori portà a termes mesures importants, entre les quals podem destacar la sol·licitud perquè Olesa tingués una biblioteca popular, que va ser inaugurada el 18 de setembre de 1935.[41]

El consistori aprovà la petició dels veïns de Santa Maria de Villalba, o carrer del Suro, de segregar-se d'Abrera i passar a formar part d'Olesa, i seguirà insistint per tenir al poble una oficina de la Caixa de Pensions i d'Estalvis.

En els mesos que governà, l'ajuntament vetllà pel compliment de la normativa laboral en aspectes com, la jornada de treball o el salari[42] i regulà alhora les taxes sobre aliments i els preus dels productes de primera necessitat.

Entre les obres realitzades en aquest període trobem el cobriment del safareig de Can Carreres.

Prosseguint amb els canvis de noms, s'aprovà que el carrer Mallorca es passés a nomenar Josep Moragues, militar català que va lluitar al bàndol austríac a la Guerra de Successió.

El 8 i 9 de setembre de 1934, es van produir els Fets de Can Tobella. El Partit Tradicionalista o Requeté va convocar un aplec d'afiliats i simpatitzants carlins a Can Tobella.

Com es pot llegir en el document de convocatòria:

« A las 4 de la tarde: ejercicios y prácticas militares»[43]

Els grups carlistes es preparaven militarment per a l'enfrontament que es preveia poc després.

L'aplec es va acabar amb la intervenció dels guàrdies d'assalt i la detenció dels participants.

2.2.7 El Sis d'Octubre i la destitució dels ajuntaments democràtics

La tasca del govern presidit per Fèlix Figueras en va veure interrompuda pels Fets del Sis d'Octubre de 1934. El 4 d'octubre de 1934 l'entrada de tres ministres de la CEDA[44] va portar a la proclamació d'una vaga general a tota Espanya, tal com ja havien amenaçat els partits d'esquerres si es produïa aquest fet. A Astúries s'inicià una vaga revolucionària que va ser esclafada durament per l'exèrcit comandat pel general Franco.

A Catalunya la vaga fou unànime, seguint la consigna de l'Aliança Obrera —que la CNT no secundà. El 6 d'octubre, el president Companys proclamà *«l'Estat Català de la República Federal Espanyola»* fet que provocà el seu empresonament i el del govern que presidia i la proclamació de l'estat de guerra. Es va suspendre l'autonomia i s'inicià una forta repressió contra les esquerres i una persecució anticatalanista. Al mitjan de desembre hi havia ja 3.400 detinguts polítics a Catalunya.[45]

39 POZO, Josep Antoni. *El poder revolucionari a Catalunya durant els mesos de juliol a octubre de 1936/ Crisi i recomposició de l'Estat. Volum III.*

40 DALMASES, Amadeu; PÉREZ, Antoni. *Història de l'alcaldia d'Olesa 1887-1994.* AHMO.

41 AHMO. Actes municipals.

42 *«Sr. Matas, denuncia que una empresa no compleix les bases convingudes referents a jornals dels seus obrers i demana s'obligui al compliment del contracte estipulat entre les representacions patronals i obreres.»* AHMO. Actes municipals 1933-1934.

43 Carta convocatòria del Requeté de Barcelona.

44 La CEDA, Confederación Española de Derechas Autónomas, era una confederació de partits catòlics de tot l'Estat espanyol, creada el març de 1933.

45 BALCELLS, Albert. *Op. cit.*

Olesa de Montserrat, 28 de gener de 1934

Acte polític al Círcol Federal Democràtic Obrer, adherit a Esquerra Republicana.
El president Lluís Companys s'adreça als assistents en un acte de celebració de la victòria d'Esquerra a les eleccions municipals del passat 14 de gener. Fèlix Figueras es troba assegut a la seva dreta.

JOSEP DOMÍNGUEZ / ANC - FONS LLUÍS COMPANYS

Arran dels Fets del Sis d'Octubre de 1934, la majoria d'ajuntaments van ser destituïts. En el cas d'Olesa, el 15 d'octubre, un batalló de l'exèrcit aquarterat a Manresa, va ocupar la vila i va destituir el consistori. Ramon Matas Navarro va ser nomenat alcalde-gestor, càrrec que exercí tot sol fins a l'aixecament de l'estat de guerra i el nomenament d'un nou consistori.

L'abril de 1935, les comissions gestores municipals van ser substituïdes per les forces de dreta. El governador general de Catalunya designà els setze consellers que formarien el nou consistori, amb la participació dels regidors de la Lliga i d'altres elements de la dreta local.[46]

El 3 de maig, en l'acte de constitució del nou ajuntament, Baldiri Margarit i Roca va ser proclamat alcalde amb 10 vots, davant el 6 que obtingué Josep Duran i Carreras.

Més de la meitat dels consellers nomenats havien participat en ajuntaments anteriors, alguns, elegits en les eleccions del 1934, altres, havien format part del consistori durant la dictadura de Primo de Rivera. La resta de regidors s'incorporaven de nou a la corporació.

Els regidors d'ERC elegits democràticament el gener de 1934, i ara apartats de l'ajuntament, van adreçar un manifest protestant per aquesta situació, demanant que:

> *«abandonin el càrrec dintre del termini de 8 dies, a fi que els recurrents puguin reintegrar-se de fet i de dret, ja que en altre cas seran considerats com a culpables d'usurpació d'atribucions»*[47]

La vida municipal d'aquests anys estarà marcada pels enfrontaments entre els membres del consistori. La situació farà que molts d'ells no assisteixin als plens, essent el primer en fer-ho el propi alcalde, de manera que molts plens s'hauran de suspendre, o bé es realitzaran amb la presència de molt pocs regidors.

El malestar existent portà, finalment, a presentar un vot de censura a l'alcalde Baldiri Margarit, demanant la seva renúncia al càrrec *«per dignitat del consistori i per tal d'evitar mals majors amb la seva desastrosa actuació* [...]*»*

La proposta es va dur a terme en un ple presidit per Salvador Mimó, alcalde tercer, i amb la presència només de tres regidors: Antoni Lladó, Miquel Torrella i Sebastià Montagut.

La crisi de govern portà a la creació d'un nou consistori format per antics i nous consellers-gestors, designats pel governador general de Catalunya, que elegiren com a alcalde Llorenç Zapater Pascual. El nou govern es constituí el 8 de gener de 1936, amb la presència d'antics i nous regidors.

2.2.8 El triomf del Front d'Esquerres

Les eleccions generals a Corts celebrades el 16 de febrer de 1936 suposaren el triomf de les esquerres que es presentaven en coalició, tant a Espanya, amb el Front Popular, com a Catalunya amb el Front d'Esquerres. El dia 17 es decretà la reposició dels ajuntaments destituïts l'octubre de 1934, i els regidors d'ERC d'Olesa ocuparen els seus llocs el mateix 17 al vespre.[48] La reposició dels consellers d'ERC un mes després, no significà l'abandó de l'Ajuntament dels consellers de la Lliga que havien estat elegits a les eleccions municipals de 1934, malgrat que el Ple Municipal va acordar adherir-se a la proposició feta per l'Ajuntament de Figueres, en la que es demanava que el Parlament de Catalunya aprovés una Llei d'incapacitació política a tots els ciutadans que haguessin participat en els ajuntaments durant el període comprès entre octubre de 1934 i febrer de 1936.[49]

2.3 La sublevació militar i la Guerra Civil

El fracàs del cop d'estat del juliol de 1936 va provocar l'inici del procés revolucionari. Paral·lelament, el govern central va decretar la dissolució de l'exèrcit. Això, juntament amb la desaparició a la pràctica, de l'organització jeràrquica de les forces d'ordre públic,

46 POZO, Josep Antoni. *Op. cit.*

47 AHMO, Actes municipals 1934-1936.

48 AHMO. Actes municipals 1936-1939.

49 POZO, Josep Antoni. *Op. cit.*

Olesa de Montserrat, març de 1934
Vista del pati del Teatre del Círcol, a la sortida de la Passió.
AHMO - ARXIU FOTOGRÀFIC

i en el cas d'Olesa l'ocupació del carrer per grups armats revolucionaris, va donar pas a la repressió i l'assassinat de membres del clergat, de partits de dreta, de classes acomodades, de catòlics practicants...

Olesa va ser un dels primers llocs dels entorns on es va cremar l'església, el 20 de juliol, i de seguida es va formar un Comitè Revolucionari que va fer-se amb el control de la vida pública. La CNT-FAI va iniciar la requisa d'armes de particulars[50] (majoritàriament del Sometent), al mateix temps que, el dia 17, el cap de la Guàrdia Civil abandonà la caserna del poble i es desplaçà cap a Barcelona per unir-se als militars. L'ordre públic va desaparèixer i l'autoritat passà a mans dels grups revolucionaris que van entrar a la caserna de la Guàrdia Civil i es van apoderar de les armes.

Sortosament, el secretari de l'Ajuntament, Joan Baptitsta Izquierdo, va salvar els llibres de l'arxiu amb informació reservada que va ser retornada a finals de gener de 1939 al sergent provisional.

El consistori d'ERC va ser depassat pels fets i va intentar, tant com va poder, facilitar la fugida de les persones amenaçades i disminuir els efectes de l'acció revolucionària. L'alcalde i els regidors van intentar deturar les accions violentes però, només comptant amb els seus mitjans personals, sense recursos d'ordre públic i d'armes, enmig d'un país sencer que s'abocava a la revolució i a la persecució indiscriminada.

Des dels primers dies de violència, l'alcalde i regidors juntament amb l'ajut del secretari municipal, Joan Baptista Izquierdo i altres, van fer tot el possible per salvar persones amenaçades per les «patrulles», encara que no sempre ho van poder aconseguir.[51]

El Comitè Local de Milícies Antifeixistes, dirigit per la CNT-FAI, es va formar entre el 19 i 20 de juliol i va actuar amb extrema violència per imposar la revolució i eliminar els considerats enemics.

Olesa de Montserrat, juny de 1936
Anunci de l'empresa de transports de Fèlix Figueras, publicat al programa de la Festa Major.
AHMO

50 El llistat dels membres del Sometent, amb les respectives armes es trobava a la caserna de la Guàrdia Civil. Es probable que en abandonar la caserna els guàrdies, aquest llistat fos apropiat pels grups armats revolucionaris.

51 DUEÑAS, Oriol. *La violència d'uns i altres. La repressió de la guerra i la postguerra 1936-1945. El cas d'Olesa de Montserrat.* p. 120-121.

ANY I - Núm. 6 | PERIODIC MENSUAL D'ESQUERRA | Redacció i Administració
Preu: 0'20 ptes. | Olesa de Montserrat, 15 de desembre del 1935 | PERE GALAN, 12

Redreçament de les Esquerres

Les Esquerres tenien que redreçar-se i ens redreçem, perque la seva vaciguda fou deguda a un moment d'il·lusionisme, un moment de impunitat per cometre actes nous, governin nous: a tot arreu sentiem a dir: les Esquerres no representaven al poble, sino les dretes que sota l'hegemonia seva, i les Esquerres honrades, sinceres, que creiem que ens mereixien la confiança del poble, ficats uns elements i donaven aire suficient a les dretes, de no poder governar mai governen, no serveix les Esquerres si no pot prestigiar el seu, cal impulsar-lo cercant coses noves, podrien quedar d'esperpentics moan i mai vistos.

Si les Esquerres podien presentar un balanç que aparentment semblés poca cosa, si podien fer més i no varen quedar a mig camí, és molt discutible, però sentiem tots ells dels llocs de govern amb honradesa i dignitat per tornar a governar quan convingués.

Les dretes en el seu temps de govern, si pot dir-se governar l'enfrontar-se tot sol amb el que governar era beneficiar interessos particulars, perseguir i empresonar als adversaris, amb un fi governar, és fer de policia. Les dretes han exigit que tenir a les mans el poder, era un segurel·lacialla. Si les Esquerres podien presentar un balanç favorable constitucional, a més de la seva honradesa, les dretes presentaven un balanç destructor i amb perjudici de la seva honorabilitat; les dretes cercaven per les seves conveniències, portaven un segrest de fets que les obligaven. Primer amb el governo Samper, l'altre del blasfemador, després l'altre Salmeron. Tard i tots ells van donar haver-hi, hi ajudaven a altres d'honorables, en quant a l'obra destructiva que ha portat a Espanya a la ministra home la llei d'Arrendaments Urbans, del célebre Jiménez Fernández, que ha deixat als comerciants de tot Espanya en la més gran miseria. Els altres quells ens a l'altre del dia, empatats per aquesta llei, exemplars dels cangs d'Antiviola i d'extremadura Bonjade en mans de les mares que han estremit durant anys i anys per una llei igominiosa. A Catalunya en viu sap gran cosa d'aquesta llei, però pregunteu als inbasadors i veureu les lamentacions de que són objecte, arca pels camps de Vilafranca, Tarragona, a tots els llocs agrícoles, i veureu que els nostres pagesos onda dia tenen d'aguantar les vexacions més indignes. Una llei així no pot ser, hi ha la llei dels homs de l'Església, hi ha l'ajuntament, conseqüència que s'oposa decididament i els perseguesis bé el que respira liberalisme. Experiments pel professional que somos, el seu deure i vol les respectar ells serà dels, emsem veiem més exemples de l'incapacitat de les dretes i que mai més ens tornessin als governs.

El redreçament de les Esquerres és un fet, per que si la necessitat no hagués estat feina de vi, la incapacitat de les dretes l'hauria fet feina, les dretes eixen molt dignitat, molt honradesa, amb l'exigim de que ens saluti governar. Les Esquerres es redreçen per la seva honradesa, per la seva capacitat creadora i la seva puleritud; el poble hi te confiança passada amb les Esquerres per aixecar Espanya de l'estat caòtic en que es troba. I així exposem impulsar el moviment ajudi per dominar-lo.

La pretesa tranquil·litat

Amb campanyes difamatòries, amb una demagògia desenfrenada i amb convencions que no podien haver existit, la Cedà amb el seu cap polític i cínic, Sr. Gil Robles, els caps intel·lectuals S. M. els diners i el suport d'aquest règim-barroig de governs de totes classes que s'anomena Partido Radical, han pujat al poder. Amb un sistema de persecucions ruinoses, de recursos de tota llei i d'ofes acarnissats, van intimidar a la República fins aconseguir-ne entre ells seus nomenats i estrangular-la amb barbàrica traïdoria.

Davant d'aquest panorama penós, en els perfils d'una sinistra clara la tactica a seguir, per fins ara la nostra reflexió evadida, cal que posem al pit d'alerta i cauen nos dispostos per a la defensa de les nostres llibertats, una investigadora com tothom i al mateix temps posar al descobert els perills que representava per a la democràcia i el republicanisme, el cas pugui arribar-se a crear en la consecució de les seves pretensions.

Diu de que la Cedà es ni podrà solucionar cap problemes ha resolt en sentit social? La pregunta per avui contestada amb cap solució l'esmet.

I diu de el contrari fins ¿pensem Sr. nosaltres han pronunciat a les classes privilegiades? Serà molt aviat assenyalat-les per la gran quantitat que n'hi han. Amb democràcia fins a quin punt són aplicats dels obrers. Amb els cops pronunciat la pau social i la participació dels obrers. La pau social amb la Cedà al poder, la impossibilitat —ni recordar-ho— no silenciat amb moments pronunciats que naturalment sobtadament als mateix i per qui ens diu-ho? En aquesta època de crisi mundial i de misèria, en una gran quantitat d'obrers aturats per la tragèdia quotidiana de la fam nomenats, de la fam, del fred, tancats als vaixells fondejant a cap mena de reivindicació, la Cedà i la justícia parlen molt del seu cànon i bon per reglamentar-se fins tancat a preservador no si

expressar-les, si d'això n'és motiu —i ni ho fan— no silenciarem per insignificant que sigui. Cal pero recordar, que amb l'atmo d'aquest règim fascist s'ha passat la inspeccionat de tota la gent de dreta que no tingui un carnet d'un sindicat nacional o tots els empleats de la cal·lefacció ni ho ha notificat de les seves preferències i el fons de les seves pensions tenen aplicació de règim pels que no pertanyen també fascista, és evident que, si volem —aquesta triste i cruenta realitat— ho a endurir aquest camell no veiem les seves feines, hem, més dretes, que dos de tots els ministeris en dirigim, tots els dies i a totes hores les persones tranquil·litat absoluta, que diu de la ràdio a'alfons que ho és normal.

NORMAL, pero nosaltres l'anem d'altres. la tortura i la vilanesia de tots aquells anteus que podien exterminar un petit per a les eleccions tranquiles vinculem *altre dia*, elaborades fins a la data a semblea de la legalitat, passant per sobre la Constitució i amb els negociatons cregits per sobtingi produir sorpreses governamentals.

Això que diu del pare de vista tan exagerat en la normalitat, diu del pare de vista de la Lliga ni la mateixa *sig edicació i no cal* ilir dels republicans mateix radicals, que amb l'altres passava com la contestació del 6 d'octubre.

No cal perdre de vista que, si actuen *pensiles molts el poder pero el fet*les perspectives, si una cosa és, més avantatge, aleshores cregit podria dir fins bé el que pot passar.

Nosaltres, però, ens mantenim en aquest vaticini. Les classes treballadores estan les més amenaçades, la llibertat de pensar no serà més que un mite, la llibertat serà molt poca per explicar dretes o esquerres els obrers se son aixecats, i si durant justícia especialitat a exposar-se o una revolucionària. Si algun dubte pogués haver-hi, la actuació present ha mos

Olesa de Montserrat,
15 de desembre de 1935
Portada de *L'Impuls,*
el periòdic mensual editat
per Esquerra a Olesa.
AHMO

Membres de la CNT-FAI i altres individus sense escrúpols van organitzar «la patrulla» amb la finalitat de buscar i assassinar aquelles persones considerades «contrarevolucionàries».

Van requisar diferents vehicles,[52] com un camió de la fàbrica del Molí que tenia la caixa tancada i que el feien servir per transportar les víctimes fins al lloc on eren assassinades: «el camió de la mort». El camió i els vehicles requisats, quan no els feien servir, els guardaven a les cotxeres de Transports Generals d'Olesa. Teresa Figueras i Camats, filla de Fèlix Figueras, vivia al costat de les cotxeres i recorda:

«Quan tornaven el camió que havien fet servir per portar les persones que anaven a assassinar es podia veure perfectament el lloc on havien estat asseguts; a la paret del camió s'hi veia la marca de l'esquena per la suor impregnada.»[53]

El 21 de juliol es va produir el primer assassinat. Després en vindrien molts més.

«Amb el control de l'armament per part de les organitzacions obreres, sobretot de la CNT-FAI, el poder passà de les institucions al carrer. A partir del 20, però sobretot del 21 de juliol, l'Ajuntament va perdre el poder i aquest passà a mans de la CNT-FAI. Això donà inici als fets revolucionaris i violents a Olesa. El consistori, encapçalat per l'alcalde d'ERC Fèlix Figueras Aragay, es va veure desbordat per aquells esdeveniments imprevistos i indefens davant tota aquella munió de gent armada. A més, s'hi afegien les notícies que anaven venint de Barcelona, les quals tallaven tot intent de recuperar el poder amb la confirmació que la Generalitat de Catalunya era incapaç de controlar la nova situació.»[54]

Per això, l'alcalde, d'acord amb el secretari municipal i el jutge de pau, va autoritzar que s'anés a cercar armes a Barcelona, a principis de setembre, per fer front a la violència indiscriminada.

Un testimoni d'aquest fet recorda la conversa del seu pare:

«Recordo molt bé el dia que van venir a casa l'alcalde Fèlix Figueras i el tinent d'alcalde Joan Jané.

Es van trobar al despatx de casa per parlar de com aturar els assassinats. El pare els retreia que no haguessin plantat cara als «matons» i li respongueren que no podien fer-ho perquè no disposaven d'armes. Llavors acaloradament, els va dir que les podien anar a buscar a Barcelona. La resposta, en to enfadat, va ser: "Per què no hi vas tu?". Tot cridant va dir: "doncs potser si que ho faré!"»[55]

A principis de setembre, aquestes tres persones, Pere Roca, Joan Navarro i el jutge de pau Ermengol Maylinch van anar a buscar armes, que van ser facilitades pel recentment format PSUC, amb la condició que el PSUC d'Olesa en retingués una part. Les armes es van repartir entre membres del PSUC-UGT i ERC.

2.3.1 Fèlix Figueras deixa l'alcaldia

El 16 d'octubre es constitueix un nou Ajuntament i Fèlix Figueras deixa l'activitat política després de viure amb molta angoixa i com una tragèdia personal els esdeveniments repressius des del juliol de 1936.

El nou consistori estava presidit per Miquel Matas Estebanell, i format per tots els partits antifeixistes,[56] i també per membres de la CNT alhora que membres de les patrulles de control: 6 regidors d'ERC, 6 regidors de la CNT, 4 regidors del PSUC, 2 regidors d'Unió de Rabassaires, i 2 regidors d'ACR.

L'ajuntament va exigir i pactar que s'aturessin els assassinats indiscriminats de persones de dretes per part de les patrulles de la CNT-FAI, i es va acceptar.

52 Entre altres 3 de TGO: un Ford matrícula B-13628, un Chevrolet matrícula B-31517 i un GMC matrícula B- 54755 (es pot comprovar en el llistat de vehicles a la taula 3). Un altre vehicle, GMC matrícula B-63768, va estar amagat per peces per evitar que for requisat.

53 Informació oral de Teresa Figueras i Camats.

54 DUEÑAS, Oriol. *Op. cit.,* p. 48.

55 ROCA, Carles. *Op. cit.,* p. 15.

56 AHMO. Actes municipals 1936-1939.

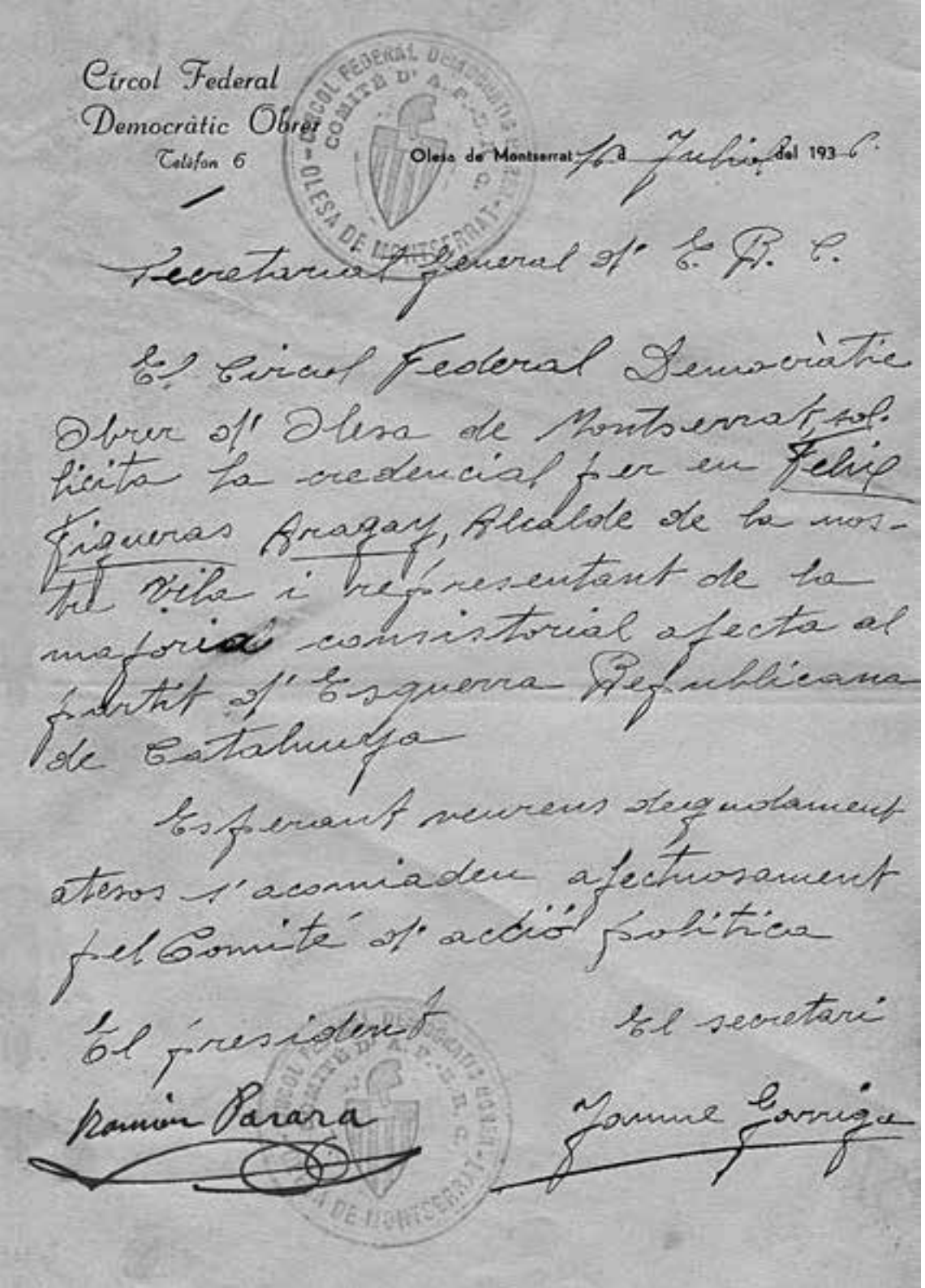

Círcol Federal
Democràtic Obrer
Telefon 6

Olesa de Montserrat 16 d Juliol del 1936

Secretarial General d' E. R. C.

El Círcol Federal Democràtic Obrer d' Olesa de Montserrat, sol·licita la credencial per en Felix Figueras Aragay, Alcalde de la nostra Vila i representant de la majoria consistorial afecta al partit d' Esquerra Republicana de Catalunya

Esperant veurens degudament atesos s'acomiaden afectuosament pel Comité d' acció política

El president
Ramon Parara

El secretari
Jaume Garriga

Olesa de Montserrat, 16 de juliol de 1936
Comunicació del Círcol Federal Democràtic Obrer sol·licitant la credencial per a Fèlix Figueras com el seu representant al Congrés Nacional d'Esquerra Republicana que s'havia de celebrar dos dies després i que quedà suspès per l'esclat de la Guerra Civil.
FJI

Malgrat l'acord, el 27 d'octubre és assassinat Llorenç Zapater, i Vicenç Salvador i Gonell també és assassinat al seu poble natal, a la província de Castelló, on estava refugiat per evitar ser trobat. L'11 de novembre és assassinat Joan García Bernades, el 16, Eduard Cristià Bofarull i el 27, Sebastià Martinella Valls. Davant les queixes i protestes de la majoria del consistori, els membres de CNT-FAI es van excusar tot dient que les patrulles que havien comès els assassinats no eren d'Olesa. Llavors, els altres partits decideixen que si torna a haver-hi detencions intervindran amb les armes que havien aconseguit a mitjans de setembre.

Tot i deixar l'ajuntament, Fèlix Figueras participà encara a la vida política, com ho demostra la participació en el fet més destacat, pel nombre de persones implicades, per salvar vides. Va ocórrer el 30 de novembre de 1936, quan un grup de patrullers, vinguts probablement de Terrassa, juntament amb individus d'Olesa, van detenir, sense ordre judicial, 22 persones que traslladaren amb el camió tancat «camió de la mort» en direcció a Terrassa (probablement cap al cementiri).

Segons diferents testimonis orals:

«En saber-ho, el pare (Pere Roca) juntament amb altres companys del PSUC i ERC els van empaitar amb dos cotxes, un cotxe de "l'Agència", que conduïa en Fèlix Figueras i l'altre, del "Ventura" (Josep Canals Casals).

En el primer hi anaven, a més del conductor, en Josep Torres, en Joan Jané i el Sempera, i a l'estrep del vehicle en Joaquim Matas Gallén. [armat d'un fusell mauser i dues bombes de mà]

A l'altre vehicle hi anaven, a més del xofer, el pare, en Josep Mª Moragues i en Pau Serrat i a l'estrep l'Esteve Vilella. En Matas Gallén i en Vilella eren soldat i sotsoficial de l'exèrcit i estaven de permís. Per això tenien armes i bombes de mà (el Vilella un "Naranjero", subfusell de repetició amb carregadors de 9 mm). La resta de militants del PSUC i ERC també portaven pistoles però, amb prou feines les sabien usar. El pare i en Fèlix Figueras ni tant sols havien fet el servei militar, l'un perquè era fill de vídua i l'altre es va alliberar pagant el corresponent cànon. Els van trobar a la carretera de Viladecavalls, passat el pont de la riera de Sant Jaume; allí la carretera té un llarg tram de pujada i el camió anava molt a poc a poc, de manera que els van poder avançar; entre tant els dos membres de l'exèrcit van baixar dels estreps dels cotxes, aprofitant que la carretera passa per la vessant de la muntanya es van enfilar pel marge de la carretera, cap amunt el bosc de pins, situant-se per damunt dels vehicles i milicians. En un primer moment els milicians es van negar a deixar els presoners, però en veure's amenaçats pels dos soldats van acceptar d'entregar-los, invocant la causa comú contra el feixisme. Els van traslladar a Olesa i per mitjà de l'alcalde (Miquel Matas Estebanell) van ser traslladats a la presó Model de Barcelona per la Guàrdia d'Assalt. No es fiaven que els de la FAI local els paressin un parany de camí a Barcelona en un dels molts controls de carretera que altres comitès de la FAI hi tenien.

Dels 22 detinguts tres van quedar en llibertat. El secretari municipal (Sr. Izquierdo) va negociar l'alliberament de l'Emili Foriscot. El Domingo Vendranes i l'Emili Mata es van oferir voluntaris a la columna "Rojo y Negro": el primer va fer de transportista de subministres amb el seu camió, i el segon de cuiner al front. Els altres 19 van ingressar a la presó.»[57]

L'Esteve Vilella havia estat fundador del PSUC local i era comissari polític. L'alliberament d'Emili Foriscot, fill de la directora de les escoles, va ser negociat entre Joan Baptista Izquierdo i Serafí Ayguadé i Canals, regidor per la CNT.

Segons Oriol Dueñas,[58] els ingressats a la presó el dia 30 de novembre de 1936 van ser:

«Baltasar Batallé Cuatrecases, Josep Batallé Cortés, Pere Boada Margarit, Bruno Bou Gotzens, Ramon Duran Torres, Antoni Gassó Montserrat, Isidre Margarit Bayer, Josep Margarit Campañà, Jaume Margarit Obiols, Francesc Monné Casanova,[59] *Jaume Pascual Carreras, Josep Ribé Bernet, Albert Salvador Gonell, Llorenç*

57 ROCA, Carles. *Op. cit.,* p. 26-27.

58 DUEÑAS, Oriol. *Op. cit.,* p. 178 i sg.

59 En el llibre d'Oriol Dueñas apareix amb el cognom erroni de «Mourié».

Barcelona, 7 d'abril de 1937

Enterrament del guàrdia d'assalt Alfredo Aznar, assassinat a Olesa de Montserrat.

ANC - FONS BRANGULÍ

Segura Cascante, Adolf Sol Davo, Ramon Vila Canadell i Carles Vinyals Velasco.»

També van ingressar el mateix dia, Ignasi Ubach Casanovas, encara que apareix la data del 26 d'octubre, i Antoni Puig i Font, que consta ingressat el 12 de novembre. Ignasi Ubach havia ingressat, efectivament, a la presó el 26 d'octubre, però n'havia sortit poc temps després en llibertat condicional degut a la manca d'espai dins de la presó. En tornar a ingressar no li van obrir una nova fitxa de pres.

Fèlix Figueras, després de deixar l'alcaldia, es dedicà a les seves tasques professionals, tot i que l'empresa TGO, amb un sol vehicle útil, no podia funcionar amb normalitat. Per poder sobreviure va muntar unes calderes per fer sabó i vendre'l; les matèries primeres les hi portava un cap dels guàrdies d'assalt, de cognom Ruiz, que venia amb cotxe i xòfer. Fèlix Figueras elaborava el sabó, el tallava i l'empaquetava i en donava una part al tal Ruiz. Amb l'altra part, viatjava per tot arreu on hi havia masies i intercanviava el sabó per menjar. A vegades, tornava amb el cotxe ple fins dalt, ja que el menjar era per a la seva família però també per la del seu pare i la del seu germà Joan.

El gener de 1939 va rebre la visita d'un capità dels Mossos d'Esquadra, enviat des de Barcelona pel departament d'Ordre Públic, que li recomanà que s'exiliés a França ja que es temia per la vida de tots aquells que havien estat membres d'ERC i participat en els consistoris republicans. Ell decideix quedar-se, convençut que en la seva actuació no havia comès cap delicte. Creia que la nova dictadura actuaria com ho havia fet la del General Primo de Rivera, reprimint, prohibint i apartant els opositors; no s'imaginava l'assassinat indiscriminat com a sistema repressor.

L'única mesura de prevenció que va fer Fèlix Figueras va ser amagar els llibres, la majoria en català i de temàtica republicana i/o catalanista. El lloc que van escollir va ser el fossar del garatge de les cotxeres dels autobusos, fent-hi una doble paret i tapant-ho per sobre. A dintre van quedar els llibres amagats durant més d'un any.

També va fer testament a favor de la seva dona, Amèlia Camats Mora, el 25 d'octubre de 1938.

Olesa de Montserrat, 24 de gener de 1939

Pont sobre el riu Llobregat, dinamitat durant la retirada de l'Exèrcit Republicà.

AHMO - ARXIU FOTOGRÀFIC

El franquisme

3

3.1 La repressió política

Segons Borja de Riquer el franquisme organitzà:

«[...] *una planificació i una preparació freda i sistemàtica de les diferents mesures repressives que calia emprar contra els vençuts. Era, simplement, la continuació de la Guerra Civil per altres procediments.*

[...] *el conjunt de mesures repressives adoptades per les autoritats franquistes es distingien pel seu caràcter d'exemplaritat i de càstig, de totalitat i massivitat, i de continuïtat.*

[...] *hom presentarà els represaliats com a criminals, com a delinqüents, ...*

Es volia així desprestigiar el conjunt dels vençuts, independentment de si estaven o no implicats en els assassinats comesos entre 1936-39. La persecució dels rojos-separatistas era presentada com una necessitat social, un problema de salut pública.»[60]

El 25 de gener van entrar les forces franquistes a Olesa. Abans, el dies 22, 23 i 24, havien passat centenars de persones, vehicles de tota mena, i les darreres unitats de l'exèrcit de la República: *«per davant de casa van passar dia i nit gent i gent, cotxes i camions, soldats, ferits,...»*[61]

El 26 de gener es va constituir el primer Ajuntament franquista, per ordre de l'autoritat militar.[62] Immediatament, es constituí la secció local de Falange Española Tradicionalista i de las JONS, amb persones dels antics partits conservadors i sota la direcció de Juan Dalmases Muntaner que havia tornat a Olesa amb les tropes franquistes.

A finals de gener —el dia 27, divendres o 28, dissabte— es va fer una gran manifestació per celebrar l'entrada de les *«gloriosas tropas nacionales».*

---

60 Borja de RIQUER; Joan B. CULLA. «El Franquisme i la Transició Democràtica. 1939-1988», a: VILAR, Pierre. *Història de Catalunya, Vol. VII.*

61 Informació oral de Teresa Figueras i Camats.

62 AHMO. Actes municipals 1939-1943.

TAULA 7
Calendari dels fets produïts entre gener i febrer de 1939

dilluns	dimarts	dimecres	dijous	divendres	dissabte	diumenge
23 gener	**24**	**25**	**26**	**27**	**28**	**29**
		Arribada franquistes	Primer ajuntament franquista	Gran manifestació franquista		
30	**31**	**1 febrer**	**2**	**3**	**4**	**5**
	Constitució de FET y de las JONS					
6	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**
				Primeres detencions		Primer registre i requisició. Detenció de Fèlix Figueras
13	**14**	**15**	**16**	**17**	**18**	**19**
Arribada del 21è Batalló. Ratificació del nou ajuntament	Judici de les vídues. Repressió pública de les dones considerades «roges»				Lluna nova. Preparació de les fosses a Abrera	Afusellaments a Abrera
20	**21**	**22**	**23**	**24**	**25**	**26**
Afusellaments a Olesa			Segon registre i requisició a casa de Fèlix Figueras	Sortida del 21è Batalló		

Segons Carles Roca:

«Vam anar-hi amb el meu germà Josep Mª i l'oncle Josep Soler. Encara recordo perfectament com vaig sentir per primer cop (amb dotze anys) a cantar el "Cara al sol" i "Oriamendi", i no entenia que hi hagués olesans que en sabessin la lletra i la tonada. Tots nosaltres n'ignoràvem la lletra i la música i jo no sabia res de "Radio Sevilla", que moltes persones de dretes escoltaven. En acabar la manifestació amb els crits reglamentaris de "Franco, Franco, Franco; viva Franco; arriba España", *vam retrobar el pare.*

Hi havia força gent als carrers i amb el pare i el germà Josep Mª vam trobar en Fèlix Figueras, alcalde d'Olesa el 1936, acompanyat per familiars de dretes: en Josep Figueras, el pare de "Cal Janot" i els seus dos fills. Amb el pare vam comentar que ara ja es podia donar la guerra per perduda. El Sr. Figueras li va dir: "Peret, ens ve un govern d'estaca i per tant cal fer bondat ja que tu sempre has sigut molt rebel i tossut"; *el pare li va respondre:* "així caldrà fer la farina plana"*».*[63]

Després de constituir-se el nou ajuntament va començar la repressió. Els primers encarregats de dur-

63 ROCA, Carles. *Op. cit.,* p. 22.

la a terme van ser els soldats de l'exèrcit d'ocupació:

> «[...] *en los pueblos anteriores a Olesa todo se había desenvuelto sin novedad. En Olesa, sin embargo, a los primeros días de nuestra llegada el barbero tuvo que cortar el pelo a mujeres comprendidas entre los 16 y los 26 años. El barbero estaba tan afectado por la tarea a que le obligaban que apenas comía; sus lágrimas rodaban mejilla abajo por la cara, como si fuera él el castigado. Todas aquellas mujeres sufrían aquella humillación a causa de las denuncias en las que se las acusaba de ser "rojas"».*[64]

El 29 de gener de 1939 va arribar a Olesa el 21è Batalló del 30 Regiment de Saragossa de la 50 Divisió, encarregat d'actuar com a *«fuerza de limpieza»*[65] i procedir a la depuració i repressió de totes les persones vinculades amb la *«dominación marxista».*

La FET va ocupar un edifici del carrer Coscoll, anomenat Cal Nicolau Ric. En aquesta seu, es va organitzar també la *«Delegación de Información»,* encarregada d'investigar totes les persones sospitoses de recolzar la República.

El responsable principal va ser Julian Aznar López, de sobrenom «el Elegante», degut a que sempre vestia amb americana i corbata. Julian Aznar era fill de Alfredo Aznar Gallego,[66] guàrdia nacional republicà assassinat a Olesa l'abril de 1937 que fou enterrat amb tots els honors republicans. Més endavant, el 1939, va ser enterrat de nou amb tots els honors franquistes, i el seu nom va constar en la làpida de «Los Caidos» d'Olesa i d'Esparreguera.

Els ajudants de Julian Aznar van ser Jorge Termens Valldeperas i Antonio Martí Piera, tot i que molts altres individus, homes o dones, van participar activament en tot el sistema repressiu de Falange. L'edifici del carrer Coscoll es va convertir en un centre de detencions, d'interrogatoris i tortures:

> *«... com fou el cas de Ramon Ribó March, que morí l'agost de 1939 als subterranis del local de FET-JONS d'Olesa —al carrer Coscoll, a "Cal Nicolau Ric"— després de ser interrogat i torturat durant dies.»*[67]

Aquesta persona era membre d'ERC i havia estat regidor entre 1931 i 1936. Un dels objectius dels interrogatoris era obtenir la confessió de l'existència del comitè secret d'ERC.

Ramon Ribó es va negar a signar una declaració on s'inculpava a les persones d'ERC assassinades a Abrera de fer les llistes de les persones que, després, els membres de la patrulla de control executaven.

Un dels membres de Falange que va participar en les tortures deia públicament que *«d'un cop de puny»*[68] li havia trencat les dents. Ramon Ribó es va suïcidar tallant-se les venes amb els vidres d'una gasosa que va demanar que li portessin. Quan va morir no en van informar als familiars; els van dir que havia estat traslladat a Barcelona, sense donar cap més informació.

Gràcies a un veí del centre de tortures, que va veure com el treien embolicat amb una manta, de dia, es va poder saber que era mort. Va ser enterrat al costat del cementiri vell d'Olesa on enterraven els suïcides.

3.1.1 La detenció de Fèlix Figueras i el judici de les vídues

Fèlix Figueras és detingut el diumenge 12 de febrer per un escamot de soldats que el traslladen del seu domicili fins al local del Círcol, seu d'ERC, on restarà empresonat juntament amb unes 30 persones. Quan el detenen també es fa un registre de la casa i requisen diferents objectes, com documents, revistes en català, i la coberteria de plata. El 23 de febrer tornaran a fer un altre registre i, aquest cop, requisaran la ràdio.

64 Testimoni de Manuel Prado Chao. *La Humanitat,* 30 de gener de 1979.

65 LARDÍN, Antoni. *1939. La repressió franquista a Collbató.*

66 *«Ayer por la mañana, tuvo efecto el entierro del guardia nacional republicano Alfredo Aznar Gallego, que falleció a consecuencia de las heridas recibidas en Olesa de Montserrat el domingo por la tarde, cuando regresaba de visitar a sus familiares». La Vanguardia,* 8 d'abril de 1937.

67 DUEÑAS, Oriol. *Op. cit.,* p. 344.

68 Testimoni oral anònim.

TAULA 8
Persones traslladades a Abrera el febrer de 1939 per a ser afusellades

	Nom	Edat	Afiliació	Càrrec
Primer Grup				
1	José CAMPOS PERIS		CNT	
2	Juan CAMPOS PERÍS		CNT	Sindicalista
3	Mateo HINOJOSA IZQUIERDO		CNT	
4	José MARTÍNEZ LÓPEZ*	26	CNT	Sindicalista
5	Juan A. MARTÍNEZ MORENO		CNT	Sindicalista
6	Juan PÉREZ GARVICHE		CNT	
7	Juan GARRIDO ABAD	45	CNT	
8	Juan HEREDIA MARTÍNEZ	44	CNT	
Segon Grup				
9	Martí LAHOSA I QUERALT		CNT	Regidor
10	Ramon BADIA I BLASI	36	CNT	
11	Josep BAYONA I VIDAL	39	ERC	Regidor
12	Fèlix FIGUERAS I ARAGAY	44	ERC	Alcalde
13	Josep FONT I CUGAT	26	ERC	
14	Ginés GONZÁLEZ GALLARDO			
15	Joan JANÉ I CASAJOANA	47	ERC	Tinent alcalde
16	José MARTÍ I PONS		ERC	
17	Tomás MATAS I CAMPAÑÁ	53	UR	
18	Jaime PICAS I VILA	36	ERC	
19	Juana PIÑERO FERNÁNDEZ		CNT	
20	Lluïsa XIFRÉ I MORROS		ERC	

FONT: Elaboració pròpia. * Possible persona citada a la Causa General com a responsable de la repressió a la rereguarda.

El Círcol es va convertir en centre de detenció. Els familiars podien portar el menjar tres cops al dia, però no podien visitar els presos, que van quedar incomunicats.

Fèlix Figueras, serà jutjat després en el «judici de les vídues», en un simulacre de procés sense cap garantia ni tribunal legal. Una explicació de com es feia aquest «judici», es pot trobar al llibre d'Oriol Dueñas:

> *«Que al ser tomada la plaza de Olesa de Montserrat por las gloriosas fuerzas nacionales, sería a mediados de febrero de 1939 fui detenido por las fuerzas de ocupación y tuve que sufrir el mismo día un consejo sumarísimo de urgencia el cual estaba presidido por un Sr. Comandante en el que estaban presente las viudas y familiares de las víctimas durante la dominación roja, lo que dio lugar a un serio interrogatorio por parte del señor comandante y me preguntó si era yo político, a lo que contesté que no, luego me dijo que por quien iba a votar, y yo le dije que lo mismo votaba por las derechas que por las izquierdas,* [...] *entonces preguntó a las viudas y familiares de las víctimas si tenían algo que decir contra mi persona, contestando los allí reunidos que no tenían nada que decir y el señor comandante me dijo que podía marcharme tranquilo a casa que nada me sucedería por no haber hecho nada contra nadie.»*[69]

69 DUEÑAS, Oriol. *Op. cit.,* p. 332.

El mal anomenat «judici» va durar uns quatre dies, entre el 14 i el 17 de febrer. Després d'aquest judici, unes 20 persones van ser traslladades a les cotxeres de l'Hotel Gori, considerades responsables dels assassinats i dels fets revolucionaris de rereguarda i, per tant, condemnades a mort.

Segon un testimoni[70] les vídues van assistir al judici de dol i amb una mantellina que els cobria la cara per tal de no ser identificades, encara que per la veu es podia identificar qui era qui.

No s'ha trobat cap document sobre el judici. Ni a l'arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercero, amb seu a Barcelona, ni l'Archivo General Militar de Guadalajara consten antecedents o referències sobre Fèlix Figueras i Aragay. Això vol dir que legalment mai va estar jutjat per cap tribunal militar.

Amb tot, és segur que un escrivent transcrivís els interrogatoris a màquina, fent-ne almenys dues còpies. Probablement, una còpia va quedar a l'arxiu de FET y de las JONS d'Olesa, però aquest arxiu va ser destruït durant els primers anys de la transició democràtica.[71] Per tant, no podem saber les acusacions que es van fer contra els vint condemnats, ni com va transcórrer tot el procés.

El que podem dir és:

1. No es van fer acusacions formals i aportació de proves concloents.
2. No hi van haver advocats defensors.
3. No es van donar garanties processals.
4. No es va seguir el procediment penal legal.
5. No es van fer actes del judici.

Per tot això, podem dir que mai es va fer un judici, sinó un acte de venjança. Aquest procediment de «judici» seria un cas únic a tot Catalunya.[72]

Un altre fet que demostra la venjança és que, acabat el judici, no totes les persones que recolzaven el nou règim franquista compartien la necessitat d'executar els detinguts. El mateix alcalde Ignasi Ubach i un regidor, Josep Figueras Oleart —cosí segon de Fèlix Figueras—, no volien que, almenys, Fèlix Figueras fos executat. Entre el final del «judici» i el 19 de febrer es van produir múltiples discussions entre diferents persones sobre si s'havien d'executar o no els presoners. Desconeixem el contingut d'aquestes discussions. Al final, el que les famílies dels acusats van saber és que, de moment, no serien executats i se'ls traslladaria a Barcelona per a ser jutjats, sense concretar-ne la data. Així ho va confirmar Josep Figueras Oleart als familiars de Fèlix Figueras entorn del 17 o 18 de febrer.

Durant el trasllat cap a Barcelona, però, van ser executats.

A la matinada del 19 de febrer de 1939, 12 presos van ser traslladats a Abrera i afusellats per soldats franquistes al cementiri, entre ells dues dones, en aplicació de la *Ley de fugas.* Un altre grup de 8 presos van ser afusellats per membres de FET y de las JONS.

A la taula 8 hi ha els noms de les persones, separades en dos grups que van ser traslladades a Abrera per a ser afusellades.

Sobre la no culpabilitat de les víctimes d'Abrera en tenim diferents proves. El 1941 el regim franquista va iniciar el que s'anomenaria «Causa General»,[73] que pretenia trobar:

> *«*[...] *el sentido, alcance y manifestaciones más destacadas de la actividad criminal de las fuerzas subversivas que en 1936 atentaron abiertamente contra la existencia y los valores esenciales de la Patria ...»*[74]

Amb aquesta iniciativa es volia mostrar la magnitud de la violència de l'època de la República i fer un inventari de tots els fets que s'havien produït a la rereguarda republicana. A cada ajuntament hi va arribar una documentació on es demanava que es fes un in-

70 Josep Matas Gallén hi va assistir com ajudant del capità Mariano Pérez. Josep Matas havia estat tancat al Castell de Montjuïc, acusat de deserció, i va ser alliberat per les forces franquistes; estant a la presó va conviure amb oficials franquistes empresonats que, en sortir, li van facilitar informes favorables i, en arribar a Olesa, va entrar al servei de les forces d'ocupació.

71 Molta de la documentació tant de la Falange com de l'arxiu històric va desaparèixer ràpidament en aquest temps.

72 Segons Oriol Dueñas.

73 Causa General. C.1598. Olesa de Montserrat. Partido Judicial de Tarrassa.

74 Font: es.wikipedia.org/wiki/Causa_General.

TAULA 9

Víctimes de la repressió a la rereguarda, entre el 21 de juliol de 1936 i el 4 d'abril de 1937

	Nom	Edat	Data	Lloc	Professió	Filiació
1	Jaume DURAN I DURAN	71	21 jul.	Olesa	Propietari	Tradicionalista
2	Joan MASANA I ROVIRA	54	24 jul.	Olesa	Capellà	-
3	Benet MARGARIT I FONT	60	26 jul.	Cra.	Industrial	Tradicionalista
	Josep MARGARIT I DURAN	30	26 jul.	Terrassa-Martorell	Tècnic tèxtil	Tradicionalista
	Antoni MARTÍ I BATLLÉ	63	26 jul.	«	Ex sergent GC	-
	Ignasi RIBAS I DURAN	56	26 jul.	«	Industrial	Tradicionalista
	Josep TOBELLA I GALCERAN	39	26 jul.	«	Farmacèutic	Tradicionalista
	Magí TOBELLA I UBACH	43	26 jul.	«	Industrial	CEDA
4	Leandro GASSÓ I MONTSERRAT	40	2 ago.	Castellví de Rosanes	Industrial elèctric	Tradicionalista
	Jaume JOVÉ I OLEART	56	2 ago.		Industrial	CEDA
	Joan ROVIRA I CAPDEVILA	56	2 ago.		Industrial tèxtil	Tradicionalista
5	Antoni CUEVAS I BAYONA	48	6 ago.	Castellbell i el Vilar	Obrer tèxtil	Tradicionalista
	Marià CUEVAS I BAYONA	38	6 ago.	«	Obrer tèxtil	-
	Fidel RIBA I BISBAL	23	6 ago.	«	Obrer tèxtil	Tradicionalista
	Salvador SASTRE I GUIXÀ	39	6 ago.	«	Tècnic tèxtil	Lliga
	Josep TRAVÉ I POL	21	6 ago.	Vacarisses	Obrer	Lliga
	Josep MASABEU I PUJO	23	6 ago.	«	Mercantil	Lliga
6	Benet MARGARIT I VILALTA	40	12 ago.	Barcelona	Industrial	Tradicionalista
7	Francesc BOADA I DOMÉNECH	26	23 ago.	Afores d'Olesa	Comerç	Lliga
	Joan GIBERT I FIGUERAS	26	23 ago.	Castellbell i el Vilar	Obrer	Tradicionalista
	Carles BOADA I BAYONA	42	23 ago.	«	Obrer	R.E
	Marià BOADA I BAYONA	55	23 ago.	«	Obrer	R.E.
	Salvador CASALS I BERNADES	39	23 ago.	«	Comerç	R.E.
	Artur FONT I PUJABET	32	23 ago.	«	Tècnic tèxtil	Tradicionalista
	Miquel JANÉ I PUJOL	48	23 ago.	«	Barber	Tradicionalista
	Jaume PASCUAL I FONT	25	23 ago.	«	Obrer	Tradicionalista
	Joan PASCUAL I FONT	19	23 ago.	«	Comptable	Tradicionalista
	Ernest ROSIAS I FEBRÉS	49	23 ago.	«	Confiter	Tradicionalista
8	Joan MARGARIT I CAMPAÑÀ	39	13 set.	Costes del Garraf	Fabricant	R.E.
9	Salvador CASAS I BALTASAR	68	18 set.	Cantallops (Girona)	Propietari	R.E.
10	Josep PASCUAL I BATALLÉ	39	24 set.	Rellinars	Pagès	Tradicionalista
11	Llorenç ZAPATER I PASCUAL	42	27 oct.	Barcelona	Sastre	Lliga
12	Joan GARCIA I BERNADES	38	11 nov.	Terrassa	Encarregat	Tradicionalista
13	Eduard CRISTIÀ I BOFARULL	32	16 nov.	Olesa-Vildecavalls	Director fàbrica	Lliga
14	Eduard MARTINELLA I VALLS	55	27 nov.	Olesa	Obrer	CEDA
15	Alfredo AZNAR GALLEGO	47	4 abr.	Olesa	Guàrdia civil	-

Rogad a Dios en caridad
por el alma de
Don Félix Figueras Aragay
que falleció el día 19 de febrero de 1939
(E. P. D.)

Sus afligidos: esposa, Amelia Camats; hijos, Teresa, Juan y Salvador; padre, José; hermana, Josefa; hermanos, Juan y Salvador; hermanos políticos, sobrinos y demás parientes, al participar a Vd. y familia tan dolorosa pérdida, les ruegan le tengan presente en sus oraciones.

Dadle, Señor, el eterno descanso y haced que la eterna luz resplandezca por él.

Una lágrima por el difunto se evapora, una flor sobre su tumba se marchita, una oración para su alma la recoge Dios.

Olesa de Montserrat, 19 de febrer de 1939
Esquela de Fèlix Figueras.
FFB

ventari de tots els fets que van passar, de totes les persones que van ser assassinades, de totes les coses i vivendes o edificis destruïts... I al mateix temps, fer una relació de tots els que van tenir una intervenció directa o indirecta en els fets que s'explicaven.

Aquesta Causa per a cada víctima de la violència de la rereguarda va identificar-ne els responsables. A la taula 9 hem fet la relació de totes les víctimes assassinades a la rereguarda entre juliol de 1936 i l'abril de 1937, llistades per dates. Van ser assassinades en diferents grups en quinze dates diferents. Així podem identificar amb el número que hi ha a la columna de l'esquerra els diferents grups d'assassinats.

La taula 10 ens mostra el llistat de totes les persones inculpades com a responsables directes o indirectes dels assassinats de la rereguarda, o participants en actes «revolucionaris», per la Causa General, o pel *«Juicio Procedimiento Sumarísimo Ordinario titulado Causa General de Olesa»*. Cal remarcar que aquests documents són els instruments legals que va utilitzar el sistema de repressió franquista.

També hem utilitzat la notícia publicada, el 31 de desembre de 1942, al diari *El Correo Catalán.*

Només trobem un possible nom entre les persones assassinades a Abrera (taula 8) i les que després són inculpades pel mateix sistema judicial franquista com a responsables de la violència a la rereguarda (taula 10). Es tracta de «José Martínez» tot i que no tenim la certesa que sigui la mateixa persona

A la taula 10 també hi trobem el nom de José Garrido Abad i Juan A. Martínez Moreno, que són acusats repectivament de:

> *«Con anterioridad al G.A.N.*[75] *perteneció a la C.N.T. F.A.I. siendo un elemento destacado de dicha organización habiendo secundado huelgas y movimientos marxistas habidos en esta Villa.*
>
> *Al iniciarse el G.A.N. continuó encuadrado en la misma Organización poniéndose a las órdenes del Comité Revolucionario de esta localidad, no formó parte del mismo aunque siempre estuvo en estrecho contacto con los elementos que lo componían.»*[76]

Però en cap cas se'ls inculpa de participar en assassinats. El mateix passa amb Rafael Vidal i Francisco Garriga Buibé, acusats genèricament però no concretament de cap assassinat.

Com diu Oriol Dueñas, sobre les persones assassinades el febrer de 1939:

75 Glorioso Alzamiento Nacional.

76 AHMO. Correspondència 1941. Doc. 394.

TAULA 10

Inculpats a la Causa General d'Olesa de Montserrat

Nom	Condemna	Acusacions													
Teodoro ASENSIO SANCHEZ	01/08/1940	1		3									13		
Serafí AYGUADÉ CANALS «Vaqué»	Exili			3									13		
Ramón BADIA BLASI	19/02/1939								9						
Martin BALAGUER SIMON	Exili			3		5								14	
Manuel BAUTISTA GUILLAMON	30 anys			3											
Francisco BAYONA OLLÉ	Exili					5						12			
Manuel BENLLOCH LECHA	Exili			3											
Juan CARRILLO CEREZO	30 anys		2												
José CASASAYAS ALAVEDRA	PM/C	1		3											15
Miguel CLARES AYALA	17/05/1940			3											
Manuel CHECA HERNANDEZ	09/03/1943	1	2	3											
Heliodoro CONESA BENAGENES	20 A					5									
Antonio FERNANDEZ GONZALEZ	01/10/1942				4										
Antonio FONT VILELLA	PM/C*						7								
Silvanio GARCIA ALARCÓN	10/11/1942				4	5									
José GARCIA BAYO	Exili	1				5						12			
Francisco GARCIA VILLARÍ	Exili	1		3								12			
Fidela GARGALLO GARGALLO	15 anys														
José GARRIDO ABAD*	Afusellat														
Francisco GARRIGA BUIBÉ «Fronton»															
Alfonso GIRONA CENTELLAS	PM/C	1	2	3											
Joaquin GRAU MATEU	13/04/1940	1									11	12	13	14	
Jaime GRAU MATEU «Rajoler»		1									11	12	13	14	
Manuel GRIMA GALLARDO	PM 9/12/43 P			3											
Pedro JUAMPERE HINOJOSA	10/05/1941				4										
Justo LOPEZ MARQUEZ	17/02/1940				4				10						
Juan MAÑÀ LLOP	20 anys														
Máximo MARIN GIL	16/12/1940				4										
Salvador MARÍN TORÀ	27/06/1941	1		3											
José MARTINEZ LÓPEZ «Pepe Sindicat»	Afusellat ABR.				4										
Juan A. MARTÍNEZ MORENO*	Fugitiu														
Enrique MARTÍNEZ PEREZ	PM/C							8							15
Francisco MATEU ARGELICH	20 anys				4										
Alonso MOLINA RUIZ	PM/C					5									
Melchor MONTOYA GALLARDO «El Churrio»	09/03/1943			3											15
José MURCIA MARTINEZ	09/03/1943		2	3		5		7	8						15
José PETCHAME JOVÉ	05/07/1940												13		
Anastasio PITART SALAS	Exili			3											
Ramón PLA BEL	09/03/1943			3						10					15
Pedro Celestino PRADES GIL	09/03/1943							7							
Cristóbal RAMÍREZ CASADO	09/03/1943			3		5									
Antonio REIG GARRIGA	30 anys		2												
José RUIZ SOLA	09/03/1943														15
Fernando SANCHEZ MARTÍNEZ						5									
Esteve SIMÓN							6								
Juan SOLER COROMINES	Mort a Argelers						6								
Jaime SOLER CUGAT	30 anys			3				7							
Juan TIMONEDA CELMA								7							
Baldomero TORRES RODRIGUEZ	30 anys		2				6								
José VALLDEPERAS MACIÀ «Milet»		1													
Luís VERDAGUER CAMPRUBÍ	Exili	1				5					11	12	13	14	
Joaquín VICENTE GARCIA	09/03/1943			3											
Rafael VIDAL	Exili														
Isidro VILA ALTADILL	30 anys	1													
Esteban VILELLA PLA	Exili				4	5			9						

Font: Causa General; Procedimiento Sumarísimo Ordinario «Causa General de Olesa»; *El Correo Catalán,* 31 de desembre de 1942. A la columna «Condemna», s' indica la data de l'execució de la condemna a mort, els anys imputats, la commutació pena, l'exili, depenent de les dades trobades. *Pena de mort commutada.

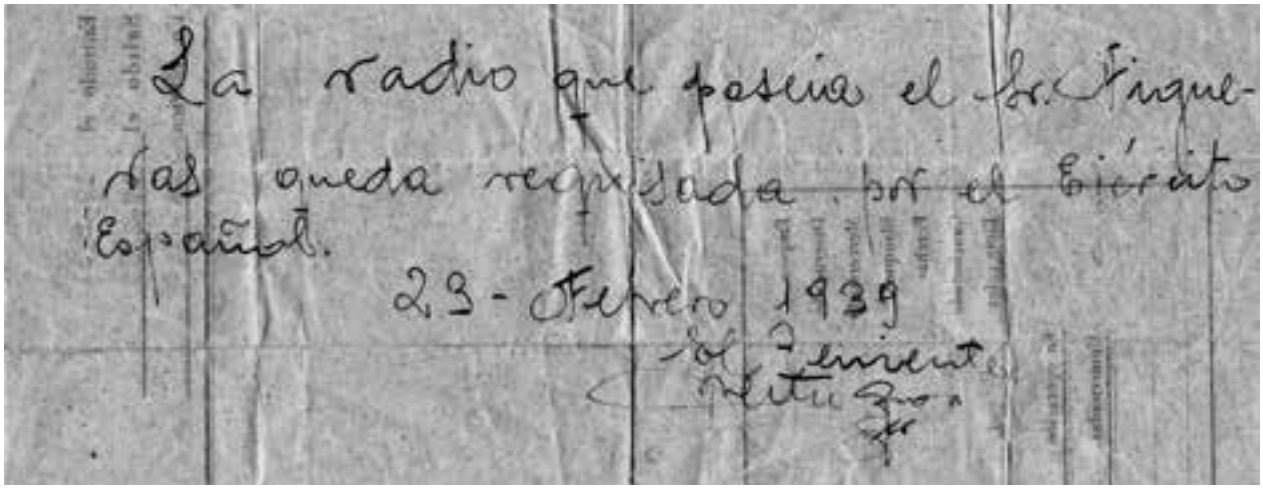

Olesa de Montserrat, 23 de febrer de 1939

Document manuscrit que certifica la requisació de l'aparell de ràdio de Fèlix Figueras, per part de l'Exèrcit franquista.

FFB

«[...] cap no en fou considerat un dels elements principals del comitè que s'encarregà de portar a terme els assassinats a la rereguarda, fet que reafirma que aquestes primeres víctimes pagaren amb la vida els actes indiscriminats que havien comès uns altres, com a compensació a les famílies dels morts per no poder-ne detenir els veritables responsables.»[77]

Tres anys més tard, el desembre del 1942, es va fer un Consell de Guerra anomenat *«Juicio Procedimiento Sumarísimo Ordinario titulado Causa General de Olesa»,* celebrat a Olesa de Montserrat, contra 22 processats, on van ser condemnades a mort 12 persones.

Totes elles van ser formalment acusades de ser responsables directament o indirecta dels assassinats de la rereguarda. Les acusacions, com era habitual en el sistema judicial franquista, no estan fonamentades correctament i es basen en testimonis no contrastats, en afirmacions genèriques, en judicis de valor dels acusats i en la presumpció de culpabilitat. Però tampoc en la documentació d'aquest judici es citen com a responsables les persones executades el febrer 1939.

77 DUEÑAS, Oriol. *Op. cit.,* p. 343.

Abans també s'havien fet altres consells de guerra que havien condemnat a mort a diferents persones acusades de crim a la reraguarda. Entre 1939 i 1942 són afusellades 10 persones (veure la taula 10).

El judici «Causa General de Olesa» probablement és una singularitat a tot Catalunya, perquè fa coincidir el nom del procediment de la Causa General amb el procediment judicial contra diferents persones.

3.1.2 Els interrogants oberts entorn dels afusellaments del febrer de 1939

Per explicar els fets que van succeir la matinada del 19 de febrer hem recollit diferents fonts documentals i testimonis.

• Disposem d'un recull de testimonis sobre Abrera durant la Guerra Civil.

• Una carta escrita per un supervivent, Juan A. Martínez on relata els fets ocorreguts la matinada del 19 de febrer.

• El relat d'un soldat franquista, Manuel Prado que va participar en els afusellaments.

Abrera, 1940

Al Cementiri d'Abrera, al lloc on enterraren Fèlix Figueras i els altres onze afusellats amb ell.

FFB

• Una còpia del registre del Cementiri Municipal d'Abrera, on es veu el lloc de la fossa comuna i el nombre de persones enterrades.

• Informació oral d'un olesà que es va trobar una de les víctimes que havia sobreviscut poc després dels fets.

• Informació documental i oral de Carles Roca i Gotzens.

• I naturalment el llibre d'Oriol Dueñas.

Relat de Manuel Prado Chao, soldat del 21è Batalló de Saragossa:

«Cumplí los veinte años estando ya muy cerca de Barcelona. Avanzábamos a marchas forzadas desde Tarragona. De tal manera que, a veces, ya echada la noche encima nos acostábamos pero, al cabo de una o dos horas de descanso, recibíamos la orden de reanudar la marcha y el avance. Así lo hicimos recorriendo toda la costa.

Los veinte años los cumplí al llegar a Castelldefels. Era el día 25 de enero de 1939.

Al día siguiente, 26 pasamos el rio LLobregat. Hacía las cuatro de la tarde, hallándonos todavía mojados por haber vadeado el río, recibimos la orden de reemprender la marcha para avanzar y entrar en Barcelona.

Sólo recuerdo de entonces que llegamos a la Plaza Cataluña y, de ahí, por las ramblas, descendimos hasta el Barrio Chino donde nos emplazaron en los tejados. No sucedió nada anormal.

Al día siguiente nos llevaron a Badalona. A unos se nos alojó en centros que habían sido sindicatos y a otros en chabolas que estaban en la playa, muchas de las cuales disponían de literas. A mi me tocó una de estas últimas. Ignorábamos si seguiríamos adelante, hacía Gerona.

"Radio Macuto" funcionaba lo mismo que siempre y por él se comentaba que nos llevarían a los pueblos de la provincia para colocar en ellos alcaldes afectos al "Movimiento".

Este último comentario resultó ser el más acertado.

Veinticuatro horas después partimos hacia Collbató;, proseguimos hacía Monistrol de Montserrat, Castellbell del Vilar y Esparreguera.

Por el puente del Llobregat fuimos a Olesa, donde se nos alojó en el Grupo Escolar.

En los pueblos anteriores a Olesa todo se había desenvuelto sin novedad.

En Olesa, sin embargo, a los primeros días de nuestra llegada el barbero —ignoro si actualmente vive— tuvo que cortar el pelo a mujeres comprendidas entre los 16 y los 26 años.

El pobre barbero estaba tan afectado por la tarea a que le obligaban que apenas comía; sus lágrimas rodaban mejillas abajo, por la cara, como si fuera él el castigado. Todas aquellas mujeres sufrían aquella humillación a causa de las denuncias en las que se las acusaba de ser "rojas".

Al cabo de tres días, una noche, cuando estábamos durmiendo plácidamente, el "imaginaria", acompañado de un sargento, nos despertó a quince de nosotros. Extrañados por lo intempestivo de la hora, preguntábamos si acaso se había dado orden de abandonar el pueblo.

El sargento nos aclaró: "no, muchachos. Tenemos que conducir a doce presos a la cárcel Modelo de Barcelona". Nos vestimos inmediatamente. Luego de pasar revista de armas, formados y en marcha nos condujeron a un lugar que se encontraba muy cerca del Casino de Olesa, del que, en aquel entonces, decían que era la cárcel del pueblo.

Reunieron a los doce presos, los cuales también habían recibido la noticia de que se les iba a trasladar a la cárcel de Barcelona. Era ya de madrugada y se veía todo muy bien.

A mí me extrañó mucho que no estuviera a punto ningún coche para realizar el traslado de los presos hasta Barcelona. Creo que al resto de mis compañeros se les ocurrió lo mismo. Nos pusimos en marcha y pasamos con los presos frente al Grupo Escolar, hacia el puente que había sido volado. Me tranquilicé, librándome de mi anterior extrañeza porque advertí que por el puente destruido no podían pasar coches. Llegamos a la carretera, cerca de Esparreguera.

Pero tampoco en aquel punto aguardaba ningún camión, ni otro medio de transporte. Ya nos escamamos todos los que íbamos. Tanto más al ver un camino vecinal, a la izquierda y a unos doscientos metros, unos ci-

TAULA 11
Grups de persones portades a Abrera

Primer Grup

	Nom	Resultat	
1	José CAMPOS PERIS	Desconegut	Abrera o escapa
2	Juan CAMPOS PERÍS	Desconegut	Abrera o escapa
3	Juan GARRIDO ABAD	Sobreviu	Afusellat el dia 20 a Olesa
4	Mateo HINOJOSA IZQUIERDO*	Afusellat	
5	José MARTÍNEZ LÓPEZ*	Afusellat	
6	Juan A. MARTÍNEZ MORENO	Sobreviu	Exiliat a França
7	Juan PÉREZ GARVICHE	Sobreviu	Trobat i assassinat temps després
8	Juan HEREDIA MARTÍNEZ*	Afusellat	

Segon Grup

9	Ramon BADIA I BLASI*	Afusellat	
10	Josep BAYONA I VIDAL*	Afusellat	
11	Fèlix FIGUERAS I ARAGAY*	Afusellat	
12	Josep FONT I CUGAT*	Afusellat	
13	Ginés GONZÁLEZ I GALLARDO	Malferit	Mort a casa seva a Olesa
14	Martí LAHOSA I QUERALT*	Afusellat	
15	Joan JANÉ I CASAJOANA*	Afusellat	
16	José MARTÍ I PONS*	Afusellat	
17	Tomás MATAS I CAMPAÑÀ*	Afusellat	
18	Jaume PICAS I VILA*	Afusellat	
19	Joana PIÑERO I FERNÁNDEZ*	Afusellada	
20	Lluïsa XIFRÉ I MORROS*	Afusellada	

Font: Elaboració pròpia.
1-8 Primer grup afusellats per membres de Falange. 19 de febrer de 1939
9-20 Segon grup afusellat per soldats de l'exèrcit franquista. 19 de febrer de 1939
* persones provablement enterrades al cementiri d'Abrera.
José Martínez López esta enterrat a Abrera, sense que aparegui a la làpida de la tomba.

preses, nos convencieron de la trágica realidad.

Comenzamos a oír las protestas de los conducidos y "el ruido de sus tripas", al darse cuenta de lo que les iba a ocurrir. Costó trabajo conducirles hasta la pared del cementerio. Por mi cuerpo y creo que lo mismo en la mayoría de mis compañeros —los cuales, por su juventud, eran de igual edad a la mía—, que llevaban más de quince meses de guerra y habían sobrevivido a una batalla tan atroz como fue la del Ebro.

Por fin llegamos. De los doce presos hicieron dos grupos: uno compuesto por seis hombres y, el otro, por cuatro hombres y dos mujeres. La de más edad no creo que sobrepasara los treinta años.

Después de la ejecución quedaron tendidos los doce.

Nosotros emprendimos el regreso a nuestro acuartelamiento. Tres horas más tarde mandaron a formar de nuevo: resultaba que faltaban tres de los fusilados en la tapia del cementerio.

Salió una Sección para hacer una descubierta. "Radio Macuto" volvió a funcionar. Se corrió la voz de que dos de los fusilados habían sido hallados muertos cerca del cementerio. Habían llegado donde fueron encontrados arrastrándose hasta desangrarse por completo. Pero faltaba uno.

Fue capturado más tarde en una masía, en compañía de otros dos, que le habían dado cobijo y protección.

Ya eran tres más, o mejor dicho dos, pues los últimos también fueron fusilados en el mismo cementerio de Olesa. Me tocó enterrarlos ayudado de mis compañeros.

Fue aquel, un caso que afectó profundamente mi vida. Les juro que cuando escucho unas tripas que se revuelven, vuelvo a ver a todos aquellos desventurados,

Uno de los tres últimos, antes de matarlo, me entregaba un reloj para que lo diese a su familia. Me negué. Le aconsejé lo entregase al cura.

Este es un recuerdo muy amargo de mi permanencia en el 21. Bon. de Zaragoza que, en aquellos días, lo mandaba el capitán don Mariano Pérez, en ausencia del comandante, por hallarse éste de permiso.

No he olvidado, por lo mismo, el pueblo de Olesa de Montserrat y pido perdones a los familiares de todos aquellos infelices fusilados por su ideal.»[78]

Els fets van ser els següents:

El 18 de febrer, al vespre, falangistes d'Olesa van anar a Abrera, al cafè, a buscar persones que cavessin dues fosses al cementiri per als afusellaments del dia després. L'endemà al matí, després dels afusellaments, els falangistes van tornar a Abrera a cercar més homes i els van obligar a enterrar aquelles persones i a buscar els qui havien quedat morts en els camps dels voltants per *«agafar aquells morts i tirar-los dins a la fossa».*[79]

Això desfà completament l'argument que van ser morts per intent de fuga.

Per altra banda, a la matinada del dia 19 sortiren dos grups de presos d'Olesa, tal com ja hem esmentat:

• Segons Juan A. Martínez Moreno, un grup de 7 persones «Los siete compañeros» escortades per olesans, membres de FET y de las JONS (taula 8, núm. de l'1 al 7).

• Segons el soldat Manuel Prado, un segon grup de dotze persones escortades per soldats franquistes: *«Hemos de conducir doce presos a la prisión Modelo de Barcelona».*

En total podem comptabilitzar vint presos. A la taula 11 hi ha la llista dels dos grups.

Tot i que no tenim la certesa de que succeís així, ja que el soldat Manuel Prado Chao s'equivoca en el relat dels dies i llocs on es va desplaçant.

El 21è Batalló pertanyia al Regiment 30 de Saragossa de la 50 Divisió. El Full de Serveis del capità Mariano Pérez Pérez[80] mostra el recorregut que va fer aquest Batalló durant el febrer de 1939:

- 1 de febrer Badalona
- 3 de febrer Sant Just
- 4 de febrer El Bruc
- 7 de febrer Collbató
- 8 de febrer Sant Vicenç de Castellet
- 11 de febrer Colonia de Guría (sic)
- 12 de febrer Esparreguera
- 13 de febrer Olesa de Montserrat
- 24 de febrer Monistrol de Montserrat

Per altra banda, en el *«Certificado Literal de Inscripción de Defunción»,* del Registre Civil d'Olesa de Montserrat, sobre Fèlix Figueras i Aragay es diu:

«[...] *falleció en las inmediaciones del Cementerio de Abrera el día 19 de febrero de 1939, a las 5 madrugada minutos, a consecuencia de heridas sufridas según resulta de la declaración testifical y reconocimiento practicado, y su cadáver habrá de recibir sepultura en el Cementerio de Abrera.»*[81]

78 Testimoni de Manuel Prado Chao a l'article «Olesa de Montserrat. El primer franquista que demana perdó», a: *La Humanitat,* 30 de gener de 1979, p. 1 i 8.

79 ROCA, Roger (dir.). *Abrera, de la II República a la Postguerra.*

80 Hoja Matriz de Servicios de D. Mariano Pérez Pérez. Archivo General Militar de Segovia.

81 Certificat de defunció de Fèlix Figueras i Aragay.

TAULA 12
Persones assassinades al cementiri d'Olesa

	Nom	Resultat	
1	Juan GARRIDO ABAD	afusellat	20 de febrer
2	Enric CORTELL MINYANA	afusellat	20 de febrer
3	Ramon MASSAGUÉ SERRACANTIS	afusellat	20 de febrer
4	Basilio ARROYO EMBIT	afusellat	Sense data
5	Isidre GALCERAN PUJABET	afusellat	Sense data
6	José CAMPOS PERIS*	Afusellat	Abrera (?)
7	Juan CAMPOS PERIS*	Afusellat	Abrera (?)

FONT: Elaboració pròpia. * Dues persones que no es pot afirmar que fossin afusellades a Olesa.

A les cinc de la matinada de febrer no podia haver-hi cap claror de dia.

El certificat de defunció es va fer el 19 d'octubre de 1939, vuit mesos després de l'afusellament. Això vol dir que en la memòria dels qui testifiquen, el record dels fets és encara recent. Per això poden dir fins i tot l'hora de la mort.

Probablement, el soldat es confon. Va anar a Abrera dos cops. El primer per a l'afusellament, i el segon, per buscar persones que havien sobreviscut a l'afusellament. El segon cop que marxa cap a Abrera, tres hores després, ja devia ser de dia.

En tercer lloc, el soldat Manuel Prado Chao, no sap que hi ha hagut dues execucions separades i pressuposa que els morts trobats prop del cementiri són tots ferits per l'execució feta per ell i els seus companys:

La carta de Juan A. Martínez Moreno també té alguna imprecisió: *«atados de dos en dos con alambres en las muñecas».* Però 7 persones no poden aparellar-se.

Quan diu:

> *«Los siete compañeros, Garrido y Hinojosa, los hermanos Campos, y mi hijo Pepe y yo junto con el Juanillo Pérez.»*

Parla de *«siete compañeros»* però no és clar si ell s'inclou o són set i ell vuit i li faltaria anomenar-ne un.

Més endavant també explica que: *«allí también había más individuos de Olesa, pero con la oscuridad no pude reconocerlos.»*

Segons Juan A. Martínez Moreno eren set presos, però segons un altre testimoni oral, els membres de Falange van dur vuit presos.

Juan A. Martínez Moreno esmenta els noms de José Campos Peris, Juan Campos Peris, Mateo Hinojosa Izquierdo, José Martínez López, Juan A. Martínez Moreno, Juan Pérez Garviche, Juan Garrido Abad. Fins aquí serien set. El vuitè podria ser Juan Heredia Martínez.

És possible que la narració de Juan A. Martínez Moreno també tingui algun error.

Tots dos grups són portats al cementiri d'Abrera.

El primer grup els porten amb un camió, lligats de dos en dos, per la carretera d'Olesa a Martorell (carretera de les Carpes o del Suro). En algun punt a prop del riu els fan baixar i el travessen aquest per una passarella militar en direcció al cementiri d'Abrera. Abans d'arribar-hi, els presos intenten escapar, aconseguint-ho molts d'ells encara que els membres de FET els disparen i els fereixen amb diferent nivell de gravetat.

José Campos Peris i Juan Campos Peris potser aconsegueixen escapar sense ser ferits o potser són morts i portats després al cementiri per les persones d'Abrera que van ser obligades a fer-ho, o potser són

trobats i afusellats novament a Olesa. No tenim constància de que fossins afusellats a Olesa. Es possible que siguin enterrats a Abrera.

Juan Garrido Abad escapa malferit, busca ajut a Abrera a casa de dos companys de la CNT, que el porten a casa seva, a Olesa. Estant a casa és atès per un metge. Algun veí se n'adona de la situació i el denuncia. Torna a ser arrestat, és obligat a denunciar els que l'han ajudat, però li prometen que si denuncia els que l'han ajudat li perdonaran la vida.

Finalment, tots tres són afusellats al cementiri d'Olesa el 20 de febrer.[82]

La taula 12 són les persones assassinades al cementiri d'Olesa.

A Olesa també són assassinats Basili Arroyo i Isidre Galceran. Isidor Arroyo és assassinat perquè li troben un cinturó que havia estat propietat d'una de les persones assassinades el 1936; aquest noi, que tenia una capacitat intel·lectual limitada, el van detenir sense que participés en cap cas en els assassinats.

El cas d'Isidre Galceran encara és més tràgic. Segons la «Història Oficial» la persona que portava la llista que havia fet el «Comité Secreto de Esquerra» a la Patrulla de Control, era el cafeter del Círcol. Quan entraren les forces franquistes a Olesa el cafeter, però, era Isidre Galceran. Aquest és denunciat per un membre de Falange i immediatament assassinat. Poc després, comproven que el 1936 el cafeter del Círcol era un altre. S'havien equivocat de persona.

Mateo Hinojosa Izquierdo és, segurament, una de les dues persones que esmenta el soldat franquista:

Però també pot ser un dels germans Campos, o tots dos, o Juan Heredia, o Martí Lahosa, o José Martínez López.

No sabem si va morir de seguida pels impactes o si va morir per les ferides al cap d'una estona. El que sabem del cert és que el van enterrar al cementiri d'Abrera.

José Martinez López fugí amb el seu pare, Juan Antonio Martínez Moreno, però en estar malferit es quedà *«en una barraca de viña».* El seu pare confirmà que hi va morir. D'ell no consta el nom a la placa del cementiri d'Abrera.

Juan Antonio Martínez Moreno, sobrevisqué, escapà i s'exilià a França.

Juan Pérez Garviche, s'escapà i s'amagà al Bages, però un temps després fou trobat i afusellat. Després de fugir d'Abrera va anar cap a Olesa, a casa seva. Abans d'arribar-hi, a la cantonada dels carrers Lluís Puigjaner amb Alfons Sala, es va trobar un soldat republicà que tornava del front. Tots dos es coneixien. El soldat, sorprès per l'intempestiu de l'hora que era, li demanà d'on venia. Li va explicar tots els fets que li acabaven de passar, li mostrà la ferida a l'abdomen i s'acomiadaren. Per aquest testimoni també sabem que hi havia individus d'Olesa que van participar a les execucions i estaven esperant els presos detinguts al cementiri d'Abrera.

Quatre presos sobreviuen i s'escapen (Juan Garrido Abad, Juan A. Martínez Moreno, Juan Pérez Garviche i Ginés González Gallardo).

Un del segon grup, Ginés González Gallardo, company de Juana Piñero, va ser protegit per ella en el moment de la descàrrega de trets i resultà malferit. Va arribar fins al seu domicili, a Olesa, on va morir poc després. Va ser enterrat a l'eixida de casa seva i, passat un temps, traslladaren les restes a una vinya de la família.

Al cementiri d'Abrera hi ha enterrats, entre les dues fosses, segons anotació del llibre de registre, *«14 marxistas».*

Quatre presos sobreviuen i escapen. En total són disset. Faltarien tres presos que no sabem on són. Però els testimonis orals d'Abrera[83] parlen de setze o disset morts enterrats a les fosses. De manera que l'anotació del registre del cementiri no seria correcte.

3.2 Les conseqüències de la repressió

El 19 de febrer, cap a les 8 del matí, els familiars dels presoners es dirigien a les cotxeres, on havien d'estar tancats els presos després d'acabat el «judici» al Cír-

82 AHMO. Hi ha una carta, amb data 21 de novembre de 1945, que certifica l'enterrament el 21 de febrer de 1939.

83 ROCA, Roger (dir.). *Abrera, de la II República a la Postguerra.*

Abrera

Esquema del Cementiri d'Abrera indicant el lloc on són enterrats els afusellats de 1939.

CMA

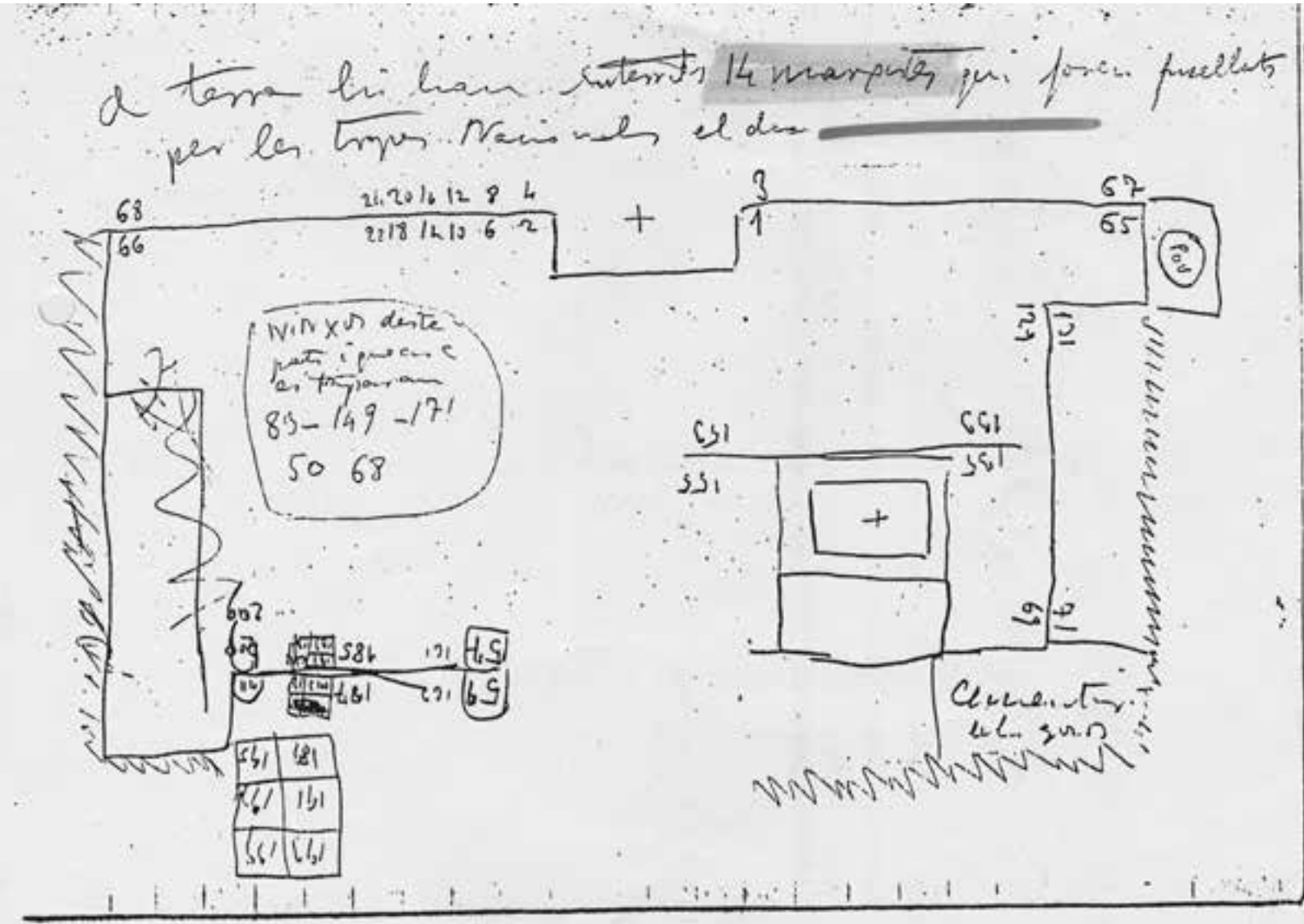

col, per portar-los l'esmorzar. En arribar-hi van conèixer el què havia succeït.

Teresa Figueras i Camats portava l'esmorzar per al seu pare, Fèlix Figueras, quan li van fer saber que ja no calia. Es va traslladar, a peu, fins al cementiri d'Abrera, on va arribar-hi entorn de dos quarts de deu. Allà només va trobar els dos túmuls que testificaven un enterrament recent.

L'assassinat de Fèlix Figueras va provocar, sobretot, dues conseqüències.

La primera, a nivell econòmic i social, per a la seva dona i els fills va suposar el final d'una vida familiar i d'unes relacions socials. Ja res mai més va tornar a ser igual.

La segona conseqüència, a nivell personal, va ser el sentiment de terror i paralització. La relació amb els representants del poder municipal: ajuntament, Falange, Guàrdia Civil... sempre es van fer sota el sentiment de por.

Econòmicament van patir primer la pèrdua de la persona que portava i gestionava tot el negoci familiar de TGO, i la dificultat de poder fer-se càrrec de tot, en aquelles circumstàncies. Però, a més, per part d'elements de la Falange d'Olesa, es va fer tot el que van poder per fer la vida de l'empresa de transports encara més difícil. Després de la guerra normalitzar la situació de l'empresa va ser molt més complicat, difícil i llarg per no ser *«afecto»* al règim.

Socialment, com a familiars d'un «roig», culpable de delictes inimaginables, van quedar marginats de l'entorn social, i separats de la vida de cada dia. A més de ser senyalats amb el dit com el fill o filla del que *«feia les llistes dels que anaven a matar».*

Perquè el franquisme a Olesa va crear una «història oficial» sobre el fets entorn del judici i execució d'aquestes vint persones. Aquesta història tenia dos punts.

El primer era que l'execució havia estat conseqüència de l'intent de fuga dels presoners.

El segon, que tots els executats eren responsables dels crims comesos a la rereguarda el 1936 i, per tant, culpables i mereixedors de la condemna a mort. La conseqüència lògica era que si no els haguessin mort a Abrera, abans o després, els haurien jutjat i condemnat a mort. El resultat, d'una manera o una altra, hagués estat el mateix.

Sobre el primer punt, ja hem explicat que el dia abans, el 18 de febrer, un grup de falangistes d'Olesa van anar a Abrera per obligar uns veïns del poble a fer les tombes que l'endemà servirien per enterrar les víctimes.

El testimoni del soldat Manuel Prado, també testifica com es va fer l'afusellament.

D'altra banda, tant pel testimoni del sobrevivent del segon grup (Ginés González Gallardo), com pel testimoni de persones que hi van participar, sabem que quan el segon grup de 12 presos van arribar a Abrera els estaven esperant individus d'Olesa que volien presenciar l'execució, i que van participar, en acabar l'afusellament, en els trets de gràcia.

Per tant, la «història oficial» de la *Ley de fugas* és totalment falsa. Allò que realment va passar, va ser un acte organitzat, planificat i premeditat, que perseguia l'assassinat de les vint persones.

Sobre el segon punt, la «història oficial», es va començar a fabricar immediatament després dels assassinats. Per això es volia obligar a Ramon Ribó March (abans citat a l'apartat 3.1) a firmar una declaració que servís de testimoni.

Durant els anys del franquisme i la transició democràtica es va explicar que els membres d'ERC havien estat instigadors i promotors dels assassinats a la rereguarda. També, que des de la direcció d'ERC d'Olesa, el juliol de 1936 s'havia creat un *«Comité Secreto de Izquierda»,* encarregat de confeccionar les llistes de les persones que després les patrulles de control assassinaven.

Els informes del *«Servicio de Información Local de FET y de las JONS»* defineixen perfectament això:

> *«*[...] *perteneció al Comité Secreto de Izquierda siendo un gran propagandista de ideas marxistas y responsable de cuantos asesinatos fueron perpetrados en esta villa,*[84]
>
> [...] *y ejerciendo el cargo de alcalde facilitando a los*

84 AHMO. Informe de FET, sobre Miquel Matas Estebanell. AHMO. Correspondència 1941.

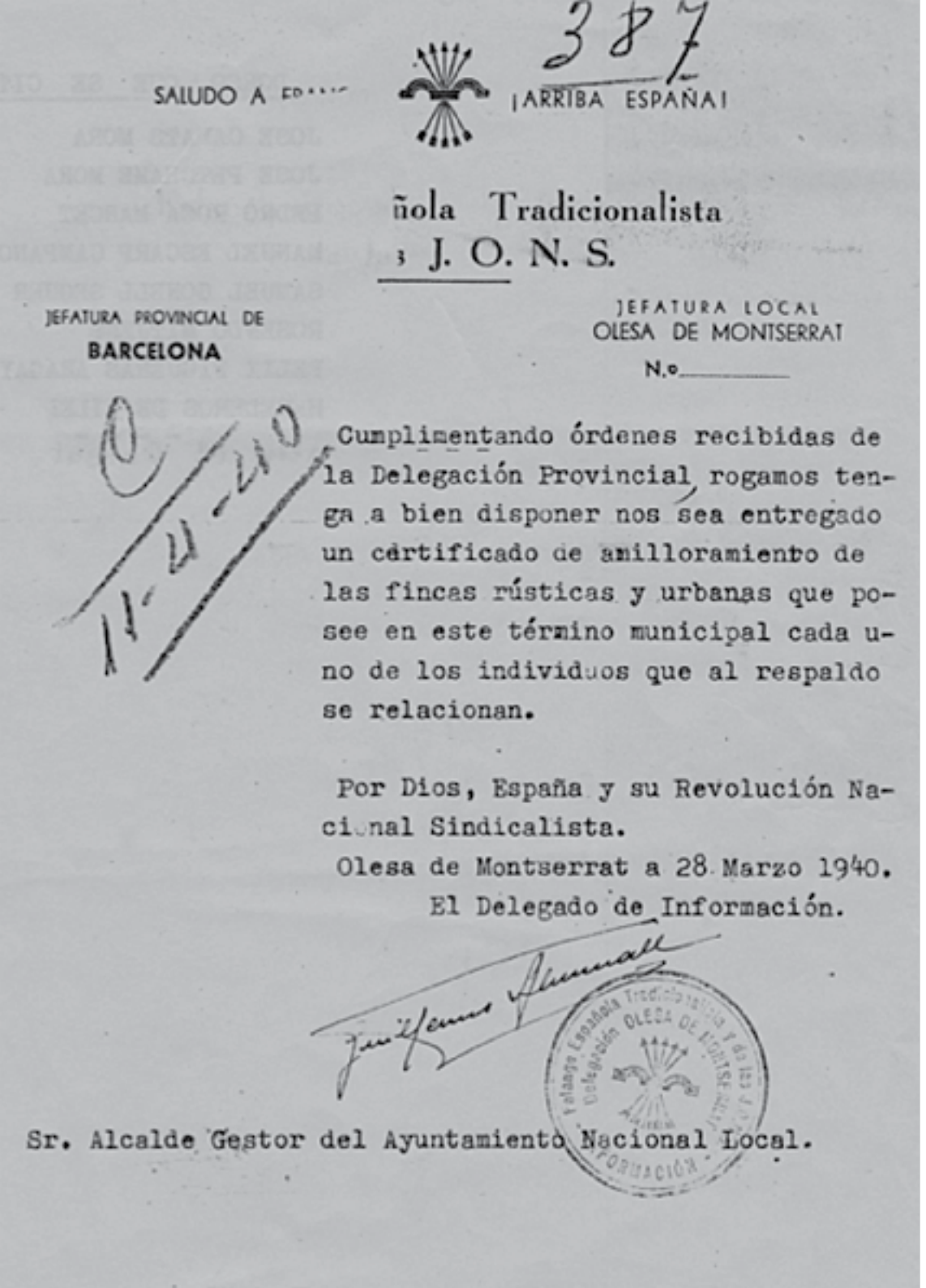

SALUDO A FE... 387 ¡ARRIBA ESPAÑA!

...ñola Tradicionalista
...s J. O. N. S.

JEFATURA PROVINCIAL DE
BARCELONA

JEFATURA LOCAL
OLESA DE MONTSERRAT
N.º_____

11-4-40

Cumplimentando órdenes recibidas de la Delegación Provincial, rogamos tenga a bien disponer nos sea entregado un certificado de amilloramiento de las fincas rústicas y urbanas que posee en este término municipal cada uno de los individuos que al respaldo se relacionan.

Por Dios, España y su Revolución Nacional Sindicalista.
Olesa de Montserrat a 28 Marzo 1940.
El Delegado de Información.

Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S. Delegación OLESA DE MONTSERRAT INFORMACIÓN

Sr. Alcalde Gestor del Ayuntamiento Nacional Local.

Olesa de Montserrat, 28 de març de 1940
Carta de Falange a l'Ajuntament sol·licitant el patrimoni immobiliari d'un seguit de persones (anvers).
AHMO

elementos de la FAI las listas de los que pertenecían a Acción Ciudadana, instigándoles que no pararan hasta que estuvieran todos liquidados, pertenecía al Comité Secreto de Izquierda Republicana de esta localidad, siendo responsable directo de todos los asesinatos que en número de 43 se cometieron en esta localidad.»[85]

La fiabilitat dels informes de Falange era nefasta, parcial i manifestament tendenciosa. Ni tan sols en el número d'assassinats reflecteix la realitat (quarantatres en lloc de trenta-sis).

El document reproduït a la pàgina 74 és l'informe que van fer els serveis d'informació de FET, on es pot llegir la versió de la «història oficial». Però aquest informe no es va enviar a Madrid com a document de la Causa General. Aquest informe acusa a Fèlix Figueras de responsable, instigador i promotor dels assassinats.

Per contra, l'informe que es va enviar, signat per l'alcalde d'Olesa i cap local de la FET, i que es pot trobar a l'arxiu de la Causa General apareix a la pàgina 76.

Tots dos documents porten data de 31 de maig de 1941, data en que es van realitzar informes sobre diferents membres dels ajuntament republicans.

Per desacreditar la «història oficial» tenim dos fets:

El primer fet és el document número 6, signat per l'alcalde i cap local de FET, que exculpa de qualsevol responsabilitat Fèlix Figueras:

> *«[...] esta alcaldia ignora si el informado participó o no directa o indirectamente en los mencionados hechos.»*

Segons el dret penal en cas de dubte sempre a favor de l'acusat, *«in dubio, pro reo».*

El segon fet és l'actuació explicada amb anterioritat (apartat 2.3.1), quan un grup de persones, membres d'ERC i PSUC, van alliberar de la patrulla un grup de 22 olesans que havien agafat per la força el 30 de novembre de 1936, amb la intenció d'assassinar-los.

Com es pot explicar que les mateixes persones, membres d'ERC, primer facin les llistes dels qui han de

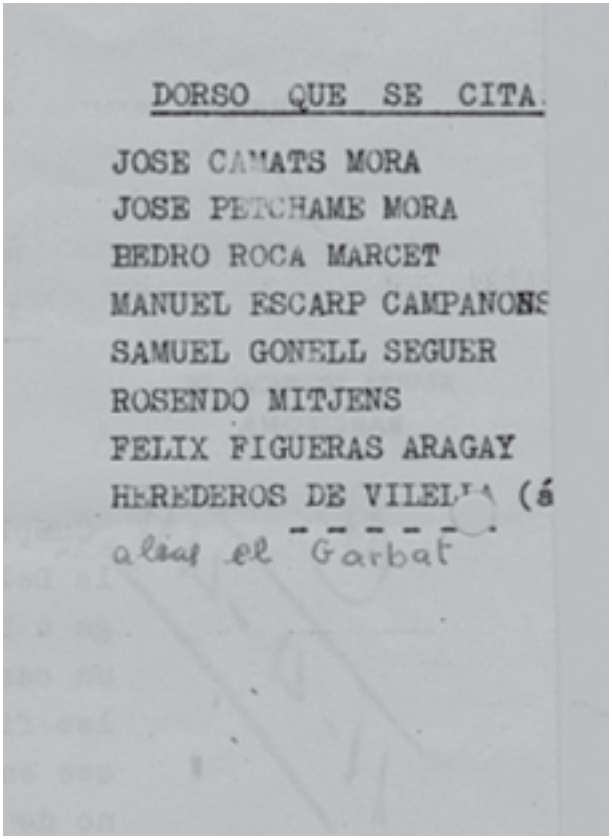
DORSO QUE SE CITA.

JOSE CAMATS MORA
JOSE PETCHAME MORA
PEDRO ROCA MARCET
MANUEL ESCARP CAMPANONS
SAMUEL GONELL SEGUER
ROSENDO MITJENS
FELIX FIGUERAS ARAGAY
HEREDEROS DE VILELLA (á
alias el Garbat

Olesa de Montserrat, 28 de març de 1940
Carta de Falange a l'Ajuntament sol·licitant el patrimoni immobiliari d'un seguit de persones (revers).
AHMO

85 AHMO. Informe de FET, sobre Fèlix Figueras Aragay. AHMO. Correspondència 1941.

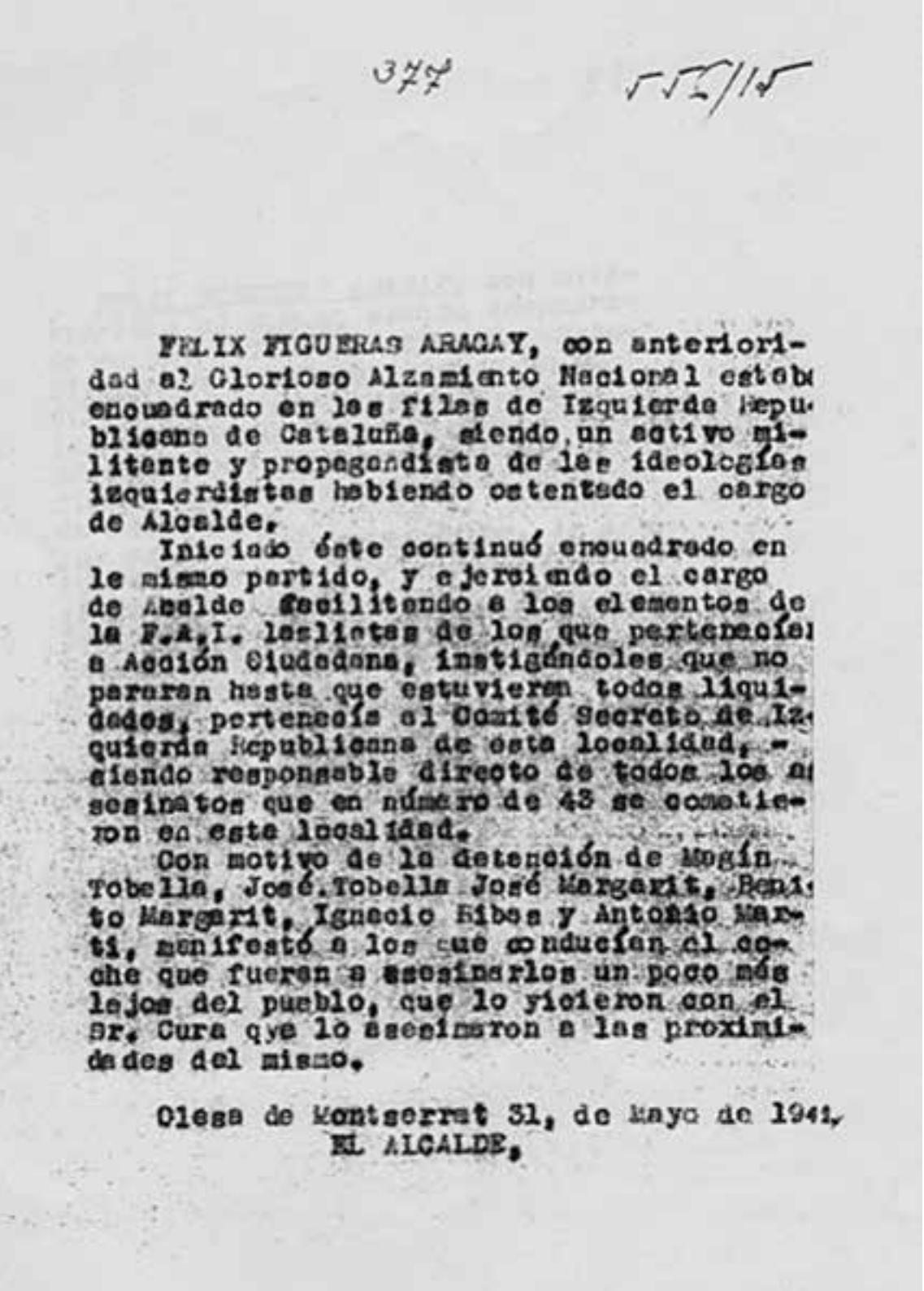

377

FELIX FIGUERAS ARAGAY, con anterioridad al Glorioso Alzamiento Nacional estab encuadrado en las filas de Izquierda Republicana de Cataluña, siendo un activo militante y propagandista de las ideologías izquierdistas habiendo ostentado el cargo de Alcalde.

Iniciado éste continuó encuadrado en le mismo partido, y ejerciendo el cargo de Alcalde facilitando a los elementos de la F.A.I. las listas de los que pertenecían a Acción Ciudadana, instigándoles que no pararan hasta que estuvieran todos liquidados, pertenecía al Comité Secreto de Izquierda Republicana de esta localidad, siendo responsable directo de todos los asesinatos que en número de 43 se cometieron en esta localidad.

Con motivo de la detención de Magín Tobella, José Tobella José Margarit, Benito Margarit, Ignacio Ribas y Antonio Martí, manifestó a los que conducían el coche que fueran a asesinarlos un poco más lejos del pueblo, que lo hicieron con el Sr. Cura que lo asesinaron a las proximidades del mismo.

Olesa de Montserrat 31, de Mayo de 1941.
EL ALCALDE,

Olesa de Montserrat,
31 de maig de 1941
Informe de FET y de las JONS sobre Fèlix Figueras, per a la Causa General.
AHMO

ser assassinats, i després, arrisquin la seva vida per poder salvar-los de la patrulla?

De la mateixa manera, hi ha testimonis que expliquen com diferents membres del consistori i d'ERC van ajudar, tant com van poder, a salvar persones perseguides pel Comitè Revolucionari i les patrulles de control.[86]

També hi ha el testimoni de Montserrat Romagosa i Massana,[87] neboda del capellà assassinat el 24 de juliol de 1936, on declara la innocència de Fèlix Figueras.

A més, diferents testimonis orals expliquen les males relacions que hi va haver entre els membres del Comitè Revolucionari (integrat per membres de CNT-FAI) i els membres d'ERC i PSUC,[88] de seguida que van començar els assassinats. No és creïble que el «comitè secret d'ERC» (que va començar a existir el 1940, a partir de la «història oficial») col·laborés amb el comitè revolucionari. Segons testimonis orals: *«no es podien ni veure».*

3.3 La repressió i la coacció econòmica

A més de la repressió política i la violència física, el franquisme va estendre la seva xarxa contra els «rojos-separatistas» mitjançant la Ley de Responsabilidades Políticas

> «[...] *no estava solament dirigida a represaliar els dirigents polítics, encara que no era imaginable tancar a la presó tota la població sospitosa de simpatitzar amb el bàndol dels vençuts. El nou règim va voler adquirir, però, un instrument de càstig col·lectiu, exemplar, eficaç i de llarga durada. En aquest sentit, amb les incautacions de patrimoni i les sancions econòmiques que imposava el TRP, exercí un ferri control social a través del terror.*[89]
>
> [...] *l'actuació del TRP s'ha de considerar un complement altament efectiu de la repressió, en el sentit que suposa en molts casos un «segon judici» pel mateix «delicte», ja que la majoria de les vegades es jutjava a persones que havien estat processades en consell de guerra.»*[90]

Aquesta llei, del 9 de febrer de 1939,[91] va establir els criteris per jutjar els simpatitzants de la República, de manera individual i acusar-los de forma personal. Els acusats responien de les seves responsabilitats polítiques amb el seu patrimoni personal. Alguns dels criteris establerts, de menor a major gravetat, eren:[92]

- Votant del Front Popular.
- Propagandista actiu del Front Popular.
- Tenir càrrecs polítics o administratius de lliure nomenament al servei dels governs del Front Popular.
- Intervenció personal com a orador en els mítings i vagues organitzats per elements del Front Popular o pròxims a aquests.
- Condemnat per la jurisdicció militar per algun dels delictes de rebel·lió, sedició, adhesió, auxili, provocació, inducció, excitació, conspiració i proposició a la rebel·lió, o pels de traïció i, en general, els condemnats segons causa criminal oberta amb motiu de la seva oposició al triomf del Glorioso Movimento Nacional.

Les sancions que imposava la llei eren de tres tipus:[93]

- Inhabilitacions.
- Expulsions.
- Pèrdua total o parcial de béns i/o multa econòmica.

86 DUEÑAS, Oriol. *Op. cit.,* p. 119 i següents.

87 Aquesta senyora es va posar en contacte amb Oriol Dueñas, a través de Publicacions de l'Abadia de Montserrat, quan va aparèixer el llibre *La violència d'uns i altres. La repressió de la guerra i la postguerra 1936-1945. El cas d'Olesa de Montserrat.* Va voler deixar voluntàriament el seu testimoni sobre els fets ocorreguts.

88 Testimonis orals de Teresa Figueras, Carles Roca, Julio García, Frederic Jané i Joan Figueras.

89 MIR, Conxita; CORRETGÉ, Fabià; FARRÉ, Judit; SAGÚES, Joan. *Repressió econòmica i franquisme: L'actuació del Tribunal de Responsabilitats Polítiques a la provincia de Lleida,* p. 13.

90 MIR, Conxita; CORRETGÉ, Fabià; FARRÉ, Judit; SAGÚES, Joan. *Op. cit.,* p. 359.

91 VILANOVA i VILA-ABADAL, Francesc. *Repressió política i coacció econòmica.* p. 6.

92 VILANOVA i VILA-ABADAL, Francesc. *Op. cit.,* p. 9-10.

93 VILANOVA i VILA-ABADAL, Francesc. *Op. cit.,* p. 19.

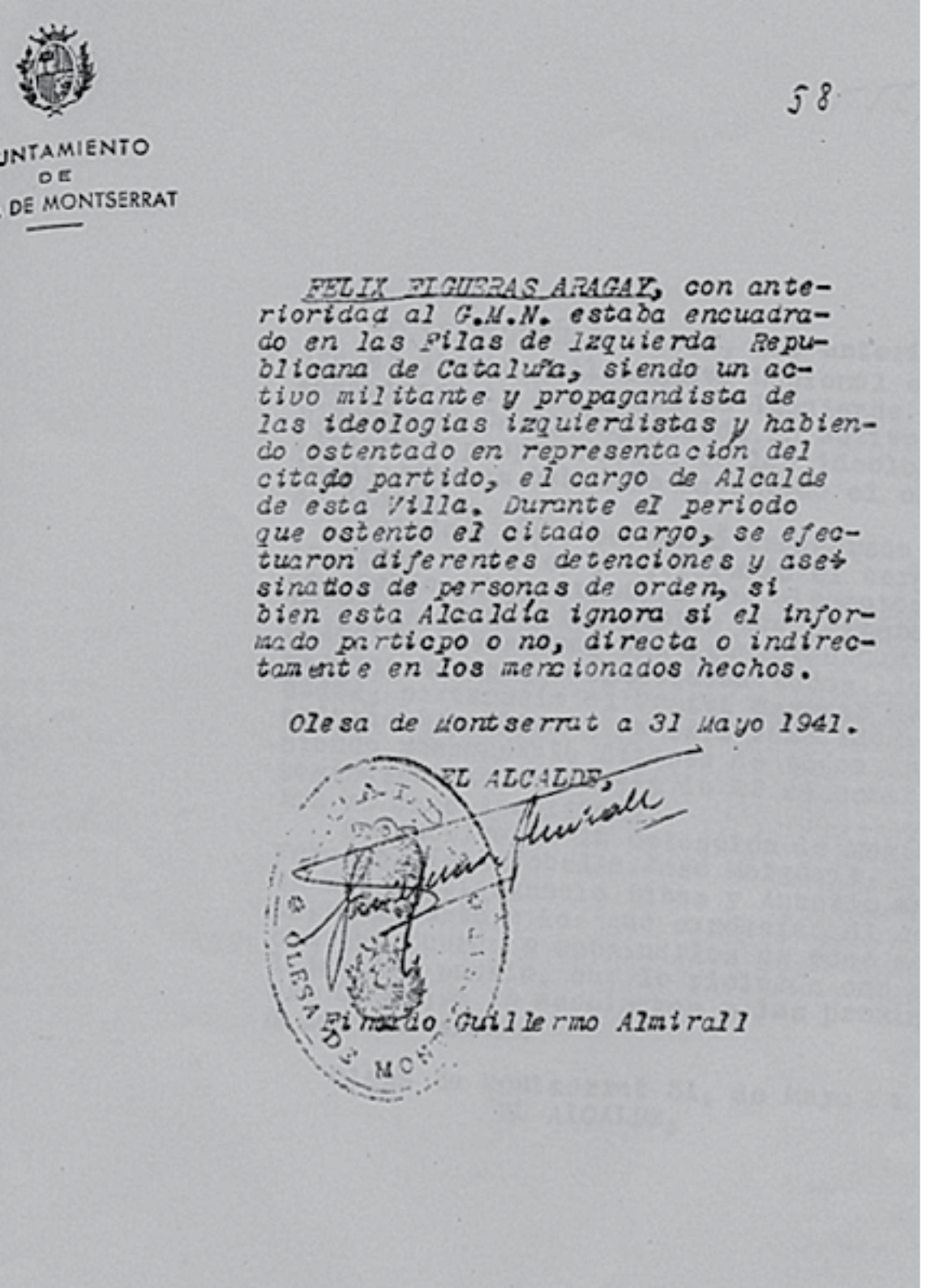

UNTAMIENTO
DE
DE MONTSERRAT

58

FELIX FIGUERAS ARAGAY, con anterioridad al G.M.N. estaba encuadrado en las Filas de Izquierda Republicana de Cataluña, siendo un activo militante y propagandista de las ideologias izquierdistas y habiendo ostentado en representación del citado partido, el cargo de Alcalde de esta Villa. Durante el periodo que ostento el citado cargo, se efectuaron diferentes detenciones y asesinatos de personas de orden, si bien esta Alcaldía ignora si el informado participo o no, directa o indirectamente en los mencionados hechos.

Olesa de Montserrat a 31 Mayo 1941.

EL ALCALDE,

Firmado Guillermo Almirall

Olesa de Montserrat,
31 de maig de 1941
Informe de l'alcalde
d'Olesa sobre
Fèlix Figueras
per a la Causa General.
AHMO

El procediment per acusar una persona amb la *Ley de Responsabilidad Política* començava per una denúncia, de qualsevol persona o per una sentència, ja feta, d'un tribunal militar.

Un element fonamental de qualsevol expedient era la relació dels béns immobiliaris i del patrimoni de la persona inculpada.

Depenent de la quantitat o valor del patrimoni es podia demanar una pena major i obtenir una major sanció econòmica o embargar béns de major quantia.

A Olesa de Montserrat, el 28 de març de 1940, la Jefatura Local de FET va enviar una sol·licitud a l'Ajuntament on es demanava:

> «[...] *nos sea entregado un certificado de amilloramiento de las fincas rústicas y urbanas que posee en este término municipal cada uno de los individuos que al respaldo se relacionan.»*

La carta anava signada per Guillermo Almirall, Delegado de Informacion, que el 27 de setembre del mateix any seria nomenat alcalde d'Olesa.

Aquesta petició era el primer pas per iniciar un expedient de *«responsabilidades políticas»* que podia acabar amb un judici i sentència d'embargament o multa econòmica.

Entre les persones de qui es demanava la relació de béns hi apareix Fèlix Figueras. També hi apareix Josep Camats Mora, germà de la dona de Fèlix Figueras, és a dir un cunyat seu.

Aquest document vol dir que una vegada havia estat afusellat, encara pretenien castigar-lo més:

> *«suposa en molts casos un "segon judici" pel mateix "delicte"»*[94]

El fet d'haver estat prèviament condemnat a altres penes, o encara pitjor, haver perdut la vida, no suposava cap inconvenient per iniciar i tramitar els processos. De fet, la llei permetia sancionar sobre fets ja jutjats, jutjar els morts i traslladar la responsabilitat als seus hereus. Almenys, en aquests tres punts la *Ley de Responsabilidades Políticas* no complia els mínims que el dret ha de contemplar: primer, jutjar el que ja ha estat sentenciat, *«non bis in idem»,* segon, sentenciar persones difuntes i tercer, traslladar responsabilitats penals a familiars. Entre totes les lleis franquistes, aquesta és la que millor mostra el caràcter sectari, repressor, il·legal i antijurídic de tot l'entramat de la legislació franquista.

Aquest procediment finalment no va anar endavant. No sabem per quins motius, però és possible que l'alcalde d'aquell moment, Ignasi Ubach, deturés tot el procediment, cansat de tanta repressió. De fet, Ignasi Ubach va deixar poc després, el setembre, el càrrec d'alcalde i tota vinculació amb l'ajuntament.

Una altra prova que l'alcalde Ignasi Ubach no volia perjudicar, encara més, la família de Fèlix Figueras és un document del 15 de febrer de 1940, on l'Ajuntament d'Olesa sol·licitava al gobernador civil de Barcelona:

> *«Tengo el honor de pasar a manos de V.E. instancia suscrita por el adoderado [apoderado] de la Sociedad "Transportes Generales de Olesa S.A.", de esta villa, solicitando autorización para celebrar una reunión con los miembros accionistas de dicha Entidad, que mi entender no ofrece peligro alguno de alteración de orden y están integrada, por elementos afectos al nuevo estado.»*[95]

3.4 La violència i l'apropiació de béns

Fèlix Figueras va ser molts anys, ja des de jove, soci del Círcol, i el 1923, quan es va fer una nova reimpressió d'accions en va comprar dues, la número 204 i la 205.

El Círcol era una entitat que a partir de 1931 es vincularia a ERC i, de fet, era el lloc on es trobaven la majoria de persones favorables a la República. Podem comprovar-ho en els Estatuts del Círcol Federal Democràtic Obrer, amb data 19 de juliol de 1931, on apareix la Junta Directiva i a més a més, el Comitè Polític.

94 MIR, Conxita; CORRETGÉ, Fabià; FARRÉ, Judit; SAGÚES, Joan. *Op. cit.,* p. 359.

95 AHMO. Crrespondència 1940.

Abrera, 19 de febrer de 1944

Fotografia feta en el cinquè aniversari de l'afusellament de Fèlix Figueras i els altres onzes republicans assassinats.

FFB

En aquest comitè hi havia Joan Jané com a president, qui, al mateix temps, era tinent d'alcalde de l'Ajuntament; Pere Subirana, era sots-president i regidor de l'Ajuntament; Miquel Matas, era secretari i, seria alcalde d'Olesa, entre el 16 d'octubre de 1936 i el 28 de maig de 1937; Eduard Boada, era sots-secretari i regidor de l'Ajuntament; i Ramon Ribó, era vocal i també regidor de l'ajuntament. Així doncs, el Círcol era a la vegada un centre cultural recreatiu i polític.

Alguns dels objectius de l'entitat, segons els estatuts, eren:[96]

«Fomentar l'unió de tots els Ciutadans que coincideixin en la professió dels ideals de Llibertat, Justicia i Progrés, i que per a llur realització desitgin veure consolidada a Espanya la República Federal.

Propagar els ideals comuns, per mitjà del foment de Biblioteques, publicació de periòdics, cel·lebració de conferències, reunions, meetings i tota classe d'actes encaminats al mateix fí.

El caràcter d'aquesta Entitat, serà popular i obrerista, fomentant entre els seus associats, la Cultura i preparació necessària, per a la seva emancipació econòmica, política i social [...]

Per al millor i més exacte compliment de l'anteriorment exposat, la Junta Directiva procurarà per quants medis disposi, l'instal·lació en lloc apropiat d'una "Escola" en la qual hi rebin instrucció deguda, els fills dels socis, com els analfabets...»

Amb l'ocupació de les forces franquistes, el local del Círcol es convertí en centre de detenció i sala de judici.

Després, va ser incautat per FET i de las JONS, que el va utilitzar per a la secció local de Educación i Descanso.

A la correspondència municipal, amb data 9 de setembre de 1939, s'hi troba una carta de l'editorial Espasa-Calpe, que diu:

«Mucho les agradeceremos se sirvan comunicarnos quien se ha hecho cargo de los efectos correspondientes al que fue Circulo Federal Democrático de esa localidad [...] *o bien continuar la suscripción a nombre de quien los haya recogido»*[97]

La resposta de l'ajuntament va ser:

«[...] *participo a V. que la Biblioteca que fué de "Círculo Federal Democrático" de esta localidad, a* [sic] *pasado con otros efectos a la Jefatura Local de FET i de las JONS a que deben dirigirse para dicho objeto.»*[98]

FET y de las JONS, des de 1939 fins a 1945 va ocupar i utilitzar aquest espai, però van deixar de pagar les anualitats de la hipoteca del Banco Hipotecario de España. L'import de la hipoteca era de 52.000 pessetes, a comptar des de l'1 de gener de 1926, i finalitzava l'1 de gener de 1951. El 1944 el deute amb el Banco Hipotecario de España era de 57,607,95 pessetes.

Durant tot aquest temps, la majoria de socis i simpatitzants del Círcol havien patit la repressió i/o la persecució franquista. Estaven a la presó, a l'exili o havien mort. La documentació, amb algunes de les accions dels socis de l'entitat, va quedar en mans d'Amèlia Camats Mora, esposa de Fèlix Figueras, que les tenia en dipòsit. Això només ho sabien unes poques persones, que havien estat membres del Círcol, i que esperaven, passat un temps, recuperar el local i tornar-lo a usar.

Quan va finalitzar la Segona Guerra Mundial, es va obrir la possibilitat que el règim franquista s'acabés, com havia succeït arreu d'Europa amb els governs feixistes. Les potències vencedores van condemnar el règim de Franco a la Conferència de Postdam i, fins i tot, França va tancar la frontera amb Espanya.[99] El 1945 semblava que el règim de Franco podia caure i que tornés un sistema democràtic a Espanya. La rendició d'Alemanya, el maig de 1945:

«va provocar un notable nerviosisme entre els sectors més addictes al règim franquista i, a més de les baixes massives de la Falange, es produí un moviment

96 *Estatuts. Círcol Federal Democràtic Obrer. Barcelona, 21 d'agost de 1931.*

97 AHMO. Correspondència 1939.

98 AHMO. Correspondència 1939.

99 RIQUER, Borja de; CULLA, Joan B. *Op. cit.,* p. 36.

N.º B. 314718

CERTIFICACIÓN EN EXTRACTO DE ACTA DE DEFUNCIÓN

Libro 30
Folio 46
Núm. 108
Procedencia del documento en su caso:

Espacio para notas marginales

Don ENRIQUE ROVIRA GARRIGO (Nombre y apellidos),
Juez municipal de OLESA DE MONTSERRAT,
provincia de Barcelona, y Encargado de su Registro civil,

CERTIFICO: Que según consta del acta reseñada al margen y correspondiente a la Sección III de este Registro civil,
D. Félix Figueras Aregay,
nacido en Olesa de Montserrat (Barcelona) de cuarenta y cuatro años de edad (Edad o fecha de nacimiento)
e hijo de José y de Teresa, de estado casado con Dª Amelia Camats Mora de cuyo matrimonio deja tres hijos llamados Teresa, Juan y Salvador.

FALLECIO
en las inmediaciones del Cementerio de Abrera
el día diez y nueve (En letra) de Febrero (En letra)
de mil novecientos treinta y nueve (En letra) a consecuencia de heridas sufridas

OLESA DE MONTSERRAT, a 10 de Septiembre de 1948

Firma del Encargado del Registro. Enrique Rovira

Firma del Secretario. [signature]

57034

(Continúase al dorso.)

Derechos	2,40 ptas.
Busca (Art. 3.º, Arancel 28-V-922)	»
Suplidos	»
TOTAL	ptas.

MODELO OFICIAL aprobado por Orden de 24 de enero de 1944, para la expedición de las certificaciones de todos los Registros civiles. No tendrán eficacia legal las que desde 13 de abril de 1944 lo sean en otros impresos u otro papel.

PRECIO DE ESTE IMPRESO: 1,50 PESETAS

Gráficas Reunidas, S. A. — Madrid

Olesa de Montserrat, 10 de setembre de 1948
Certificat de defunció de Fèlix Figueras, que recull els motius «oficials» de la mort: *«falleció en las inmediaciones del Cementerio de Abrera [...] a consecuencia de heridas sufridas».*
FFB

d'evasió de capitals i la fugida a l'estranger d'algun personatge notori.»[100]

Al final, però, el règim franquista no va caure:

«ja la nota tripartida dels aliats occidentals (Gran Bretanya, França i Estats Units) del 5 de març de 1946, si bé condemnava el règim franquista, declarava la voluntat d'aquestes potències de no intervenir en la política espanyola;

[...]

De fet, però, el bloqueig diplomàtic i econòmic fou relatiu i mai mancaren subministraments tan bàsics com petroli (nord-americà) o blat (argentí) encara que les mesures comercials restrictives agreujaren la ja molt difícil situació econòmica espanyola.»[101]

El 1946, semblava, doncs, que el règim franquista es mantindria indefinidament.

En el context de consolidació definitiva del règim franquista, el Patronat de La Passió va iniciar el procés per apropiar-se de l'edifici del Círcol, el local i el solar del carrer Anselm Clavé cantonada amb Alfons Sala.

El procés, que va començar el 1946, va durar aproximadament un any i mig.

En primer lloc, es va tornar a posar en funcionament la companyia El Círculo, S.A., o també El Círculo, Sociedad Constructora, S.A. Aquest darrer nom ja constava a les accions del 1923.

Inicialment, el 22 de desembre de 1946 es va fer una reunió extraordinària del Consejo de la Sociedad, on es va nomenar Juan Dalmases Carreras, gerent de la companyia. L'acte de la Junta extraordinària diu:

«En la Villa de Olesa de Montserrat, siendo las doce horas del día veintidós de diciembre de mil novecientos cuarenta y seis, [...] *bajo la Presidencia de la Mesa de edad designada por la junta celebrada el día 15 de Noviembre último, previa convocatoria publicada por Edicto inserto en el B.O. de la Provincia nº 283 del día 26 de Noviembre último, no habiendo asistido número bastante de socios a la también reunión de Junta General Extraordinaria de segunda convocatoria, así mismo convocada para este día, ...*

[...] *tomando por unanimidad los acuerdos siguientes:*

3- Nombramiento de Consejo de Administración o Junta Directiva.

Presidente, D. Juan Dalmases Carreras.
Vice-Presidente, D. Jaime Cañadell Casanovas
Tesorero, D. Guillermo Almirall Suñol
Contador, Dª. Paula Sanahuja Prat
Secretario, D. José Viñas Matas

[...] *dar las más expresivas gracias a la Asociación "La Passió" por haber facilitado los fondos necesarios para satisfacer el adeudo pendiente, con el Banco Hipotecario de España, de importe de 57.607,95 Ptas.»*[102]

En segon lloc, el Patronat de La Passió va facilitar a la «nova» Junta Directiva del Círcol els diners necessaris per poder pagar la hipoteca al Banco Hipotecario de España i evitar que s'embargués el local.

En tercer lloc, poc temps després, la nova Junta Directiva de l'entitat El Círculo, Sociedad Constructora, S.A., el 18 de febrer de 1947, davant de notari, va presentar uns nous estatuts, que deien:

«Que la referida sociedad ha venido funcionando desde su constitución con más o menos regularidad habiendo durante la pasada guerra civil española desaparecido la mayor parte de los accionistas que la componían y los títulos representativos de las acciones que los mismos tenían por lo que los accionistas que existían después de la liberación, con el fin de poder continuar la vida legal de la Sociedad han realizado las gestiones, que estimaron convenientes para reunir los socios que quedaban y tomar los acuerdos necesarios a los fines que se proponían,

[...]

Que la Compañía «El Círculo» [...] *se regirá en adelante* [...] *por el siguiente Texto refundido de Estatuto Social.*

100 *Ibídem.*

101 *Ibídem*

102 Arxiu de La Passió d'Olesa. Testimonio Notarial, 2 diciembre 1953.

[...]

ARTÍCULO SEGUNDO.- Será el objeto de la sociedad la construcción de un edificio y compra de mobiliario para uso lícito de la misma u otras entidades, que se dediquen a la par que al recreo de sus socios, al fomento de sus intereses morales por medio de la instrucción, siempre que sus estatutos estén basados en la consecución de fines autorizados por las Leyes, pudiendo dedicarse además a toda clase de negocios de lícito comercio.

[...]

ARTÍCULO QUINTO.- [...] *Las actuales acciones con las garantías de publicidad necesarias y previo anuncio en el Boletín Oficial de la Provincia, serán canjeadas por las nuevas, por su valor la par, quedando en cajas de la sociedad las que no fueran canjeadas,* [...]

Por mientras no concurra al canje y retire los nuevos títulos quien acredite tener derecho a ello, representará dichas acciones en toda clase de actos de la Sociedad, ostentando incluso el derecho a voto que corresponda a las mismas el Fiscal Municipal a quien corresponda o entidad que le sustituya velando así por los intereses de los ausentes.»[103]

Com podem veure, la primera finalitat de la nova Junta directiva del Círcol era la construcció d'un edifici. A l'arxiu municipal es pot trobar, amb data 11 d'agost de 1951, un expedient de permís d'obres:

«Expediente sobre permiso de construcción o reforma de Obras Particulares en la calle A. Sala xaflán Clavé, nº12 instruido a instancia de D. Juan Dalmases Muntaner, en calidad de Presidente del Patronato de "La Passió"»[104]

En quart lloc, per poder normalitzar la situació de la companyia El Círculo, Sociedad Constructora, S.A., que havia estat inactiva des del final de la Guerra, el maig de 1947 es van presentar a la Administración de Rentas Públicas de la Provincia de Barcelona els formularis per a *«Impuesto sobre Negociación de Valores Mobiliarios»,*[105] on apareixia el valor de 50.000 pessetes de les accions, però amb un deute de 57.607,95 pessetes amb el Banco Hipotecario de España..

En aquest formulari hi ha uns documents explicatius:

«Que la sociedad a la que represento [...] *habiendo funcionado normalmente hasta el día 18 de julio de 1936, en que quedó completamente inoperante siguiendo en la misma forma posteriormente hasta el día 18 de febrero último,* [...]

Las causas de haber permanecido inoperante la sociedad durante el periodo indicado, son debidas a que por la forma en que se encontraba redactado su estatuto social, habiendo desaparecido los individuos que componían su C. de Administración así como gran número de accionistas era de todo punto imposible tomar decisión alguna, por carecer del número de votos necesario para ello, por lo que la Compañía, carente de órganos de gobierno y no poseyendo otro activo que el edificio social que tenía a su vez en arrendamiento una sociedad política desaparecida y declarada fuera de la Ley, no pudo cumplir ninguno de sus fines.

Gracias a la intervención de las Autoridades y a la modificación de pactos sociales, de que ha hecho mérito, a partir de la fecha indicada de 18 de febrero último, posee la sociedad los elementos directivos para reanudar su vida social, tal como lo ha efectuado.»[106]

Quan el text parla de *«la intervención de las Autoridades»,* potser es refereix a Guillem Almirall Suñol, que era alhora, alcalde d'Olesa, *«jefe local de FET»,* i tresorer de la Junta Directiva de El Círculo, Sociedad Constructora, S.A.

En cinquè lloc, l'1 de juliol de 1947, El Círculo S.A llogà el seu local al Patronat de La Passió, per una durada de deu anys, amb la possibilitat que el Patronat, pugui rellogar alguna de les parts del local: cafè, teatre...

103 Arxiu de La Passió d'Olesa. Testimonio Notarial, 2 diciembre 1953.

104 AHMO. Capsa 540.

105 Arxiu de La Passió d'Olesa. Administración de Rentas Públicas de la Provincia de Barcelona. Ejercicio 1944.

106 Arxiu de La Passió d'Olesa. Administración de Rentas Públicas de la Provincia de Barcelona. Ejercicio 1944.

En sisè lloc, mentrestant, la junta del Círcol feia una reimpressió d'accions, l'1 d'agost de 1947, publicada al *Boletín Oficial de la Província de Barcelona:*

> «[...] *se pone en conocimiento de los socios de la Sociedad que, en el plazo de un mes, a partir de la publicación de este anuncio en el BOLETÍN OFICIAL, deberán efectuar el canje de las actuales Acciones en circulación por las nuevas confeccionadas al efecto, debiendo presentarse a dicho fin, los titulares o herederos legítimos, en su caso, en la Secretaria de la Sociedad, todos los días laborales, de ocho a diez de la noche.»*[107]

Del total de 500 accions en mans dels antics socis, el patronat de La Passió només en va canviar 27. El 1967, en una Acta de El Círculo Sociedad Constructora, S.A, apareix la distribució de les accions:

- 1.058 Patronat de La Passió
- 28 adquirides a particulars
- 1 Cayetano Dalmases Montserrat
- 1 José Viñas Matas
- 1 Guillermo Almirall Suñol
- 1 Pedro Quer Ayguadé
- 1 Jaime Cañadell Casanovas
- 473 representades pel fiscal
- 442 en cartera

Com veiem, 473 accions estaven representades pel «fiscal» perquè els antics socis no havien *«efectuado el canje».*

En setè lloc, la Junta del Círcol, va fer una ampliació d'accions, de 500 accions a 2.000, el 30 de desembre de 1947. Aquesta operació es va fer davant d'un notari de Barcelona, Manuel Corchón de la Aceña, i es troba inscrita en el registre mercantil.[108]

I finalment, el patronat de La Passió, comprà 1.058 accions de El Círculo Sociedad Constructora, S.A, el 10 d'abril de 1948.[109]

D'aquesta manera, el Patronat de La Passió va fer-se accionista majoritari, i per tant, el màxim propietari del que havia estat el Círcol Federal Democràtic Obrer.

Fèlix Figueras i Aragay, com tants i tants socis de l'antic «Círcol», primer pateix la repressió, i en el seu cas la mort, després és coaccionat econòmicament —en el seu cas els hereus— i, posteriorment, despossseït del patrimoni col·lectiu.

107 *Boletín Oficial de la Província de Barcelona,* número 170, 17 de juliol de 1947.

108 Registre Mercantil de Barcelona. «Hoja 1391; Folio 27; Tomo 523; Libro 104; Secc. 2ª», del 13 de març de 1948.

109 Arxiu de La Passió. Acta del notari Manuel Corchón de la Aceña nº 469.

Olesa de Montserrat, 1940

Interior del Cafè del Teatre El Círcol completament buit, després d'haver estat incautat a la fi de la Guerra Civil.

AHMO - ARXIU FOTOGRÀFIC

La memòria històrica

4

Durant els anys de la dictadura franquista, l'únic record per les persones afusellades i enterrades a Abrera, va ser les ofrenes i la presència dels seus familiars. Cada any, des del de novembre de 1940, el dia de difunts, es retrobaven al Cementiri d'Abrera, la majoria dels familiars de les víctimes per recordar la seva memòria.

Quan va morir el dictador, el 20 de novembre de 1975, va iniciar-se l'anomenada transició democràtica. Aleshores, per a moltes persones, semblava que es podria recuperar la memòria del que havia estat la República, o, si més no, recuperar el record de les víctimes republicanes de la Guerra Civil.

El 3 d'abril de 1979, es van celebrar les primeres eleccions municipals democràtiques des de 1936. A Olesa de Monserrat, com a tants municipis de Catalunya, el nou ajuntament el van formar PSC i PSUC. El nou consistori va canviar els noms dels carrers amb més connotació franquista:

- José Antonio Primo de Rivera per Francesc Macià
- Avenida del Caudillo per Passeig del Progrés

I alguns altres. Semblava doncs que la voluntat del nou ajuntament seria recuperar el passat de la República. Però no va anar així.

Teresa Figueras i Camats, filla de Fèlix Figueras Aragay, poc temps després que el nou alcalde, Enric Térmens Beltrán, ocupés el càrrec va sol·licitar-li una entrevista per poder parlar sobre el reconeixement del seu pare. L'alcalde es va comprometre verbalment a tractar-ho de seguida que tingués temps, ja que hi havia altres qüestions més urgents.

El 1983, després de les segones eleccions municipals, i amb el mateix alcalde, va tornar a sol·licitar-ho. El resultat va ser el mateix. I els anys van anar passant.

El 1981, i fins avui dia encara, Carles Roca i Gotzens va començar a buscar els olesans que havien estat víctimes de la Guerra Civil com a soldats de l'exèrcit de la República. La iniciativa va sorgir del Centre d'Història Contemporània de Catalunya, dirigit aleshores per Josep Benet. El Centre volia conèixer totes les víctimes militars de la guerra. Durant 9 anys, de manera totalment desinteressada, va buscar, a l'arxiu municipal, tota la correspondència que pogués donar testimoni de les baixes de guerra. Després, va buscar totes les víctimes que va provocar la Guerra Civil, assassinats per una repressió o una altra, exiliats,

morts a camps de concentració de Franco, a França, sota el règim nazi...

Aquesta enorme tasca podem assegurar que és l'obra d'una tenacitat increïble i permet dir que poques poblacions, com Olesa, poden disposar d'un recull tant exhaustiu de les víctimes de la Guerra Civil.

Aquesta feina va contribuir a mantenir la memòria històrica.

El 1992, es va plantejar la possible desaparició del Cementiri d'Abrera, perquè es volia fer un nou cementiri als afores del poble. El 28 de setembre de 1992, Teresa Figueras i Camats i Frederic Jané Llongueras, fill de Joan Jané Casajoana, tinent d'alcalde durant la República i també assassinat a Abrera, van presentar una instància a l'Ajuntament d'Olesa, que deia:

> *«Que informats que el dit Cementiri està oficialment clausurat i, per tant, cal traslladar les restes mortals allà enterrades; volem expressar la nostra voluntat de que aquest Ajuntament, en prova de reconeixement, assumeixi la responsabilitat de retornar les seves despulles, ...»*[110]

En aquella mateixa època, a Olesa, també es va fer un nou Cementiri Municipal, i l'antic cementiri havia de clausurar-se i traslladar totes les restes mortals. Al vell cementiri d'Olesa hi ha una capella on hi ha les restes mortals d'algunes víctimes de la repressió republicana.

Es va fer la proposta de traslladar al nou cementiri d'Olesa, les víctimes d'Abrera, i les d'Olesa, i fer un monument en el nou cementiri en homenatge a totes les víctimes de la Guerra Civil.

El maig de 1994, es va inaugurar el monument d'homenatge.

El 31 d'agost de 1994, els familiars de les víctimes d'Abrera van presentar una instància a l'Ajuntament per demanar el trasllat de les restes mortals a Olesa.[111]

Els familiars de les víctimes d'Abrera estaven, doncs, majoritàriament d'acord en traslladar les restes mortals a Olesa, però entre els familiars de les víctimes d'Olesa es va formar un grup de familiars totalment oposats a aquesta proposta.

Finalment, i ja que l'Ajuntament d'Abrera va decidir mantenir el cementiri vell i no enderrocar-lo, les restes mortals de les víctimes d'Abrera es va quedar allà fins avui dia.

El 1994 s'havia d'inaugurar la nova Biblioteca Municipal, dins del recinte del Parc Municipal. Teresa Figueras i Camats va demanar a l'Ajuntament que aprofités aquest fet per recordar la figura de Fèlix Figueras.[112] Aquesta petició no va tenir cap resposta.

Un any més tard, es va acabar la remodelació del Mercat Municipal, inaugurat el 1932 durant la Segona República. En el periòdic local *L'Opinió,* van aparèixer algunes cartes demanant que aprofitant la remodelació es posés el nom de Fèlix Figueras Aragay al mercat. Aquesta proposta no va tenir cap resposta.

Per iniciativa d'ERC, el 1995,[113] l'ajuntament d'Olesa va aprovar dedicar els noms dels nous carrers que es fessin al poble als alcaldes democràtics del període de la República i la Guerra Civil.

Entre 1995 i el 2007, a Olesa de Montserrat es van fer nous carrers, però cap d'ells va estar dedicat als alcaldes de la República i la Guerra Civil.

El desembre del 2000, es va crear l'Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica. Aquesta Associació va ser creada per iniciativa de familiars de persones represaliades pel franquisme i desaparegudes en fosses comunes o altres llocs. En el fons, era el resultat de que, després de 25 anys de «transició», les víctimes del franquisme no havien estat reconegudes ni reparades. El primer acte d'aquesta associació, abans fins i tot d'estar formalment reconeguda, va ser l'exhumació d'una fossa comú el 2000 a Priaranza del Bierzo (província de Lleó).

Una de les darreres actuacions que s'han dut a terme per a la Recuperació de la memòria històrica és la realitzada per Joan Tardà diputat d'ERC, que ha presentat davant la justícia argentina una querella contra

110 Instància adreçada a l'Ajuntament d'Olesa. 28 de setembre de 1992.

111 Instància adreçada a l'Ajuntament d'Olesa. 31 d'agost de 1994.

112 Annex Document N. 35, p. 50. Instància adreçada a l'Ajuntament d'Olesa. 15 de juny de 1994.

113 AHMO. Lligall 5094. Actes 1995 II.

els crims del franquisme pels assassinats de l'expresident de la Generalitat i 47 càrrecs electes que foren assassinats, entre els quals es troben els alcaldes com el meu avi.

A partir d'aquests anys, la memòria històrica es converteix en una qüestió important en l'opinió pública.

Per iniciativa d'ERC, a principis de 2004, es van organitzar una sèrie de conferències-debats sota el nom de Fòrum Fèlix Figueras.

Aquesta iniciativa pretenia recuperar, també a Olesa, la memòria històrica.

El 2004, va venir a Olesa l'historiador Oriol Dueñas Iturbe, amb la intenció d'estudiar la repressió republicana i franquista a Olesa. Va entrevistar diferents persones, entre elles Teresa Figueras i Camats, i també va passar molt temps a l'Arxiu Històric Municipal per poder consultar tota la documentació. El seu treball, com que Olesa és un «poble», va originar molta curiositat —sobretot entre les persones habituals a l'Arxiu Municipal— i, a poc a poc, s'anaven coneixent els resultats de la seva investigació. Una de les coses més significatives va ser que desfeia totalment la «Història Oficial» del franquisme sobre la repressió de 1939.

El 16 de novembre de 2007 es va presentar a Olesa el llibre d'Oriol Dueñas Iturbe, *La violència d'uns i altres. La repressió de la guerra i la postguerra 1936-1945 El cas d'Olesa de Montserrat.* Un comentari freqüent de les persones que van anar a la presentació va ser: *«no sabia que les coses havien anat així».*

El 2007, els grups municipals d'ERC i del Bloc Olesà,[114] van presentar dues propostes a l'Ajuntament d'Olesa per tal que la Plaça de l'Ajuntament es digués Plaça Fèlix Figueras Aragay.

Aquesta proposta es va aprovar el 20 de desembre d'aquell mateix any amb els vots a favor de tots els regidors que hi havia al ple (20 regidors, faltava 1 que va excusar la seva presència).

Van haver de passar 28 anys d'ajuntaments democràtics (1979-2007) fins que un alcalde de la Segona República, escollit democràticament, fos reconegut a Olesa de Montserrat.

Al nostre entendre, les causes d'aquest «oblit» han estat tres:

Primera, l'amnèsia voluntària sobre tot allò anterior a la mort del dictador franquista. Un exemple paradigmàtic d'això és l'escrit que Enric Térmens Beltràn va fer, en nom del Grup Municipal Socialista, en el llibre *Història de l'Alcaldia d'Olesa,*[115] on deia:

> *«Per a mi, que he tingut l'honor de ser el primer alcalde democràtic i d'esquerres, representa motiu d'orgull que els ciutadans i ciutadanes ...»*

En una sola frase oblidava tots els alcaldes democràtics i d'esquerres entre 1931 i 1939.

La segona causa va ser les difamacions de la «història oficial» que es van fer sobre la trajectòria personal i les actuacions polítiques dels alcaldes i regidors del període de la República. Difamacions que volien convertir aquestes persones en els pitjors botxins de la repressió a la rereguarda republicana i justificar l'acarnissament de la posterior repressió franquista.

La tercera causa va ser la nul·la voluntat de les persones i partits que van dirigir la política municipal des de la transició democràtica. Cap alcalde, en cap legislatura va recordar la Segona República. Ni quan es va remodelar l'ajuntament, ni quan es va fer la nova Biblioteca Santa Oliva, ni quan es va remodelar el Parc Municipal, ni en les diferents millores del Mercat Municipal, o quan se'n van celebrar els 75 anys.

114 Grup polític d'àmbit municipal que inclou independets i militants d'Esquerra Unida i Alternativa.

115 DALMASES, Amadeu; PÉREZ, Antoni. *Op. cit.,* p. 14.

Olesa de Montserrat, febrer de 2015

Placa de la plaça de Fèlix Figueras i Aragay, a la façana de l'Ajuntament.

FJI

Reflexions finals i conclusions

5

L'objectiu principal d'aquest treball de recerca era explicar i donar testimoni de fets històrics del període de la Segona República i de la Guerra civil resseguint la vida i l'activitat política del meu besavi.

He parlat amb diferents persones que van viure aquest període, o d'altres que podien narrar el que els havien explicat fonts directes. Però les informacions orals només les he usat quan podia contrastar-les per una segona font oral o per documents que pugessin confirmar-ho.

El desenvolupament del treball ha estat laboriós i llarg per la dificultat de conjuntar les diferents informacions i comprovar dades que no eren coincidents i fins i tot contradictòries; en algun cas no podem acabar de concretar exactament els fets i hem explicat les diferents versions, ja que no s'ha pogut treure'n l'entrellat.

Hi ha dades que no es poden conèixer i probablement seran difícils de saber, com per exemple el nombre de persones enterrades al cementiri d'Abrera. Només un exhumació de les fosses, tal com es va dur a terme al cementiri vell d'Olesa de Montserrat, podria establir exactament el nombre. Cal dir, en aquest sentit, que la fossa d'Olesa va ser una de les primeres que es van obrir a Catalunya, el 2004, dins del projecte promogut per l'Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica. Malgrat aquesta actuació, però, no es va trobar la fossa comuna de les persones afusellades el febrer de 1939.

Hem intentat aportar dades de com es va desenvolupar la repressió franquista a Olesa en els primers mesos del 1939.

El règim franquista va fer tot el possible per esborrar el record de la República, per imposar-se per la guerra i la violència, contra la voluntat democràtica. El franquisme va arribar al poder mitjançant el terror i la venjança i es va mantenir amb la força de la por.

Els familiars de les víctimes, assassinats, empresonats, repressaliats o exiliats, van patir primer la tragèdia de la pèrdua o l'allunyament de les persones estimades i després la por i l'angoixa quotidiana per ser considerats enemics del règim dictatorial o *«desafectos»,* o *«vencidos».* El sistema social franquista va separar la societat entre els *«afectos», «indiferentes»* o *«desafectos»,* i la vida per a aquests sempre va ser molt pitjor que per als altres.

En paraules de Paul Preston:

«per al franquisme l'important no era només la conquesta del territori sinó la conquesta del pensament de les persones, de les seves ments. I això ho va aconseguir aterrint la gent.»

En la majoria de poblacions la repressió va ser exercida per les mateixes persones del poble, que basant-se en rancúnies personals denunciaven els qui simpatitzaren o participaren en la República.

Fèlix Figueras no va sentir la necessitat, com molts, d'exiliar-se perquè no se sentia responsable dels fets esdevinguts. Però el franquisme castigà amb força a tots aquells que havien tingut un càrrec polític o sindical.

«La majoria d'alcaldes afiliats a ERC foren executats el 1939, quan la repressió fou més important. La seva afiliació política a un partit catalanista, d'esquerres i republicà, tres dels motius pels quals els rebels s'aixecaren en contra de la legalitat republicana, acabarien d'explicar les raons que portaren el franquisme al final de la guerra a passar-los una factura molt elevada.»[116]

Per altra banda, el que s'anomena «judici de les vídues» és un cas molt significatiu que explica també la singularitat de la repressió a Olesa, ja que probablement va ser una de les poblacions que va patir una de les repressions més fortes.

Al meu entendre, em sembla que cal fer encara molta feina per conèixer aquest període de la història d'Olesa, sobretot per saber com tots els anys de franquisme han marcat i influït després en el desenvolupament de la democràcia. Els hàbits de corrupció, abús de poder i manca de transparència no es van acabar amb la fi del sistema polític franquista i han sobreviscut fins ara.

El treball m'ha permès conèixer d'aprop i evidenciar, per tant, el fenomen repressiu que es va produir en acabar la Guerra i que posarà les bases sobre les quals es configurarà la dictadura franquista.

L'assassinat de Fèlix Figueras va marcar per sempre els seus familiars, els va condicionar socialment, econòmicament i personalment. La repressió que van patir va ser molt cruel.

Aquest treball ha volgut recordar el que el franquisme va significar per al meu besavi, però també per a totes les persones que van patir les conseqüències de l'aixecament militar de 1936, i la brutalitat amb que van ser reprimits i represaliats, elles i les seves famílies. Ningú es podia imaginar la magnitud que arribaria a agafar la repressió durant els anys immediats de la Guerra Civil.

A nivell personal he pogut saber el terrible impacte que l'assassinat de Fèlix Figueras va suposar per a la seva —també meva— família, i la situació de patiment que van haver de sofrir.

116 SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria; DUEÑAS, Oriol. *El franquisme contra Esquerra. Els alcaldes i diputats afusellats d'Esquerra Republicana de Catalunya.*

ARCHIVO HISTORICO
DE OLESA DE MONTSERRAT
Alcaldía
Siglos
XVIII
Años
1784 — 1788
ARCHIVO HISTORICO
DE OLESA DE MONTSERRAT
Alcaldía
Siglos
XVIII
Años

Fons consultats

Archivo General Militar de Segovia
Arxiu Històric Municipal d'Olesa de Montserrat
Biblioteca de Catalunya
Carles Roca i Gotzens, Olesa de Montserrat
Cementiri Municipal d'Abrera
Comunitat Minera Olesana
Família Figueras-Bartés, Olesa de Montserrat
Fundació Josep Irla
La Passió d'Olesa
Portal de Archivos Españoles [pares.mcu.es]
Registre Civil d'Olesa de Montserrat

813 catalanisme

Bibliografia

Monografies

BALCELLS, Albert (coord). *Història dels Països Catalans. De 1714 a 1975.* Barcelona: Edhasa, 1980.

CARRERAS CANDI, Francesc (dir). *Geografia General de Catalunya. Vol. II.* Barcelona: Establiment Editorial d'Albert Martín, 1914.

CÍRCOL FEDERAL DEMOCRÀTIC OBRER. *Estatuts.* Barcelona 21 d'agost de 1931.

GARCIA I COBOS, Josep M*. Olesa al segle XIX.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

DALMASES MONTSERRAT, Amadeu, PÉREZ SOLSONA, Antoni. *Història de l'Alcaldia d'Olesa.* Olesa de Montserrat: Ajuntament, 1994.

DUEÑAS ITURBE, Oriol. *La violència d'uns i altres. La repressió de la guerra i la postguerra 1936-1945. El cas d'Olesa de Montserrat.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007. (Biblioteca Abat Oliba, núm. 277).

DOMÈNECH, M. *Breu resum d'història i Tradicions d'Olesa.* Fascicle. Olesa de Montserrat: any desconegut.

Gran Geografia Comarcal de Catalunya.

LARDÍN OLIVER, Antoni. *1939. La repressió franquista a Collbató.* Collbató: Associació Cultural del Montserrat, 2009.

MIR, Conxita; CORRETGÉ, Fabià; FARRÉ, Judit; SAGÚES, Joan. *Repressió econòmica i franquisme : L'actuació del Tribunal de Responsabilitats Polítiques a la provincia de Lleida.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

POZO GONZÁLEZ, Josep Antoni. *El poder revolucionari a Catalunya durant els mesos de juliol a octubre del 36 / Crisi i recomposició de l'Estat. Tesi doctoral. Volum III* Bellaterra: UAB. Facultat de Filosofia i Lletres. Dept. Història Moderna i Contemporània, 2002.

RIQUER, Borja de; CULLA, Joan Baptista. «El Franquisme i la Transició Democràtica. 1939-1988» a: *Història de Catalunya, Pierre Vilar, vol. VII.* Barcelona: Edicions 62, 1989.

ROCA, Roger.(dir.). *Abrera, de la II República a la Postguerra.* (DVD). Abrera: Grup Brea, 2007.

ROCA I GOTZENS, Carles. *Biografia de Pere Roca i Marcet i Records de Carles Roca i Gotzens.* Olesa de Montserrat: Edició pròpia, 2012.

SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria; DUEÑAS, Oriol. *El franquisme contra Esquerra. Els alcaldes i diputats afusellats d'Esquerra Republicana de Catalunya.* Barcelona: Fundació Josep Irla, 2007.

SOLER GIRONÈS, Joan. *Guia Excursionista. Olesa de Montserrat i entorns.* Olesa de Montserrat: Comunitat Minera Olesana, 2012.

TERMES, Josep. «De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil, 1868-1939» a: *Història de Catalunya, Pierre Vilar, vol. VI.* Barcelona: Edicions 62, 1987.

VILANOVA i VILA-ABADAL, Francesc. *Repressió política i coacció econòmica.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

Premsa periòdica consultada

Correo Catalán, El (Barcelona)
Humanitat, La (Barcelona)
Impuls, L' (Olesa de Montserrat)
Luz (Madrid)
Rubricata (Olesa de Montserrat)
Vanguardia, La (Barcelona)

Fèlix Figueras i Aragay (Olesa de Montserrat, 1894 - Abrera, 1939) fou una persona amb un important compromís social, cívic i polític. La seva trajectòria culminà quan, amb la proclamació de la República, fou escollit alcalde d'Olesa de Montserrat per Esquerra Republicana de Catalunya, responsabilitat que exercí fins a l'inici de la Guerra Civil.
Com moltes altres persones, amb la derrota, es negà a marxar a l'exili, convençut que de la seva acció política no se'n podien derivar represàlies. Però menys d'un mes després, es convertí en una de les primeres víctimes innocents d'un franquisme que amb l'assassinat de persones com ell, pretenia liquidar els anhels de justícia social i llibertat nacional d'aquella generació republicana.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

Guillem Figueras i Bartés (Olesa de Montserrat, 1996)
Besnét de Fèlix Figueras. Amb aquest treball va guanyar el Premi Irla de Recerca Històrica al Batxillerat 2014 que atorga anualment la Fundació Josep Irla.